غوره نثرونه

د

گل پاچا ((الفت))

http://www.ulfat.de

اهداء

پښتو ژبې

ته

يادونه

د دې کتاب څه مضامين د نوی سبک او ښودنې په نامه په مطبوعاتي جوائزو کښې راغلی او د مطبوعاتو مستقل رياست ورته په ښه نظر کتلی دی.

فهرست

موضوع	مخ
سرلیك	أ
دپردي خبري	1
لاروی	2
ژوند	3
نوی نسل	4
لوی او وړوکی	5
دشاعر تحفه	6
خدمتګار	6
عقل	7
پوهه او هوښیاری	9
احمق څوك دی؟	14
نوی درس	17
دري کاله	18
قوي او ضعیف	20
نسه ګټه	22
داختر په ورځ	23
خاني لاړه	25
یوازي	26
فاتح	26
لباس	27
خیرات	31
دزیارت ډیوي	32
دمزارلوحه	32
لیاقت	33
کوچنیان	36
جنګ برجونه	38
حقیقت	39
لویه خدایه ؟	41
ماشومان	42
شعر او ادب	43
دادب راز	46
نوی کا ل	48

زما دلاس نيا لګيه!.. 50
دفکر پالونکی 51
د ژوند نغمه 52
نوی فکر 53
زوړ فکر.. 54
نادانی او ناداری.. 55
سيند.. 56
عقيده 57
عمل.. 58
عبادت او دعا 58
بې زړه 59
ملك او ملا 60
شاعر.. 61
سبا 62
دپسرلی ګله!.. 64
د رمې خاونده.. 65
بې ګناه بندي.. 66
نظر لالا.. 67
جبر او اختيار 70
دخان واده 74
غم او خوشحالی 74
اخلاقي اساس.. 77
ښه او بد 79
پخوانی ډيوې 80
انتخاب 82
دعقل برخه په ژوندانه کې 85
حسابي خبرې 86
ولاړې اوبه.. 87
ښه حاکم 90
د مولف پيژند ګلوی ....أ
الفت..ب

بسم الله الرحمن الرحيم

سرلیك

څه دپاسه شل کاله کېږي چه زه د څه لیکلو او فکر کولو په رنځ اخته یم.
همدغه شغل زه له خپلو او پردیو نه بېل کړم او په ګوښه ځای کښې یې له خلقونه لرې کښېنولم ډېرې شپې یې راباندې په ویښه تېرې کړې او ډېرې ورځې یې له دوستانو او ملګرونه بېل وساتلم.
په دغه موده کښې ماله خپلو بچیو او دکاله خلقوسره ډېر لږ وخندل او هرچاته بې مینې غوندې ښکاره شوم، کله له سبا نه تر ماښامه ځای په ځای کښېناستم چه د څه لیکلو په فکر کښې رانه مونځونه هم قضا شوه مګر هېڅ مې ونشو لیکلی. کله به نیمه شپه لکه سودائي له خوبه راپاڅېدم او د اسمان ستورو ته به مې حیران حیران کتل. یووخت به مې څو کرښې ولیکلې بیابه مې هغه څیرې کړې. بل وخت به مې خپل څیرې کاغذونه راغونډ کړه او یوه کلمه به مې له بلې سره نښلوله.
ډېر ځله راته خپل فکر او خیال ډېربنه ښکاره شوی او کله کله مې خپلو لیکنو ته په ډېر حقارت کتلی دی ا وله ځا نه مې زړه تور شویدی.
ډېرې ورځې دکوراوکلي له خلقو نه پټ شوی یم او چېرته لرې د غره په لمن کښې په کومه هدیره کښې ناست یم یامې دسیند په غاړه یوازې ورځ تېره کړې او یوازېتوب مې ډېرلوی نعمت ګڼلی دی.
په دغسې مختلفو احوالو کښې مې کله شعر اوکله نثرلیکلی چه زما روحي اوفکري اغېزې پکښې څرګندې دي.
د دې کتاب پاڼې زما د ډېرې مودې د خاطراتو یوه برخه ده چه زماپه نظرکښې ادبي قیمت لري او زه یې خپل غوره نثرونه ګڼم.
زماپه مقالو کښې ځینې نورې مقالې هم شته چه دلته یې چاپول مناسب و مګر اوس لاس ته رانغلې او دا انتخاب نیمګړی غوندې شو.
داپاڼې چه تاسې لولئ په لیکلو کښې یې ډېر زیار ایستل شوی چه لوستونکو ته پوره نه معلومېږي.
لکه چه یو کور څو ځله جوړ او وران شي دا مضامین هم څو ځله یو راز او بل راز شویدي چه دترکیب او تالیف په لحاظ یې مختلف صورتونه پیداکړی اوکیدی شي چه ځینې به یې له اوسنی حاله ښه هم و.
د لیکلو فن ډېرې جګر خونۍ لري او ډېر ځله داسې کېږي چه یو لیکوال یوه شپه په ویښه سبا کړی اویوه جمله پیداکړی یا یوه لیکه هم ونشي لیکلی.

د یوه خیال یا فکر پیداکول او بیاېي په ښه ډول بیانول هغه ګران کاردی چه نورو ته يې ګرانوالی او دروندوالی نه معلومېږي. په همدغه سبب یوه شاعر یا لیکوال ته نه ښائي چه د خپلو آثارو قیمت له چانه وغواړي یا ورته څه قیمت وټاکي.
زه هم په دغه ټکی یوه شوی یم اوله هیچانه پرې هیڅ نه غواړم.
ډېره ښه ده چه اوس د پخوا په شان نه یم او خپلو افکارو ته په هغه قیمت نه یم قایل لکه چه پخوا وم.
یو وخت ماپه ځان ډېره ښه عقیده درلوده او خپل فکر مې ډېر مبارک ګاڼه هغه وخت به چه ما هر څه ولیکل هغه به راته په یقین سر ه ډېر ښه ښکارېده او ډېره ښکلا به مې پکښې لیدله مګراوس هغه د یقین سرمایه په شک بدله شوه اوپخپل فکراو نظر راته بدګماني پېدا شوه.
زه به اوس ډېر خوښ یم که داپاڼې لکه دتمباکو پاڼې د چا د فکر صحت ته زیان ونه رسوي او څه زهر پکښې ګډ نه وي.
هرڅه چه وي او هر څنګه چه وي مګرله ماسره بده اراده نه ده موجوده اوپه بد نیت دغه کارنه کوم.
دا فکرونه ښه وي او که بد مګر د بیان او اظهار طرز یې بد نه دی او د ښه نثر ښېګڼې پکښې شته که نور څه نه وي نو دعبارت په لحاظ داکتاب د یوه ادبي متن په حیث یوه ساده انشأ بللی شو چه له نوو لیکوالو او پښتو لوستونکو سره کومک کوي.
په دغه وخت کښې دغسې کتابونو ته ضرورت موجود دی او دغه ضرورت ماته هغه وخت پوره څرګند شو چه زه د حقوقو په پوهنځی او د ادبیاتو په پوهنځی کښې د پښتو استاذ شوم او دا دوه کاله د پښتو درس راپه غاړه شو.
پدې انشأ کښې که زه یو څه ښکلیتوب وینم هغه سادګي او آساني ده چه په لفظ او معنی کښې یې ډېر لحاظ ساتل شوی دی. او دا آسانی په ډېرو مشکلاتو لاس ته راغله.
پدې انشاٴکښې که د فکر اومعنی څه ښایست شته هغه په سادګۍ کښې پټ دی اوڅه ایغ نیغ حسن پکښې څوک نشي لیدی.
که دا نثر رواج ومومي او ځینې نوي لیکوال دغه سبک غوره کاندي مابه د خپل زیار او زحمت ډېرښه اجر موندلی وي او خوښ به یم چه دپښتو نثر ته مې یو څه خدمت وکړی شو.

ګل پاچا الفت د پښتو ټولنې رئیس

د پردې خبرې

ترڅو چې د ښځو مخونه پټ وي خبرې به هم په پرده کې وي ځکه چې په پښتوکې

خبره هم مؤنثه ده.

یوازې خبره لاځه چې ژبه، وينا، معنا، خطابه، مقاله هم د تانيث علامې لري.

هغه وينا چې ابتکارپه کې وي دادب پردې ته لا ډېرضرورت لري.

تاسې زما خبروته لږ غوندې باريک شئ!

د ادب او سياست خبره ډېره باريکه ده.

زه په ډېره نرۍ او باريکه لار لاړم، خدای دې وکړي چې ډېرباريک بين خلک په دغه لار

راشي اوپه ځير ځير وګوري.

ماۍوښان نه دي بارکړي، زما قافله د مچيو ده چې دګلونو له پاڼونه په هوا څه راوړي او

عسل جوړوي.

له دې قافلې سره دسبا وږمو خوشبويي باره کړېده چې څوک يې په سترګو نه ويني مګر

حساس دماغونه يې احساس کولی شي.

هو! زما کارله احساس سره دی، زما خريدار بايد ډېرحساس وي يا ډېرحساس شي.

لاروی

مونږ د خپلوکورونو له څنګه په دېره کې ناست وو.

له پاسه يولاروی راغی دونې ډډ ته يې ډډه ولګوله.

له ملانه يې ډوډۍ پرانيستله اوله څه شي سره يې په خوند خوند خوړله.

مونږ وږي تږي وو، هغه ځان مړکړاويخې اوبه يې وڅکلې.

مونږ روژه وو، هغه بوزه و، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.

لاروی وويل: ماته د خوړلو اجازه شته او تاسوته نشته.

ماته خدای خواړه اواوبه رواکړيدی په تاسو يې ايسار کړيدی.

دا دخدای قانون دی، ددې قانون په رمزاو معنی پوهېدل په کاردی.

دخدای کارونه بې حکمته نه دي، تاسې ددغه عملی تعليم په اصلی معنی ښه فکر وکړئ!

تاسې ولې وږي ياست اوزه موړيم.

زه په کاراو مقصدپسې روان يم اوتاسې ځای په ځای پراته ياست.

ستاسو حرکت لنډ دی، ځکه يې وږي کړئ!

تاسې دخدای قانون منلی دی مګر پوه شوي پرې نه ياست.

زه راوګرزېدم چې تاسې په دغه رازپوه کړم اوله لوږې نجات ومومئ.

پاڅيږئ، روان شئ اولرې ځاي په نظرکې ونيسئ!

لوږه اوتنده په توقف اوسکون کې ده په حرکت کې نشته.

ژوند

ديوې چينې اوبه دي، څوک يې د زرو په جام کې څکي، څوک يې د خاورو په کنډولی کې.

هغه چې نه دا لري نه هغه په لپه کې يې را اخلي.

په اوبوکې هېڅ فرق نشته فرق په لوښوکې دی.

دشاه اوګدافرق په لوښوکېږي.

داوبو په خوند هغه څوک ښه پوهېږي چې ډېر تږی وي.

هغه لاروی چې له بېديانه سترې ستومانه راځي اوتنده يې ډېره زياته ده دااوبه ډېر خوند ورکوي.

هغه دهقان چې په سره غرمه کې يوې کوې اوخولې پرې راماتې دي دا اوبه دهغه لپاره ډېر لوی نعمت دی.

يوشپون چې له غره نه تږی راکوزېږي اوپه چينې باندې خوله ږدي د اوبو په خوند ډېر ښه پوهېږي.

يو بل سړی چې يخ سيوري ته په ارامه چوکۍ ناست دی، ښايسته سراحي يې له څنګه ايښې ده اوپه ښوګيلاسونوکې اوبه څکي له اوبونه هغه خوند نه شي اخيستلی.

هو! ده د لارو يو اوشپنو تنده نه ده ليدلې.

په سره اوښکنده غرمه کې يې لو نه دی کړی ځکه هغه تلوسه په ده کې نشي پيداکېدای.

چاچي لوړه اوتنده نه ده ليدلی هغه د خوړو او اوبو پوره خوند هم نه دی ليدلی او دژوندپه کيف نه دی پوه شوی.

نوی نسل

له زمکې نه بخارپورته شو.

له بخار نه وريځ پيداشو.

له وريځې نه باران ووريده.

له بارانه د پسرلي ګلونه پيداشو.

له ګلونونه خوشبويي پيدا شوه.

وګورئ ! مور اولور يا پلار او زوی څومره فرق لري؟

هغه تفاوت چې د باران اوګلونو يا د زمکې، او بوټو ترمنځ وينئ ديوه اوبل نسل تفاوت همدغومره دی.

که او لادونه مېندو غوندې وای، له غرونو څخه به لعلونه نه پيداکېده.

له دريابونو څخه به مرغلرې نه راوتلې.

له آبشارنه به برېښنا نه راتله.

د ړندو اولادونه به ړانده ؤ.

له کڼو نه به کاڼه زيږيدل.

اوس پوه شوئ! چې نوی نسل او زوړ نسل يو رنګه نه وي.

که څوک خپل ځلمی زوی ته زړه بوډۍ په نکاح اخلي یا خپله پېغله لور اتیا کلن بوډا ته

ورکوي ښه نه کوي.

زړه تربیه اونوی نسل همدغسې وګڼئ.

لوی او وړوکی

په شفتالوکې زړی دی په زړي کې ونه ولاړه ده.

دغنمو په وړوکې دانې شته په دانوکې همدغسې وړي شته.

په چرګه کې هګۍ ده په هګۍ کې چرګه ده.

دغه یوه دانه پندانه چې ګورې تېل اوپلته دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده مګر ستا سترګې دغه رڼا نهویني.

ته خبر نه یې چې په یوه دانه اوپه یوه ځاځکی کې عالمونه پراته دي.

ته پخپله هم دغنم په دانه کې ویده وې بیا دې په یوه ځاځکی اوبوکې لامبو وهله نن په لویه بېړۍ کې ناست یې او په لویودریابونو کې ګرځې.

څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی یا هغه څه چې تاته لوی ښکاري هغه هم کوچنی او وړوکی دی.

ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.

تاته زړی وړوکی معلومېږي په هغه کې غټه ونه ځای شویده.

دغه غټه هندوانه چې ګورې کال ته نه پاتې کېږي اوعمر یې ډېر لنډدی، دغه د هندوانې کوچنی زړی تاته هر کال تازه هندوانې درکوي.

دزړی قیمت له هندوانې نه لږ نه دی.

که زړی ورک شو هندوانه ورکیږي.

نو راشه هېڅ شی وړوکی اوکوچنی مه ګڼه ځکه چې دلته غټ اوکوچنی لوی او وړوکی نشته ټول برابر دي یوازې خدای لوی دی اوبس.

دنن ورځې دیموکراسي له همدغسې ژورې کتنې څخه پیداشوه اود ډېردقت نتیجه ده.

دشاعر تحفه

زه چې ورغلم هغه په کوټنۍ کې ناست ؤ، سرېې په ګرېوانه کې ښکته کړی ؤ، فکري عبادت يې کاوه.

کله چې هغه سر راپورته کړ اوپه ماېې نظر ولوېده ما خپله تحفه يو د پړانګ پوستکی اويو غزنيچی پوستين د هغه په مخ کې کېښوده.

هغه وويل: دايو د ظالم پوټکی دی ځکه له پښو لاندې لوېږي دابل دضعيفانو له پوستکونه جوړدی او په غاړې پورې تعلق نيسي.

دشاعر تحفه بايد همدغسې وي او همدغه معنی ولري.

دی بايد دا دوه منظرې همدغه راز وښئي او خلک په دغه رمز ښه پوه کړي.

په دغو خبرو زه له خوبه راويښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبير پوهېدلی وم.

خدمتګار

هلته يو ړوند بې لارې روان و، هغه په سمه لاره برابر کړ مګر ړوند پوه نشو چې زما رهبر څوک دی.

يو بل په خواږه خوب وېده ؤ، په خواکې يې يوه منګری سر رااوچت کړ هغه په ببړه وواڼه او وېده هماغسې ناخبره پاتې شو.

دشپې په مسجد کې ناروغه مسافر زګېروی کول هغه بې په خدمت کې شپه سبا کړه،

مسافر سباوون خواته مړشو او خپل زړه سواندی خدمتګارېې ونه پېژانده. هغه په لاره

روان و، یوه ماشوم ته بې یوموټې میوه ورکړه، یوه تږی ته یې په بېدیا کې اوبه ورکړې،

له یوه وږي سره بې خپله ډوډۍ نیمه کړه مګر یوه هم ونه پېژانده چې دی څوک دی.

له دې لوېې لارې نه هغه ډېر اغزي اوکاڼي لرې کړه مګر څوک چې سبا ته په دې لاره

راځي د هغه له خدمت څخه نه خبرېږي اوهغه نه پېژني.

په رښتیا چې مونږ خپل خدمتګاران نه پېژنو او باداران ډېربه پېژنو.

عقل

ډېرلږ خلک دي چې کله کله یو نیم کار دعقل په خوښه کوي، نور ټول کارونه دمینې او

محبت دپاره، دحسد او عنا د دپاره د حرس او هوس دپاره وي یا د کوم زورور په امراو د

نادانۍ په فرمان اجرا کېږي . سره له دې چې دعقل برخه په ژوندانه کې ډېره لږه ده

بیاهم هرڅوک دعقل ستاینه کوي او دعقل دښمن هم عقل ښه ګڼې او بې عقلي نه

خوښوي.

ښائی چې عقل په همدغه سبب دهرچا خوښ وي چې دچاپه کار کې کارنه لري او د

زورورو خوی په کې نشته .

عقل زمونږ تابع دی او زمونږ زړه ته ګوري هغسې مشوره راکوي څکه بې ستایو او صفت

یې کوو.

که عقل په مونږ باندې حاکم وای او اقتدار بې درلودای مونږ به ترینه ډېرسرټکاوه او بدبه

موګاڼه څکه چې تراوسه مونږ له یوه حاکم نه هم زړه کې ډېر خوښ نه یو او ډېربه حاکم

هم ډېر خلک له ځانه خوابدی کړیدی.

په رښتیا چې عقل غوندې بې ضرره شی نشته.

عقل هر کله زمونږ خير اوګټه رانښئي اوعقل دهمدغه شی نوم دی. که مونږ دعقل يوه خبره هم ونه منو بيا هم عقل رانه نه ځي او بد راسره نه کوي. که مونږ په ناکاره کار پسې په بده لاره روان شو عقل راسره ملګری دی او څومره چې کېدی شي له خطرنه مو ساتي.

ډيرې غلا ګانې دعقل په مرسته کيږي که څه هم غلا ته په ښه نظرنه ګوري او غلا يې نه ده خوښه.

هغه شيطاني چلونه چې انسان کشف کړيدي او شيطان هم ورته حيران دی دساد ګانو او احمقانو کارنه دی.

فريب او ټګی سره له دې چې سم او صحيح عقل ورته بدګوري بياهم دهوښياری بدعمله اولاد دی او دبدسرې له عقل څخه دغه راز بد اولاد پيداکيږي، همدغسې عقل يوه غله ته هم دتيښتې لاره ښئي هم يې ماړه کاله ته بيائي اوکه حاکم ونيوه دځان دخلاصولو چلونه هم ورښئي.

که سړی هرڅومره ګنهګار و، عقل ورته دنجات لاره لټوي اوله همدردی نه لاس نه اخلي په رښتيا چې دومره مهربانه ملګری بل نشته .

هغه وخت چې څوک عقل له ځانه شړي اوپه عقل هجوم وروړي باده اوپياله دی په لاس کې ورکوي اود مخه ورته لا يو داسې ځای پيداکاندي چې ډير رسوانشي اومحتسب يې ګرېوان ته لاس وانچوي.

دعقل خوی اوخصلت په هېچا کې نشته په زړه کې حسداوعنادنلري لکه ماشوم مرور کيږي نه، ظلم اوناروايې نه ده خوښه مګرله ظالم سره دښمني هم نه کوي.

فسق او فجور ورته بدمعلوميږي خو د زاهد په شان له فاسق او فاجر نه نه تښتي. هرچاته د خير خواه په نظر ګوري اودانسان په مجبوريت ډير ښه خبردی.

عقل پدې خبره ډير زور اچولی دی چې انسان پخپلو کړوکې پوره آزادي اواختيار نلري اود مجبوريت جنبه يې ډيره غالبه ده.

هو! عقل داغواړي چې دانسان له ضعف او ناتوانی نه يوداسې قوي دليل جوړ کړي چې دهغه بل جهان له ملامتی نه يې هم خلاص کاندي.

عقل په دې پوهيږي چې انسان دخپلو غرايزو اواحساساتو تابع دی او منطق هرکله د خپلو اغراضو دپاره استعمالوي.

دانسان له منطقي تعريف څخه هم دامعلومېږي چې دی اول حيوان اوبيا عاقل دی، يعنې دده نطق اوعقل دحيوانيت تابع دی اوحيواني غرايزېکې داوليت حق لري.
دايومنلی حقيقت دی چې عقل زمونږ تابع دی مونږ دعقل تابع نه يو.
عقل زمونږ دپاره پيداشوی مونږ دعقل دپاره نه يوپيدا.
که مونږ په عقل باندې دلېونو او يا د ماشومانو کارکوو، کوي بې اوزمونږ له امرنه غاړه نه غړوي.
که زه اوته دوستان يو زما اوستا عقل هم دوستي کوي.
که مونږ غليمان شو زمونږ عقلونه يوله بل سره دښمني کوي اوپه جګړه اخته کېږي.
ښه عقل هماغه دی چې دميني اومحبت په غېږکې وده وکړي او دښو عواطفواو احساساتوپه لمن کې وروزل شي.
عقل داخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه و، عقل هم ښه کېږي که اخلاق بدو، عقل په بده لار روانېږي او بده لاره ښئی.

پوهه او هوښياری

زه چې وړوکی وم اګرکه اوس هم لوی نه يم له هرچانه به مې اوريدل:
فلانی بې عقله دی په څه نه پوهېږي، دعقل په پوله هم نه دی تېر شوی او د دوه خرو اوربشې نشي ببلولی. مګر يو يو به چېرته داسې هم پيداکېده چې خلکو به ورته پوه او هوښيار وېلې زه همدغه وخت په دې خبره پوه شوم چې پوهان او هوښياران په دنياکې ډېر لږ دي اوناپوهان ډېرزيات دي. کله چې زه په سبق کښيناستم ماته يې وويل:
سبق ووايه چې پوه او هوښيار سړی درنه جوړشي.
داخبره په ماباندې ښه ولګيده اوپوه شوم چې پوهه او هوښياری مې خوښه ده.
هغه وخت زه هوښيار نه وم مګر هوښياري مې ښه ګڼله اونا پوهي راته بده ښکارېده. نه پوهېږم چې دغه تميز ماله کومه کړی و، اويو بې عقل څنګه پوهېدی شي چې عقل ښه دی او بې عقلي ښه نه ده، خو اوس پوه شوم چې ماشومانوته که څوک هر څه هر رنګه وښئي هماغسې يې ګڼي اوله ځانه څه فکر نشي کولی.

ماشومان لا پرېږده چې دېرو خاوندان هم دغه شان دي اولوى لوى سړي ديوه اوبل په خبرو تيروزي.
ما هغه وخت دملاصاحب سوکانوته دهمدې دپاره سرونيوه چې پوه او هوښيار شم.
هو! دپوهې او هوښيارۍ ځاى سراو دماغ و، مګر پوهه دملاصاحب په لاس کې وه اوله هرچاسره نه وه.
ماته هوښيارى ځکه ښه ښکارېده چې ډېره لږه وه او له لږو خلکوسره وه.
هرڅه چې لږ وي قيمت يې ډېر وي اوخلک يې ارماند کوي. هرڅوک هغه څه غواړي چې نه يې لري.
که زه پوه او هوښياروای په پوهې او هوښيارۍ پسې به نه ګرزېدم.
ډېرخلک ډېرو شيانو ته دناپوهۍ په سبب هڅه کوي او ډېر کارونه له ناپوهۍ ولاړ يږي.
زه هم نه پوهېدم چې پوهه مې غوښتله.
هرڅه چې و، او هرڅنګه چې و،ما په ليک اولوست کې دانايي لټوله اوسبق مې وايه چې يوه ورځ مې د رحمان بابا په کتاب کې ولوستل:

دا دنيا په احمقانو ده ودانه   دانانه کاپه دنيا باندې غرض

مګر چې شاو خوامې ښه وکتل په رښتيا چې دکلي خان به ټوله ورځ په ډېره کې يخ سيورې ته پروت و،او هيڅ به يې نه کول. دهقانانو اومزدورانو به په سره غرمه کې يوې، لوونه اوغوبلونه کول، زحمت او خوارې به ددوئ وه ګټه به دخان کورته راتله.
زه دغه وخت دعقل اوهوښيارۍ په کرامت اوبرکت نورهم پوه شوم اوباورمې راغى چې زمونږ په کلي کې يوازې خان صاحب هوښيار دى چې هيڅ نه کوي او نور ټول بې عقله اونا پوهه دي چې د دنيا کارونه کوي. دده د پوهې اوهوښيارۍ يوبل دليل هم له ماسره و.
هغه داچې دى به په ژمى پيتاوى ته کښيناسته اوپه اوړي کې يخ سيورې ته، هغه نور به په سره اوړي کې سره لمرته ولاړو اوکاربه يې کاوه. مابه په جومات کې په زوره زوره ويل:

دادنيا په احمقانوده ودانه   دانانه کاپه دنياباندې غرض

خوهغوی په دې خبره نه پوهېدل او زما چیغې عبث وې.

ډېره موده وروسته زه له کلي کوره راووتم ښارته راغلم په دفتر کې مرزاشوم د مرزایانو له څنګه کښېناستم په چپړاسیانو به مې حکمونه کول او په هرکار پسې به مې لېږل.

دلته هم هماغه قانون جاري و اود رحمان بابا خبره راته دکانې کرښه ښکاره شوه.

چپړاسیان به ټوله ورځ په سره ژمي اوپه واورو کې دایره په دایره ګرزېدل، مکتوبونه به یې رسول مونږ به په توده کوټه کې ناست وو مکتوبونه به مولیکل.

زمونږ مدیر صاحب به نور څه نه کول یوازې دسخط به یې کاوه یعنې زمونږ کاربه دده په نامه ختمېده، که د دسخط په ځای مهرلګول رواج وای داکار به هم کاتبانو کړی و. مګر نه پوهېږم چې مدیران ولې مهرونه نه جوړوي. که یو کاتب خپل کار دمدیر په نامه ختم کړي او دی پخپله دهغه مهرد مکتوب په اخرکې ولګوي داکار اخلاقاً ښه دی ځکه چې دایثار او فداکارۍ معنی لري، که څوک پردی کارپخپل نامه ختموي ښه نه معلومېږي.

له چپړاسیانو نه زمونږ کارلږ او اسانه ؤ، اوله مونږ نه دمدیر صاحب کارسپک و، رئیس صاحب چې عقل عالم و هغه ښځې کارنه کاوه او کله کله به دیوه ساعت له مخې ریاست ته راغی، ځینې ورځې خو به یې خپل مبارک نوم هم په کوم مکتوب یا د حاضرۍ په کتاب کې نه لیکه چې دکارنحوست دده په نامه پرېنووزي اوهوښیارۍ ته یې زیان و نه رسېږي.

زمونږ مکتوبونه ځینې داسې و، چې چپړاسی ته به مو ورکول چې په مدیر یې امضاکړي ځینې به مونږ پخپله رئیس صاحب ته دامضاء لپاره وړل.

درئیس صاحب حضور ته چپړاسي مکتوبونه نشو وړلی ځکه چې دادب تقاضا دا نه وه چې یو خوارچپړاسي په خواره جامه کې د یوه لوی سړي په حضور کې ودرېږي که څه هم دخدای حضور ته په لمانځه درېږي

هو! ددرباږه آدابو هرڅوک نه پوهېږي اودرباري پوهه له هرچاسره نشته هلته موقع شناسي له هرکارنه زیات قیمت لري او دنزاکت مراعات ډېر په کار دی.

په رمز اواشاره پوهېدل، مزاج پېژندل، دبل په خوښه خبرې کول، دبل په نظر هر څه لیدل ډېر لیاقت او مهارت غواړي.

هر څوک نشي کولی چې له ځانه به هېڅ فکر اوهېڅ عقیده نلري مګر د بل هر فکر او هره نظریه به دارسطوپه منطق ثابتوي.

پخپلو اوږو باندې هرڅوک دبل پېټی وړلی شي مګر له زړه نه دنورو یابو جوړول اسانه کارنه دی.

تاسې درباریانو ته په عادي نظرمه ګورئ دومره باریک بین خلک بل چېرته نشته، ددوئ ډېر لږ کاردپوهې اوهوښیارۍ له برکته دنورو له ډېرو درنو کارونو نه دروند خېژي . د دوی مثقا ل او دنورو خروار برابر نه دی. که دنورو دفعالیت دوړې او ګردونه اسمان ته ورسېږي او دوی محض دچا دبوټونوګردپاک کړي ددوی د کار قیمت زیات دی اوله هغوی نه یې تنخواه ډېله ده.

دوی په جنګونو اوجګړوکې دسربازۍ میدان ته نه حاضرېږي. په فابریکو اوکار خانو کې کارونه نه کوي، لوړې ژورې نه اواروي، معدنونه نه سوري کوي، مګر ګټه یې له نورونه زیاته ده او په لوړ مقام کې ځای لري.

ددوی کار دومره باریک دی چې هرچاته نه معلومېږي مګر لیاقت یې معلوم دی او په هوښیارۍ کې یې څه شک او شبه نشته.

څومره چې پوهه اوهوښیارۍ زیاتېږي هغومره فعالیت اودکار ستوماني کمېږي، نه ګورئ چې ماشومان له لویاو درنو خلکو نه ډېر حرکت کوي داباشي ولاړدی او مزدوران تیرې چلوي.

مشران له ځایه نه ښوري اوکشران په مخکې منډې وهي. که لرې نه ګورئ دخپل لاس ساعت ته وګورئ ثانیه ګرد چې وړوکی دی څومره ژرګرځي دقیقه ګرد چې لوی دی ورو روان دی.

کوچنی موټرډېر ګړندی ځي او لویه لارۍ هغسې نشي تللی.

اوس پوه شوئ چې لو یوالی او دروندوالی همدارنګه عقل او پوهه فعالیت کموي او منډې رامنډې د بې عقلو کاردی.

هوښیاران کارنه کوي فکر کوي او چرت وهي نا پوهان جبل وهي اوغرونه سوري کوي.

ددنیا آبادی او ودانی کار او فعالیت پورې تعلق لري او عقل یا هوښیارۍ سړی ستومانۍ او زحمت ته نه ورکوي.

يو مرزا هېڅكله په خپل كار كې ديوه جوالي غوندې ندى ستړى شوى. (عقل نيست جان درعذاب) همدغه معنى لري او رحمان بابا دهمدې له امله وايي چې دنيا په احمقانو ودانه ده او دانا د دنيا په كارځه غرض نلري.

تاسې له هوښيارانو اوپوهانو ډېر كارمه غواړئ دوى پرېږدئ چې فكر وكړي او بې كاره بې زياره ګټه خپل كاله ته راوړي.

هوښيارى او پوهه همدغه ده چې كارېې لږ او ګټه يې ډېره وي يا په بل عبارت هېڅ نه كوي او هرڅه دده وي.

دنورو له زياراو كار څخه ګټه اخيستل، بل غولول او ځانته ګټه اړول پوهه او هوښياري ده.

داد پوهې اوهوښيارى برکت دى چې ډېر لږ خلک يعنې هغه چې دنن ورځې په اصطلاح په اقليت کې دي اولږه کى ورته ويل کېږي دډېرو خلکو له سترتيااوستومانى نه ډېره زياته استفاده کوي.

كه تاسې دهروطن دناز اونعمت خاوندان اوشتمن وګورئ دوى ډېر لږ دي مګر ډېر زيات خلک ددوئ دګټې لپاره استعمالېږي يعنې ددوى سمسورښ دنوروپه خولو وده کوي او ددوى راحت دنورو د زحمت نتيجه ده، داده هغه پوهه او هوښيارى چې ماپه ليک اولوست کې لټوله اوزه يې له کاره وايستم.

هو! پوهه اوهوښيارى سړى له كاره باسي، دكار خلک نوردي پوهان او هوښياران نه دي.

دخيرخلک هماغه دي چې نورو ته يې خير رسېږي، پوهان اوهوښياران ځانته خير رسوي اوخپل خيرلټوي.

دهمدې لامله وائي چې دجنت اكثره خلك ساده ګان دي او دنيا هم په ساده ګانو او احمقانو ودانه ده.

احمق څوك دی؟

هغه چې د دنیا په سوداوزیان نه پوهېږي او ډکتې په ځای تاوان کوي خلک ورته احمق، بې عقل اوساده وايي.

دا درې نومونه لکه دیوه سړي مختلف عکسونه چې په بیلوبیلوکمرو او مختلفو احوالو کې بېلوعکاسانو اخیستي وي په عین اتفاق کې اختلاف هم لري اوپه یووالي کې یې یو څه بېلوالی معلومېږي.

که څوک کوم بې عقل سړی سپکوي احمق ورته وايي اوکه یې ستايي نوساده یې بولي.

د وینا اوبیان سحر دالفاظوپه همدغسي فریب کې پټ دی.

په کتابونو کی راغلی دی چې پخوابه یې ټوقیانو ته احمقان وېلی او د دربارونو احمقان به هغه کسان ووچې پخپلو خبرو به یې خلک خندول اوپه مجلس کې به یې خوشحالی پیداکوله.

داحمق اوساده یومثا ل ملانصرالدین دی چې په ظرافت اومسخره توب هم شهرت لري.

ددغه مرحوم د حماقت دلیل دخلکو په نزد دادی چې ده به په یوه روپۍ خلوردانې هګۍ واخستلې هغه به یې وخوټولې په رنګ به یې سرې اوشنې کړې بیابه یې دروېې پنځه دانې خرڅولې یعنې ډکتې په ځای به یې تاوان کاوه اوخپل ما ل به یې ار زانه خرڅاوه.

اوس چې څوک له چانه څه شی ارزانه وغواړي هغه وائي څه ملانصرالدین خونه یم.

دانوم اوس دومره عام شویدی چې که هرڅوک یوشی ګران واخلي او ارزانه یې خرڅ کړي خلک ورته ملانصرالدین وائي.

مونږ په خوله وایو چې عقل ببل شی دی او د دنیا ما ل بېل شی دی، څوک به عقل لري ما ل به نلري، ځینو نوروسره به ما ل وي اوعقل به نه وي، مګر په عملي ډول دهر چاعقل اوبې عقلی ددنیا د ګټې او زیان له مخې معلومږو او په حقیقت کې ګټې ته عقل وایو او تاوان بې عقلی یا حماقت بولو.

زمونږ په خيا ل او تصور کې دانشي راتلی چې ملانصرالدين به داکار ددې لپاره کاوه چې نرخ ارزانه کړي او خپل احسان په دغه تجارت کې پټ کړي چې خريدار يې په سخاوت هيڅ پوه نشي او کرامت حماقت وګڼل شي.
که زمونږ ګمان نيک اوبه وای ملانصرالدين به مو د خير اوفيض خاوند ګڼه اودهغه په عقل پورې به مونه خندل.
هغه بل کا ل زمونږ په هيواد کې قحطي اوګراني وه، يوه لوی سوداګرله هرات نه ډير غله کندهار ته راوړه او په خلکو يې دبازار له نرخه ارزانه خرڅه کړه يعنې ګټه يې ونکړه تاوان يې وکړ، داکار هيچا دهغه په بې عقلۍ حمل نکړ او په اخبارونو کې يې ډيره ستاينه وشوه.
هغه ته چا ملانصرالدين و نه ويلې. بلکه دخير او برکت خاوند يې وباله.
يووخت زه يوه شتمن سړي کره ميلمه شوم د هغه په کا له کې هر څه پاخه شوه، مګر سکرک يې نه درلود، دکاله خاوند څو غلمينې ډوډۍ خپلو همسا يه ګانو ته ولېږلې او هماغومره سکرکان يې راوړه.
ماته دامعلومه شوه چې دوی هره ورځ دغه رازتجارت کوي او پخپل کاله کې جوارۍ نه پخوي، داسوداماته خوارانو اوغريبانو لپاره سودمنه ښکارشوه او مرحوم ملا نصرالدين راپه يادشو.
زه دا جرئت نه شم کولی چې دغه راز ښه کار احمقانه وګڼم.
په کوم کاله کې چې هر څه ډېر وي دغومره لږ تاوان هيڅ تاثير نلري.
بډايان له دغسې تظاهر نه يو مخصوص خوند اخلي چې مونږ هغه نه دی څکلی که دغه راز کار يو خوار او غريب وکړي حماقت دی مګر دبډايانو لپاره صفت دی.
عقل اوپوهه خوارانو او فقيرانو ته دا اجازه نه ورکوي چې ډوډۍ په جوارۍ باندې سرپه سر ورکړي اوخپل حماقت ښکاره کړي مګر بډايان په دغسې کارونو ښه ښکاري اوڅوک ورته ملانصرالدين نه وائې بلکه حاتم طائي يې بولي.
که خواران او غريبان له اسراف او تبذير نه کارواخلې ډيره لويه ناپوهي او ناداني ده مګر بډايان په اسراف او تبذير د جود او کرم خاوندان ګڼل کيږي.
دغه عقل چې دخوار او غريب رهبري کوي دبډايانو لپاره نه دی په کار.
هو! عقل امساده چې ګوډ او ضعيف انسان ورته اړدی.

هغه چې دقوت اوقدرت خاوند دی دغه دضعیفانو وسله ورته نه ښايي.
دعقل عینکې د کمزوری نظر بینا ئي زیاتوي او دتېز نظر خاوندان پې کله کله د ډول او فیشن لپاره په سترګو کوي.
که څوک عقل او هوښیاری لټوي د خوارو او غریبو په کورکې دې ولټوي زورور اوبډایان له دغه شي نه بې نیازه دي.
تاسې یوه انسان یا یوه حیوان ته چې څه نه ویني ړوند ویلی شئ، مګر سیند او سیلاب ته ړوند ویل غلطه خبره ده که څه هم په نا اواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي.
دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه زیان نه رسوي اوبې سترګو هم ډېر ګړندی تللی شي.
که مونږ دخپل هېواد په خلکو کې فکر وکړو هغه کارونه چې ځینې زورور اوبډایان پې کوي، په عقل برابر نه دي که مونږ پې وکړو بدښکارو او ضرر وینو، ځکه موعقل مخه نیسي، مګر زورورو او دقوت خاوندانو ته زیان اوضرر نه رسوي ځکه پې عقل هم مخه نه نیسي اودغه دغریبانو ناصح دهغوی حضور ته لاره نلري.
د زورورو په مخکې عقل ګونګ وي او ډېر مزخرف معلومېږي. هرڅه چې بې ضرورته وي او احتیاج ورته نه وي بدښکاري او قیمت پې لږ وي.
که چېرې په انسان کې ډېره نیمګړتیا او کمزوری نه وای اوعقل ته پې احتیاج نه درلودای عقل اوپوهی به دغومره قدرنه درلوده.
اوس پوه شوئ؟ چې هر خوار او غریب سړی که ځان ته څپلۍ یا پڼې لږ غوندې ګرانې واخلي او دوه یادرې روپۍ پکې وغولېږي هرڅوک ورته احمق وائي، یو بډای که په زر هاو روپۍ یوه شپه په قمار کې بایلی احمق نه دی، هغه چې د ورځې دشلو یا دېر شو روپو په سګرټو اورلګوي یاد سینما او تیاترپه تشه ننداره پیسې ورکوي څوک ورته احمق نه وائي مګرکه یو مزدور یوه ورځ کارونکړي او وزګاروګرزي احمق دی ځکه چې بېګاته په کور کې څه نلري او وری پاته کیږي. یو بډای په ګړندی موټرکې ډیر لرې ځای ته په ښکار پسې ځي په لار ه کې ډېر تیل مصرف شي دموټر کمانۍ ماته شي اوټایرهم بچ کاندي مګر د ښکار برابري رانشي اوپس له دوه درې شپو پنځه یا شپېږداني زرکې له ځان سره کاله ته راوړي چې دانه په سلو روپوهم نه پرېوزي هغه ته څوک ملانصرالدین نه

وائي ځکه چې ژوند دغسې تفريح اوپام غلطولوته احتياج لري او دشوق او ذوق لپاره مال تاوانول نا پوهي نه ده.
کله چې يو بډای يوه ښکلی نفيسه تابلو په ډېرو روپو اخلي يا ځيني انتيک او زاړه شيان د تش نمود لپاره په ډېرلوړ قيمت رانيسي هغه بل چې يوزوړقلمي کتاب چې ذوق او صنعت پکې خرڅ شوی په ګرانه بيه اخلي او دهماغه کتاب چاپې نسخې ډېرې ارزانه لاس ته راځي، ته ووايه چې دغه راز تاوانونه دڅه دپاره دي؟
که غرض معنوي استفاده وي هماغه معنی په چاپی کتاب کې هم شته معلومه شوه چې مال تاوانول دنامه اوشهرت لپاره، دشوق او ذوق لپاره، دهوا اوهوس له پاره حماقت نه دی صنعت دی او ستاينه يې کيږي مګر په دې شرط چې سړی خوارو فقير نه وي بډای وي او ډېرې پيسې ولري.
اوس خوبه پوهيدلی ياست چې احمق څوک دی او موږ چاته احمق وايو؟

نوی درس

چېرته مې دچاپه کوم کتاب کې ولوستل استاذ د خپل شاګردته دادرس ورکاوه:
له خدايه ډېر خوښ اوسه! چې ته يې بې هنره پيداکړې اوتاته يې هغه استعداد درنکړ چې يوه ورځ دخلکو لپاره لويه بلا درنه جوړه شي ته پدې پوه شه چې خدای ته هماغه څوک ډېر نږدې دی چې له ذوق او هنر نه ډېر لرې وي.
هغه تنداو تيز فکر چې زما په برخه رسبدلی دی ماته په دنيا او آخرت کې زيان رسوي او زما اسايش خرابوي.
ډېر فکر کول ډېر بد مرض دی چې په څوتنو پورې اختصاص لري که دامرض خپربدلی ډېر ژربه يې دبشر نسل تباه کړی و.
زه پدې ښه پوه يم چې په ژورفکر اوعقل کې د روح تباهي ده.
ژور فکر دبشر لپاره طبيعی کارنه دی.
همدغه شی دی چې په سړي کې دعمل اقدام وژني.
هيڅوک هيڅ کارنشي کولی ترڅو چې څه قدرتنګ نظره او لنډ فکره نه وي تفکر دانسان لپاره ډېره لويه بدبختي ده.

هغه چې لږ فکر کوي یا هېڅ فکرنه کوي په دواړو جهانو کې کامیاب دی، مګر د ډېر فکر اوعقل خاوندان هرچیرته اوهر کله له جسمي او روحي هلاکت سره مخامخ دي.
په رښتیا چې فکر اوعقل کې ډېر خباثت پټ دی.
پوهه او فلسفه په حقیقت کې پرذهن باندې دشیطان استیلاده.
بشرپه اصل کې یواحمق حیوان دی او دده معنوي ترقي دده دفکري اضطراب دپوچو آثارو نوم دی.
هغه څوک چې دنبوغ او قریحې خاونددی دمعاشرت په دردنه خوري او د معاملې خاوند نه دی.
زه دفکر آزادي له هرڅه نه پورته ګڼم هرڅوک له ځانه خوابدی کوم مګر خپل ځان اوخپل وجدان خوشحاله ساتم.

دري کاله

یوکا ل موسم ډېرښه راغی، بارانونه وخت په وخت پخپله موقع وشوه چې نه له ضرورته زیات و او نه کم.
دزمیندارو فصلونو ته هېڅ زیان ونه رسېده او للمه ډېره ښه راغله.
دهقانان ډېر خوشحاله وو چې فصلونه ډېر ښه دي اوکا ل ډېر ښه راغلی دی.
کله چې درمندونه تیار شوه خلک په رښتیا دغلې په چلولو ستړي شوه اوپه کورونو کې د غلې ځای نه و.
په دغه کا ل په ملک ارزاني راغله او دغسې ارزانی چاپه خوب کې هم نه وه لیدلې.
دغلې خریدار لکه د انځرګل چاپه سترګو نه لیده، زمیندارو به تیل اومالګه په غنمو اخیسته، اوجنس به په جنس بدلیده، دزمینداروپه کور کې مړی نه و، ویرېې و، دوی دپاک خدای په دغې مهر بانۍ خوشحاله نه وو او د شکرپه ځای به یې شکایت کاوه، همدغه ناشکری وه چې بل کا ل هغسې رانغی اوغله ښخي ورکه شوه ځینو ویل چې تخم هم په لاس رانغی او خروار په چارک ولګیده.
په دغه کا ل پر وطن باندې قحطي اوګراني راغله هرڅوک به په غلې پسې لا لهانده اوسرګردانه ګرزېده او دچاپه کورکې دمړک لکۍ نه سپیره کیده.

زمینداران بیا خپه وو او ډېر افسوسونه یې کول چې ګراني اوقیمتي ددې کا ل وای اوغله دپروسږ کا ل، مګر دا اجتماع محاله وه اودغه کا ل هم په افسوس او ارماندو تېرشو. دریم کا ل له دواړو کلونو نه مخالف راغی یعني دځینو زمیندارو غله ډېره زیاته وه او د ځینو کښت ته زیان او آپت ورسېده ځکه نرخونه جګ شوه مګر قحطی نه وه دچاغله چې ډېره وه او په ګران نرخ یې وپلورله هغه له ډېرې خوشحالۍ په جاموکې نه ځائېده او چاچې د خرڅون غله نه درلوده په کا له یې دغم کانې وریدل.

زه دغه وخت په دې پوه شوم چې مونږ ټول نشو خوشحالېدلی اوپه داسې حا ل کې واقع یو چې که یو خوشحالېږي هغه بل به خپه کېږي یعنې دځینو خوشحالۍ دځینو نورو دخپګان نوم دی دهمدې لامله وائي چې یو مړنشي بل نه مړېږي.

ددنیا په بازار کې داسې سودنشته چې پلورونکی او پېرودونکی دواړه ګټه وکړي یعنې یو خپل ما ل ګران خرڅ کړي او هغه بل یې ارزانه واخلي، په کومه سوداکې چې سود اوزیان نه وي اوخریدار یا خرڅوونکی یوهم ونه غولېږي یوهم نشي خوشحالېدلی، که یوسړی خپل سل ګون نوټ په شلو پنځه ګونو بدل کړي په دغه تجارت کې خوشحالی اوخپګان نشته ځکه چې سوداو زیان پکې نشته که یوپه حساب کې وغولېږي دی به خپه شي او هغه بل ته به خوشحالی پیداشي اوس پوه شوئ مونږ په څه خوشحالېږو او په څه خپه کیږو؟

که ښه فکر وکړو آیا د یوه ګټه دبل دتاوان نوم نه دی؟ زما یو ملګری دومره شته او جایداد لري چې جامه او ډوډۍ ډېرښه ورسېږي، کور لري، ځمکه لري، باغ لري، لنګه غو اورته ولاړه ده موټرشته او د هېچا پوروړی نه دی په بانک کې یې هم پیسې پرتې دي او له هرې خوا ښغمه معلومېږي مګر یوبل سړی له ده نه هرڅه ډېرلری او ځمکې، باغونه، کورونه، نغدې پیسې یې له ده زیاتې دي، هغه خپه دی چې زه ولې دغه بل قدرته جایداد نه لرم دابل خوشحاله دی چې له هغه نه یې جایداد ډېردی.

زمونږ اکثره غمونه همدغه رازدی چې دیوه بل سړی له خوشحالۍ پیداشو یدی او ډېرې خوشحالۍ هم شته چې دنوروله خپګانه پیداکیږي.

دغه یو چې په زړه جونګړه کې اوسي دغه بل چې په لوړه ماڼۍ کې استوګنه لري، دی د هغه جونګړه ویني ځکه خوشحاله دی هغه دده قصر ویني ځکه خپه دی که چېرې مونږ

ټول په جونګړوکې اوسيدلی يا ټول په لوړو ماڼيو کې وای نه به جونګړه کې دغم کوډۍ وه نه به لوړه ماڼۍ دخوشحالۍ ځای و.
که حقيقت ته ځير شو، يوګوډپدې نه دی خپه چې ولې ګوډ دی بلکه پدې غمجن دی چې ولې نورده غوندې نه دي.
هغه چې پر آس باندې سپور دی او نوريې په مخکې منډې وهي د اس په سپرلۍ دومره نه دی خوښ لکه چې دنورو له پلی توب څخه خونداخلي.
داوه زما ددرو کالو مطالعه چې ته يې په لږ ساعت کې مطالعه کوی، دغه لږه پوهه چې ته ورته په سر سري نظرګورې اوستا په نظرکې ډېره ساده‌ګې لري زما لپاره ډېره عميقه فلسفه ده زه په ډېره موده کې دغه حقيقت ته رسيدلی يم. ته به په ګړندی ګاډی کې يوه ځای ته ډېر ژر بې تکليفه ورسيږې، مګر هغه څه چې په لاره کې يو پلی ويني ته يې پوره نشي ليدای ستا نظرپه دغه لاره ډېرژرعبور کوي اوکندې کيږې، داخوا هغه خوانه ګوری. ستا سيرډېر ګړندی دی او په دغومره سرعت کې دقت اوتعمق نه ځائيږي.

قوي او ضعيف

ددنيا دود اودستور خو دادی چې زوروربه کمزوری وهي اوضعيف به دقوي له لاسه په عذاب وي، مګر په کورونو کې دمينې او محبت تقاضا بل رازده. هلته يوکوچنی ماشوم خپل مشر ورور په څپېړو وهي او هغه ورته خاندي يعنې له ټولونه کمزوری په ټولو زورور دی.
ماته دغه کورنی دود او دستورډېربنه ښکاري او له خدايه غواړم چې داورواج عام شي.
پدې پوهيږم چې په هرکاله کې همدغه حا ل دی او په هره کورنۍ کې کوچنيان په لويانو زورور او زړور دي.
دګبر او ترسا په کاله کې هم دکوچنيانو زور چليږي او جوړ دنا جوړه په مخکې منډې وهي مګر چې له کورونو نه دباندې وګورو نوبيا قوي پرضعيف مسلط دی. ددنيا طبيعي قانون همدغه دی چې غټان او لويان به په وړو او بېوزلو سوک او څپېړه پورته کوي او د قوت خاوند به هيڅ تحمل او حوصله نلري.

ددغه ظالمانه قانون دماتولو لپاره چې پاک خدای څه شی پیداکړ هغه مینه او عاطفه ده.
دمینې اومحبت په نړۍ کې ضعیف اوکوچنی دلوی او قوي ترځپیړو لاندې نه دی، بلکې کوچنیان په لویانو حکومت کوي او د وړو پادشاهی ده.
مونږ ښځه عاجزه بولو، مګر مینې او محبت ډېر زورور او پیاوړي د دوی دخوښې او رضا تابع کړیدی.
څنګه چې په زړه زمانه کې دیوان دښاپیریو تابع وو اوس هم دقوت او قدرت خاوندان د دغه ضعیف او لطیف جنس په مقابل کې ډېر ضعیف معلومیږي.
که عشق او مینه په مینځ کې نه وي نو د دیو اوښاپیری زور هېڅکله برابرنه دی او یو ماشوم هېڅ وخت دسپین ږیرو په ږیره لوبې نشي کولای او نه دمشرانو پراوړو سپرېدلی شي.
یوه ورځ یوه ماشوم یو غټ سړی له لمنې ټینګ نیولی و، او کاله ته یې په زوره بیوه هغه خپله لمن دده له لاسه خلاصه نکړی شوه که څه هم دده زور او دهغه زور برابر نه و.
دماشوم مینې او محبت دماشوم په پنجوکې دغه قوت ایښی و چې یو لوی سړی یې ځان پسې را ښکوده او هغه هم ځان نشو خلاصولی.
که زما فکر صحیح وي نو قوت او قدرت هماغه دپخوا زمانې دیو ده او مینه هماغه ښاپیری ده چې دیوان یې له فرمان لاندې و.
که دمینې او عاطفې ماشوم د هر څنګه لوی سړی ګریوان ته لاس واچوي یا یې لمن ټینګه ونیسي څوک تړینه ځان نشي خلاصولی ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زورور دی.
زه مینه او عاطفه د زور اوقوت په مقابل کې ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پیداشوی دی او انساني عاطفه، انسانی رحم او شفقت وروسته پیداشوه، یعنې هماغه شان چې فرعون له موسی نه دمخه دنیا ته راغی، حیواني غرایز هم له انساني عواطفونه ډېر پخوانی دی او دعمر په لحاظ عواطفوته کوچنیان ویلی شو، مګر دې کوچنیانوته پاک خدای هغه قوت ورکړیدی چې فرعونان ترینه په خوب کې هم وېرېږي او بدبد خوبونهویني، که څوک په دنیا کې دصلح اوسلام غوښتونکی وي او غواړي چې دناروا او ظلم مخه ونیسي نویوه داسې اختراع په کارده چې دعشق اومینې له عنصرنه پکې کارواخیستل شي.
دا اختراع ددماغ کارنه دی دزړه کار دی او دزړه توجه ته ضرورت لري.

پدې باب کې ساينس او تخنيک ته رجوع نه ده په کار، دا افتخار که هروخت دنياته حاصليږي نود شعر او ادب په لمن کې به وي او دزړونو مملکت کې به پيداشي.

ښه ګټه

قصابي پرېږدئ له مېږو او پسونو نه بل شان ګټه واخلئ!
دوريو له پوستکونه پوستينونه مه جوړوئ، له وړيو نه يې ښه توکی جوړ کړئ. که تاسې وړين کالي واغوندئ پوستين ته څه حاجت نشته.
هغه وخت چې انسان نه پوهېده دمېږو او وزو پوستکي يې اغوستل، کله چې انسانيت ترقي وکړه اوشپون درمې خاوند شو پشمينه پوشی رواج شوه او دزاهد خرقه له وړيو نه جوړه شوه.
د مېږو او پسونو له غوښونه دغروليوان اوپرانګان استفاده کوي اوشپانه ترېنه يوازې پۍ او وړی اخلي.
دوحشي او مدني انسان فرق همدغه دی چې هغه دوني ښاخ راما توي او ميوه يې خوري، دی ترېنه يوازې ميوه ټولوي او ونې ته زيان نه رسوي.
دا ګټه ښه ګټه ده دانسان ګټه بايد همدغه راز وي.
د ګټې ښه اوبده لاره پېژندل دانسان کاردی، ګټه په کار او زيارپاکېږي اوبې کاره ګټه ښه نه ده .
دګټې لاره چې هرڅومره اوږده وي هغومره ښه وي.
هغه کسان چې دنورو په تيارو درمندونو داړې غورځوي او دګټې لپاره يې لنډه لاره غوره کړېده لاسونه اوپښې يې د ترلودی.
تاسې کوښښ وکړئ چې ګټه له لرې ځايه راوړئ او دکار برخه پکې زياته وي. هغه چې د کلي په دکان کې سوداکوي او هغه چې له لرې ښاره سوداراوړي په متاع اوبها کې يې ډېر فرق موجود دی.
تاسې پخپلو باښو او بازانو د همسايه ګانو چرګوړی مه نيسئ!
دهوامر غان او دغرونو زرکې اوسيسۍ ونيسئ.

له نږدې ډنډونو څخه ناپاکې اوبه مه راوړئ لږ لرې لاړشئ له هغه سیند یاله هغې چینې نه رنې اوپاکې او به راوړئ چې رنګ او خوندېې ډېرښه دی.

دابښه ګټه نه ده چې یوه روپۍ په دوورو پو ورکړئ او خوشې په خوشې دګټې خاوندان شئ.

ګټه باید په غیر مستقیم ډول وي او کارپه کې ډېر دخل ولري.

په مستقیم ډول هېڅوک خره اوپارو دغلې په کندوانو کې نه اچوي مګر هغه غله چې له همدغه نا پاک جنس څخه دکار په وسیله پیداکیږي پاکه اوحلاله ده.

لېده داچې بې کاره ګټه که په غلا وي که په سوال وي که په زور وي انسان ته نه ښائي او هغه ګټه چې په کار او زیار پیداکیږي ډېره ښه ګټه ده.

نوراشئ! چې کار وکړو او هرڅه په کار پیداکړو.

ښه کار او ښه عمل دخدای په دربار کې ډېر قدرلري او په مثقالونو خرڅیږي.

داختر په ورځ

داختر په ورځ ځینو کورونو ته لاړم چې دښایست اوښکلا پکې هېڅ نیمګړتیا نه وه او له ډېرې خیالو رې ناوې نه یې هم ډول او سینګار زیات معلومیده.

دکور په نقشه او هندسي شکل کې د جما ل مظاهر له ورامعلوم و، رنګ امېزی په ذوق او سلیقه برابره وه.

دکور پردې ډېرې ښکلې وې.

قالینې، مېزونه، چوکۍ او هر څه ډېر نفیس اوښکلي معلومېدل.

راز راز مېوې په بلوري لوښوکې ایښې وې اوبې له اشتها نه دبل شي نیستی نه وه.

دثروت او غناتولې کرشمی موجودې وې.

عیش او نعمت لکه د سید محمود پا چا لټان له دغه کاله څخه نه وتل.

که د دنیا جنت ورته ووایم څه ډېره مبالغه به نه وي مګر دومره فرق و، چې ډېرو غټو ګنهګارو ته یې ور ببرته ووا او ساده مسلمانان نشو ورتلی.

هلته ماته دافکر پیداشو چې مونږ ولې هغو کورونو ته نه ورځو چې دغه رازشیان پکې نشته اویوازې همدردي او انساني عاطفه سړی ورولي. کله چې له دغه کاله په خیر را ووتم نوفکر مې وکړ چې چاته ورشم او ځوک ووینم؟ په دې کې یو فقیر وطن دوست سترګو ته و دریده چې نس یې وری مګر سترګې یې ډېرې مړې وې په کور کې هېڅ نه ومګر په زړه کې یې دوطن مینه او دخدمت ارزو ډېره زیاته وه.

زه چې دهغه دروازې ته ورسیدم پنځه تنه نورهم په دروازه کې ودریدل، د کور خاوند د دروازې په ټکو لو راووت اوله مونږ سره یې په ډېره مینه روغبړو کړ، دهغه له وضع دا معلومېده چې له مونږ سره پخپل کور کې کښینا ستو ته نه دی جوړ او غواړي چې خبره په ولاړو پښو خلاصه شي مګر زمونږ زړه غوښتل چې څه شیبه ورسره کښېنو او د ده له حاله ځان ښه خبر کړو.

هغه له ناکامه مونږ خپل کاله ته بوتلو، دکاله په مخکې یوه زړه چوکۍ او یو زوړ شکیدلی کټ پروت و، چې خاص دمیلمنو لپاره و، اوبې له میلمه څخه یې د یوه پوزی تحمل هم نه درلود مونږ دوه درې تنه دکټ په بازو ګانو کښیناستو او نور په خاورو کښېناستل، څو دقیقې چې تېرې شوې هغه مونږ رخصت کړو او نوربې ونه غوښتل چې خپل اشنایان په سپیره ډاګ کښېنوي.

پدې کاله کې داختر ورځ لکه د روژې ورځ داسې وه او په تمامه معنی دیو غریب سړی کورو، دده درویشانه ژوند او صبرو قناعت ماته ډېر معظم او محترم ښکار یده او له ځانه سره مې ویل هغه افتخار چې ددې کاله په برخه رسېدلی دی هغه بل کور تربنه محروم دی. هلته که غنا او ثروت خپل زیب و زینت ښئی دلته تقوی او پاکنفسی خپل شهامت ځرګندوي او قلندرانه استغنی سترګوته ودرېږي.

دا هغه سړی دی چې دیوه ستر شرکت لویه سرمایه یې په لاس کې وه اوکله به یې دوه لوی ریاستونه په اختیار کې و.

که چېرې ده نا جایزه استفاده کولی یاپې جایزه استفاده هم پوره کړی وای نن به دغسې نه و او دده دکوټو فرش به دنیستۍ باد دومره ژرنه وای وړی، مګر ګورئ چې پدې سړي باندې زړه ونه سېزئ اوپه حقارت ورته هېڅکله ونه ګورئ. زه هم داحا ل ددې لپاره نه لیکم چې د چا توجه ورته جلب کړم ځکه چې دی دنیا ته په حقارت ګوري اوله ده سره دبې نیازۍ غرور ملګری دی.

دده په نظرکې خپله تقوی ډېره درنه معلومېږي .
دی ځانته په ډېر درانه نظر ګوري او نورو ته هم ډېر دروند ښکاري.
مور باید په هغه چا زړه وسېزو چې له ډېرما ل او دولت سره هم ځانته دغه حیثیت او شخیصت نشي پیداکولی یعنې په لوړ مقام کې خلکو ته ټیټ معلومېږي او په ډېر لوی کورکې هرچاته وړوکی په نظر ورځي هغه څوک چه غزة النفس لري او دخلکو په نظرکې د شخصیت خاوند دی په هغه زړه سوی نه دی په کار.
خرقه پوشو په خرقه کې دی موندلی هغه حظ چې په دنیا کې دنیا دارکا

خاني لاره

په موټرکې سپاره وو، یو خانزاده غوندې سړی هم په موټر کې ناست ؤ، دتېروخت زړې قصې یې کولې.
هغه ویل: پخوا موټرونه نه و، مونږ به په اسونو سواره وو، نوکرانو به موپه مخکې منډې وهلې.
هغه وخت خان او غریب معلوم ؤ، خانزاده او د آب سړی پېژندل کیده عام او خاص یو رنګه نه ؤ.
اوس هرسړی په موټر کې سپرېږي او نوکر د بادار له څنګه ناست وي.
چې موټرونه راغله اوغریبان پکې سپاره شوه، خاني لاره او باداري بې رونقه شوه.
دخان قصه ډېره اوږده وه خو دمطلب ټکی داو، چې خانی لاره ځکه چې خواران او غریبان په موټرو کې سپاره شوه.

يوازې

ماشومان، ځوانان، سپین ږیري د پسرلي میلې ته روان ؤ، زه هم له دوئ سره ولاړم او په ډېرو ګڼو خلکو کې ننوتم.

هلته دېښې داپښودو ځای نه ؤ اوبې حسابه مخلوق راغونډؤ.

نه پوهېږم چاله مانه پوښتنه وړکړه چې ته یوازې یې که څوک درسره شته!

ما وویل: زه یوازې یم.

همدغه وخت زه د یوازې په معنې پوه شوم او داراته معلومه شوه چې په ډېرو ګڼو خلکو کې هم سړی ځانته یوازې ویلی شي.

فاتح

سکندرله ډېر قوت او ډېرو لښکروسره ښارته راغی، دښار له خلکو سره یې څو ځله زورور جنګونه وکړه.

له دواړو خواوو نه ډېر خلک ووژل شوه. ډېرې وینې تویې شوې، ډېرې ککرې له پښو لاندې شوې، وروسته له ډېرو جګړو هغه دمړو په سرونو پښې کېښودې او دلوی فاتح په حیث ښارته ننوت.

دی ډېر په قهرو، ده غوښتل چې ښار لوټ کړي او قتل عام جوړ کړي، مګر داکار ده ونشو کړی ځکه چې په ښار کې یوېټ قوت موجود و چې ده ورسره مقابله نشوه کولای.

دی چې ښارته ننوت په یوې ډېرې ښکلې پېغله یې سترګې ونښتې او په یوځل لیدو یې زړه بایلود.

څوک چې بې زړه شي هغه بیا جنګ او جګړه نشي کولی، ځکه ده هم له خپل ټول قوت او قدرت سره ځان دغې پېغلې ته وسپاره.

دغه لوی فاتح چې دعشق او مینې په پنجوکې ګیر شو، بل راز شو او دخپلې معشوقې د خوښې لپاره یې دښار د خلکو خدمت ته ملا وتړله.

دغه وخت دامعلومه شوه چې دی فاتح نه و فاتح بل څوک ؤ.

دی په دې نه پوهېده چې په ډېر زور اوقوت خپل ځان یوه قوت او قدرت ته سپاري چې له سلطان او شهنشاه نه دخلکو خدمتګار جوړوي.

په ربنتیا چې دعشق مقام ته رسېدل هم څه اسانه کارنه دی او دښکلا په دربا رکې پادشاهی هم په تعظیم او احترام سر ټیټوي.
هلته محمود دایاز تابع دی، او سکندر هم په یوه نظر بل راز کیږي او قهر وغضب خپل ځای مینې او محبت ته پرېږدي.

لباس

بدرنګه خیاط ؤ، مګر کار یې ښایسته و او کالي یې ډېرښه ګنډل.
دفیشن خاوندانو خپلې دریشۍ په بل چانه جوړولې، هر چا به ویل چې فلانکی ډېرښه خیاط دی، دده په شان لباس بل څوک نشي جوړولی.
دغه هنر په دغه سړي کې ډېر غرور او تند خوی پیداکړی و. یعني څومره چې دده څېره سپېره وه هغومره یې خوی هم سپی و مګر دغو دوو سپو دچامخه نشوه نیولی او دخلکو هجوم په ده باندې ورځ په ورځ زیاتېده ځکه چې صفت اوهنر په ده باندې دښه خیاط نوم ایښی ؤ.
که داسړی له دغې ناشولتې څېرې اوخپل بدعادت سره ښه خیاط نه وای له ده نه به بدبخته انسان بل نه و، یا به دی هغه وخت دښه سلوک او ښه خوی خاوند و او سیرت به یې بل رازؤ، یعنی ښه خیاط به نه و ښه سړی به و ، مګر اوس د ده هنر او کما ل ښه خوی ته ضرورت نلري او د ده په بد خوی اوبده څېره یې ډېره ښه پرده غوړولې ده ځکه هر چاته ښه ښکاري اوهرڅوک ورته په قدر او عزت ګوري.
فن اوصنعت ډېر ښکلي شاګردان دده لاس لاندې کړه او دډېرو ښکلو د قد او اندام اندازه اخلي.
زه دغه خیاط په دې حقیقت ډېرښه پوه کړم چې دانسان حقیقت په صنعت اوهنر پټېږي ځکه دغه سړی دخلکو په نظر کې محبوب دی اوهرڅوک یې دزړه ساتلو کوښښ کوي.
هماغه شان چې یو بدرنګه مخ له ښایسته پلو لاندې پټ وي او دهر چانظر ځانته را کاږي دا خیاط هم دښه لباس په جوړولوکې پټ دی چې څوک یې حقیقت ته نه ګوري کار او لیاقت ته یې ګوري.

دښه لباس اغوستل خوپه ځای پرېږده، جوړول يې هم دغومره اثرلري چې بدښه کولی شي.

لباس په لومړی وخت کې دځان پټولولپاره جوړ شو چې پخواېې ښايست هم پټاوه او د ښکلا مخه يې نيوله خو وروسته پخپله دومره ښکلی شو چې دانسان اصلي او حقيقي ښايست يې له هرچا هېر کړاو دتاؤس د ښو کار ترېنه واخيستل شوه.

دانسان لباسونه ډېر زيات اوخو رازه دي، چې ځينو ته مونږ دلباس په نظرنه ګورو هغه ښايست او ښکليتوب چې دانسان په خيره کې وينئ له يوه لباس نه زيات قيمت نلري که څه هم په ډېر جګ نرخ خرڅيږي او له انسان نه يې قيمت ډېر لوړ شوی دی.

په دغه قيمتي لباس کې هم دانسان عيبونه پټ دي او ستارالعيوب دا ښکلې پرده د ستر لپاره دانسان په معايبو اچولی ده.

هغه چې مونږ ورته خوبان وايو او ډېر ښکلي په نظر راځي مونږ پرې زړونه بايلو اوعشق ور سره لرو مګر په دې نه پوهيږو چې څومره بد خويونه اونا کاره عادتونه په دغه ښکليتوب کې پټ دی که داخوی اوعادات په بل چاکې وي ډېر بدورته ګورو مګر دلته دصورت ښايست دسيرت عيب پټ کړی او په همدغه وجه دليلیٰ سپی دمجنون په نظرکې ښاغلی دی. دهمدې لامله دمعشوقو جفا له وفانه ښايسته ده او دښکلو ظلم اوستم دظالمانو ظلم غوندې بدرنګه نه دی.

مونږ علاوه په دغو ظاهري لباسونو معنوي لباسو نه هم ځانته پيداکړي دي چې يوله بله پکې ځان پټوو او په دغه وسيله حقيقت له پوهانو او هوښيارانو نه هم پټ ساتلی شو.

ددغه لباس نوم پوهه او هوښياري ده چې د علم او معرفت په نامه يادېږي.

هغه چې زمونږ په نظر کې عالم، فيلسوف يا اديب او هنرمند معلومېږي دهغه عيبونه دعلم او پوهې دپردې لاندې پټ دي چې مونږ يې ښه نه وينو ياېې ډېر ښه وينو اونقص راته کما ل معلومېږي.

څنګه چې فصاحت اوبلا غت کله حق ناحقه کوي او غلط صحيح ښئی دفصاحت او بلاغت خاوندان هم له ډېرو عيبونو سره زمونږ په نظر ښاغلي ښکاري او اصلي حقيقت يې رانه پټ دی.

هو! دجما ل اوکما ل خاوندان او دعلم اومعنی صاحبان د ډېرو ښکلو اوښايستو پردو ترشا پټ دي چې مونږ يې اصلي بڼه نه شو ليدلی.

دمنطق اوبیان خاوندان خپله بدي هم نیکي ښودلی شي اودبل نېکي بدرنګولی شي.
ددې عصر سحر او جادو په دغه ډول زمونږ په سترګو اونظر لوبې کوي.
ډېر وخت په کاردی چې انسان طلسم هم مات کړي او حقیقت ته ورسیږي یاله یوبل طلسم اوبل سحر سره مخامخ شي.
مونږ اوس انسان نه وینو یاد انسان رنګ ا وصورت وینو یاپې په وینا اوخبرو کې ګورو که ډېر وړاندې لاړشو نو کاراو هنر پې ووینو.
دانسان حقیقت صورت نه دی، پوهه نه ده، فصاحت اوبلا غت نه دی، په کاراو صنعت کې هم دانسان فطرت او نفسي کیفیات څوک نه شي لیدای.
داټول شیان دانساني حقیقت دپټولو اوښه ښودلو رنګ رنګ لباسونه او حجابونه دي.
د انسان غرایز او خویونه دانسان اصلي حقیقت دی چې ډېرې پردې پې په مخ پرتې دي.
انسان پس له مړینې په قبر کې هم بې پردې نه شي اوسبدلی او چېرته چې دی نه ځان وینې اونه بل وینې بیاهم باید په کفن کې پټ وي ځکه چې د ده ټول عزت او حرمت په دې کې دی چې بې پردې نه شي او څوک پې بې پردې ونه وینې.
هغه انسان چې په عبادت کې پې ریا پټه ده، په هوښیارۍ کې پې شیطنت پټ دی او سخاوت پې هم دیوه داسې پټ تجارت نوم دی چې له ګمرکې محصولاتونه هم معافیت لري هغه تر قیامته له نورونه ځان پټولی شي.
دا ستر لکه د ښځو حجاب او حیا هغه شی نه دی چې دمدنیت او تجدد شما ل پې له مخه لرې کړي.
په دغه ستر ډېر بې پردې خلک هم ډېر تینګ دي.
چېرته چې دتن جامې ډېرې لنډې شوي دي اوخلک دصورت بربنډولو ډېر هوس لري هلته هم دانسان سیرت اوحقیقت په ډېرو پردوکې پټ دی.
په انسان کې ځینې داسې ضعیفې جنبې شته چې له ډېرې حیانه خپل خاوند ته هم ځان پوره نه ښئی او انسان ورته له ډېره خجالته سم نه شي کتلی، همدغه سبب دی چې هر څوک خپل ځینې شیان هېروي اوخپلو عیبونو ته داسې اصلاحي رنګونه ورکوي چې په خپل ځان پې ګمان بل رازشي اوخپل شعور هم وغولوي.

نن دانسان څېره تلويزون کې له ډېر لرې ځايه ښکاري مګر دانسان معنوي څېره او باطنی تصوير دومره پټ دی چې سړی په خپله خپل ځان پوره نه شي ليدای بلکه خپل عکس د نورو په نظرکېويني، که چاته چاښه ويل هغه ځان ښه ګڼي او خوشحاليږي که خلکو ځوک بدوګاڼه له بدوخلکو سره په زندان کې لوېږي که څه هم يوسف يا سقراط وي.

همدغه وجه ده چې له ډېرو خلکو نه ، دستا يو نکو په ستاينو، دمتملقينو په منطق، ځانونه ورکيږي اوخپل ځان بل شان ويني.

دهمدغې اغېزې په سبب اوس د ځينو رنځورانو علاج په خبرو کوي او ډاکټران ورته وايي چې ډېر ښه يې او هېڅ مرض درکې نشته يعنې دغه د دروغو شاهدي ناروغه هم ښه کولی شي او يوطبي علاج ګرزېدلی دی.

زه دا منم چې په دنياکې ښه او بدشته مګر دښو او بدو په پېژندلو کې دومره سودايي شوی يم چې دغه تميزرانه ورک غوندې دی.

کيدای شي چې مونږ ډېرو کسانو ته په دروغو ښه وواېو اوهغه ښه شي. يا ډېر ښه بدګڼواو هغه بدشي، ځکه چې زمونږ ښه اوبد زمونږ دتصور اوتفکر نومونه دي نه دحقايقو، مونږ هغه چاته ښه وايو چې زمونږ په ذهن اونظر کې ښه وي نه داچې په خارج کې ښه وي يا يې حقيقت ښه وي.

مونږ ځوسوه او ځوزره کاله پخواهم دښو او بدو په نامه ځينې شيان له ځينو نه ښه ګڼل او اوس هم ښه اوبد يوراز نه ګڼو، ښايي چې بدښه و ګڼو او ښو ته بدووايو، اوپه همدغسې تميزځان له بې تميزۍ نه وژغورو.

مونږ ظلم بدګڼو او عدالت خوښوو، مګر ځينې مظالم راته دعدالت په څېر ښودل شويدي اوډېرو بدو خلکو راته ځانونه ښه ښکاره کړيدی، يعنې منطق او استدلال، ريا او تزوير شعر او ادب، عقل او فلسفې، عرف او عادت، سياست او تمدن کله له سمې لارې نه اړولی يو او زمونږ په شعور اواحساس يې هر راز لوبې کړيدی.

داکار هر کله اوهر چېرته پوهانو او دهنر خاوندانو کړيدی احمقان اوساده ګان خدای له دغسې سترو ګناهونو نه ساتلی دی.

که مونږ د ښارونو او مدني دنيا نه په څنګ شو او ناپوهانو ته ورشو هغوی خپل ځانونه دومره نه دي پټ کړي.

دهغوی اغراض او مطالب دومره لوڅ دي لکه دمتمدنو خلکو مېرمنې.

هغوی دحقایقو په پټولوکې ډېره لږه برخه لري او ژبې یې له زړونو سره ډېر غدر او خیانت نه کوي.
هلته دوستي او دښمني، ګناه او تعدي، ظلم او رحم ځان بل رازنه ښئی.
ریا او ټګی دهغوئ کاله ته ډېره لاره نه لري.
هلته دصداقت ځای سیاست نه دی نیولی.
هلته خلک ډېر لباسي خلک نه دي او په ډېر ساده لباس کې ژوند کوي.

خیرات

ډېر غټ سړی مړ وو او په بدرګه کې یې ډېر پسونه، غوایان او چرګان حلال شوه.
داخیرات ډېر لوی او زورور خیرات و، چې دشاهانه میلمستیا رنګ یې درلود.
دخیرات دانتظام لپاره ډېرخلک مقرر وو، او ډېرو ښو اشپزانو پخلی کاوه دخدای درضا لپاره راز راز نعمتونه او هر رنګ طعامونه تیار شوه. خلک لکه مېلمانه په ټکتونو راوبلل شوه او دهر چا ځای معلوم و. هغه چې په ګېډیو ګاډو کې راغلل دننه قصر ته ننوتل.
دخانانو او ملکانو لپاره بېل ځای و. مامورین او میرزایان کوښې ناست ؤ.
دسوداګرو او زمیندارو لپاره بل ځای جوړ شوی و.
هرچاته دهغه په اندازه برابره ډوډۍ راتله .
دهر چا درجه اومرتبه معلومه وه.
دعامووګړو لپاره غټې وریجې وې او له معتبرونه بېل ناست وو.
ځینې خواران او فقیران که څه هم ورې پاته شوه او چا هلته پرې نښودل، مګر دآب او عزت خلک په ډېر ښه شان عذر شوه او دزورورو قدر او عزت پوره وشو.
ددې خیرات قصې ترډېره وخته کېدلې! او هرچا به ویل چې ډېر زورور خیرات وو، ډېرې پیسې پکې ولګېدې.
هلته یو ړوند اویوشل ناست ؤ ، هغوی وویل: افسوس چې زموږ برخه پکې نه وه او موږ هلته چاپرې نښودو.

دزيارت ډيوې

دجمعې مبارکه شپه وه، خلک زيارت ته راتلل او شمع به يې بلولې، ځينو به په خاورينو ډيوو کې تېل اچول او ډيوې يې لګولې، په زيارت کې ډېرې ډيوې روښانه شوې او خلک بېرته خپلو کورونو ته لاړل.

هلته هېڅوک پاته نه شو ه او ډيوې ټولې دزيارت په اروا بلې وې، زه چې کور او کلي ته راغلم په کلي کې دغريبانو کورونه تياره وو، هغوی تېل نه درلوده ، ځکه په تورتم کې ناست وو.

څوک چې په ثواب پسې ګرځېده ټولو د زيارت ډيوې ولګولې او دخوارانو غريبانو له حاله نا خبره ؤ. هو! دغريبانو په کورونو کې تياره وه ځکه چانه ليدل.

په دوئ باندې يوازې دخدای نظر و اوبس.

ددوئ ډيوې دې خدای ولګوي مونږ به د زيارت ډيوې بلوو.

دمزارلوحه

کورپه کوراو کلی په کلی به ګرځېدمه او دخدای په نامه به مې څه غوښتل چا به يو موټی نا پاکه غله راکړه او چابه سوې ډوډۍ راکوله.

ډېرو کورونو به جواب راکاوه او ځينو به په دروازوکې هم نه پرېښودم.

څو ورځې ديوه اوبل له درګاه نه وږی او بېنوا راغلم.

هيچا هېڅ رانکړه. له ټولو خلکو نه مې زړه بدشو، دنيا ته مې په کرکه وکتل خدای ته مې رجوع وکړه اوپه دغې کوټنۍ (قبر) کې پرېوتم.

هغه چې زه به يې په دروازه کې چانه پرېښودم اوس ماته لاس په نامه ولاړوي له مانه څه غواړي.

زما په نامه زما کوټنۍ ته هرڅه راوړي او دخدای په نامه خوارانو او غريبانو ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.

لیاقت

یوه ویل: دغه مدیر د وزارت لیاقت لري او هغه وزیر بې لیاقته لوړ مقام ته ختلی دی.

زما ملګری په دې خبره هماغومره خوشحاله شو لکه زه چې خپه شوم.

ما ویل لیاقت باید دومره بې قدره نه شي.

هغه ویل دیو مملکت دترقۍ او لوړ تیا لوی دلیل همدغه دی چې لیاقت یکې ډېر قیمت ونه لري، چېرته چې علم اوپوهه ډېره ترقي وکړي هلته بیا ډاکټران او پوهان ځان ته کاراو ډوډۍ نه شي پیداکولی او دلوړو شهادتنا مو خاوندان یا وزګار ګرځي یا چېرته ټیپر او ګازرې خرڅوي.

په مترقي هېوادونوکې یو پلیس او ډریور هم لوړ تعلیم لري او یو دهقان دکرهنې په کار کې زمونږ له رئیس زراعت نه ډېر پوه معلومېږي، دلته چې لیاقت ډېر لږ دی او له لږو خلکوسره دی، نو یو سړی په لږ غوندې پوهه خدای نظر خان شي او لوړ مقام ته وخېژي، زه په دې ارماند یم چې زمونږ هېواد کې هم لیاقت ډېر ارزانه شي اوله خارج نه یوه عالي شهادتنامه راوړل څه ډېر قیمت ونه لري.

زه به هغه وخت ډېر خوښ یم چې یوسړی د وزارت لیاقت ولري او په ډېره ټیټه رتبه کار وکړي.

زما ملګری د خبر وپه چل ډېر ښه پوهېده او دبل خوله کې یې خبره وچوله، ماته د څه ویلو موقع ډېره لږه پیداکېده، هغه ته ما ایله همدغومره وویل:

زه پدې نه یم خوابدی چې یو مدیر د وزارت لیاقت لري او وزیرنه دی ځکه چې وزارتونه هر چېرته لږدي او لایق کسان باید په هرځای کې دومره ډېروي چې هریوه ته مدیریت هم ونه رسېږي مګر دابله خبره که رښتیا وي چې یوسړی بې لیاقت لوړ مقام ته ختلی دی په ډېرې خوابدۍ ارزي او دلیاقت په دغسې بې پتۍ په سرو سترګو ژړل په کاردی، که چېرې ددنیا ټول کارونه دلایقو خلکو په لاس کې وي اوځینې لایق او ورکسان وزګارپاته شي یادهقاني وکړي څه بده خبره نه ده.

هغه ویل زه نه پوهېږم چې ته لیاقت څه ته وائې ځکه چې سیاسي او اداري لیاقت لکه د بوډۍ ټا ل مختلف رنګونه لري او یو هوائي نمایش ورته ویلی شو.

دالياقت لكه علمي اوفني لياقت يوټاكلى اومعين شكل نلري چې هروخت او هركله هرچاته يوشان ښكاره شي او ټول ورته په يوه نظر وګوري.
ته دا ومنه چې علمي او فني لياقت، سياسي او اداري لياقت، اخلاقي او روحي لياقت يوله بله فرق لري او دغه ټول لياقتونه په يوه سړي كې ډېر لږ جمع كيږي.
دا ښه كارنه دى چې موږ له هرسياسي او اداري شخص نه داخلاقي لوړ تيا انتظار ولرو ياترينه علمي اوفني لياقت وغواړو.
ديوه سياستمدار او اداره چي سړى لياقت دادى چې خلكو ته ځان اوجهان په بل راز وښئى اوڅه چې ځانته رواګڼي د نورو دپاره يې ناروا وګڼي، يعنې په خپله هره شپه قمار ووهي او نورو جوارګروته سزا وركړي، دى د بزم په مجلس كې هرڅه وكړي، اوپه نورو باندې ټنګ ټكور ودروي.
پخپله نه انجينروي او نه مهندس، مګر علمي اوفني كسانوته لازمه هدايات وركړي اوپه كارېې واچوي، ده په كوم مكتب يامدرسه كې څه نه وي لوستى مګر دښوو نځيو امتحانونه واخلي او ښوونكوته دعلم اومعارف په باب ګټورې وينا وې وكړي.
ده ويل ما دخپل ماموريت په وخت كې خپل لوى لوى آمران وليدل چې دمطبوعاتي چارو په باب يې ماته هدايتونه راكول مګر دغه كلمه يې (مطبوعاطي) ليكله، داخترنوپه ورځ به يې پخپلو رسمي نطقونو كې دعدالت ګستر په ځاى رعيت ګستر ويلې. ښه مې په ياد دى چې يوه ورځ چا د ده دپاره ميلمستيا كړې وه چې هر څه ډېر زيات و مګر د كيفيت په لحاظ يې خوند نه و، هلته يوه مدير وويل داميلمستيا د كميت په لحاظ دستاينې وړده مګر دكيفيت په لحاظ يې مزه نشته. زمونږ امرچې ډېرلوى كاردار و مګر دكم اوكيف په معنى ښه نه پوهېده هغه ته وويل چې: (كميت نګو كثرت بګو) زه دغه وخت پدې پوه شوم چې اداري اوسياسي اشخاص علم ته ډېر احتياج نلري، دوئ پخپل قوت لوړ مقام ته رسيدلى شي او پوهه دلاس لاندې خلكو دپاره ډېره په كار ده.
ماته دامعلومه شوه چې علم عادي لياقت دى او قوت دفوق العاده لياقت نوم دى، په فوق العاده لياقتونو كې ځينې هغه لياقتونه هم داخل دي چې هرڅوک يې نشي ليدى اوبلا تشبه له سحر اوساحرى- سره شباهت لري چې زرنګي، چا لاكي خو دنما يي اوعوام فريبي ورته ويل كيږي اود چانس اوتصادف برخه پكې زياته ده.

کوم قوت اوقدرت چې داداري اوسياسي کسانو په برخه رسيدلی دی هغه د يوه روحي تاثيرپه وجه دفوق العاده لياقت رنګ پيداکوي اودجلال او عظمت په رڼا کې ډېر معمولي لياقتونه فوق العاده معلومېږي.
که ښه فکر وکړو او ونه غولېږو نولياقت اوکفايت د زور اوقوت دوهم نوم دی اوعلمي يا فني لياقت په هر وخت او په هرځای کې دقوت اوقدرت تابع دی.
افلاطون او ارسطوکه په هرځای کې وي دسکندر لاس لاندې به وي اوسقراط به په زندان کې دزهرو کنډول په سراړوی.
هغه کسان چې اوس په مدني دنياکې دديموکراسۍ په اساس دآرا' په کثرت لوړ مقامونه نيسي هغه په علمي لحاظ لوړخلک نه وي بلکې له ځينو نورو نه ئې لياقت ښکته وي په اخلاقي لحاظ هم دوئ په نورو څه تفوق نلري مګرپه يوه ساحرانه قوت له خپلو حريفانونه ميدان وړي او په ځينو پټو وسايلو ياغولونکوشيانو عمومي توجه ځانته راګرزوي.
داد منلو خبره ده چې ځان دخلکو په سترګو کې ښه ښودل اولوړ مقام ته رسيدل ډېر ځله دخلکو دغولولو اوځان بل راز ښودلو نتيجه وي او ډېر لږ کسان دي چې ديوه حقيقي لياقت په مرسته يوه عالي مقام ته رسېږي او په اخلاقي فضايلو په عالم کې محبوبيت پيداکوي.
يوا جتماعي عالم دخپل علمي تحقيق په رڼا کې وائي:
هغه څوک چې په رښتيا له ټولو اجتماعي عيبونو يعني له خود پرستۍ له تعصب، له خطا کارۍ اوله ريا او دروغونه خلاص وي له اجتماع سره به هېڅکله موافقت ونشي کړی اوهر ګوره به انزوا اختيار کړي.
که دغه خبره رښتيا وګڼو نو هغه لياقت چې خلک پې خوښوي اوپه خلکو اغېزه لري بله قيافه پېداکوي اوداسې مثا ل لري لکه چې يو بدرنګه مخ په ډول اوسينګارښايسته وښودل شي.
همدغه سبب دی چې ځينې بدرنګه مخونه خلکو ته ښه ښکاره کېږي اوځينې ښايسته مخونه چې دحيا اوعفت په پرده کې پټ دي دچاتوجه نه جلبوي.
لياقت کله لکه يو لوړ برج له ډېر لرې ځايه نظر جلبوي مګر هېڅ پکې نه وي او بې له نموده نور څه نلري.
کله لکه ورانه کنډواله ګنجونه پکې وي او څوک پې نهويني.

مادغه راز ډېر مختلف اومتضاد لیاقتونه لیدلي دي او پوهېږم چې هرلیاقت ښاغلی نه دی.
ډېرخلک دا هم لیاقت بولي چې سړی قلپه روپۍ په بازارکې وچلوي اوپه یوه روپۍ ددوو روپیو ما ل واخلي، ځکه په لیاقت باندی ډېره ښه عقیده نلرم او ډېر ځله راته دغه متاع لکه دغلا ما ل که هر څومره قیمتي وي ارزانه او بې قیمته معلومېږي.

کوچنیان

زه نه پوهېږم چې مونږ ولې کوچنیانو ته په کوچنی نظر ګورو، یعنې ولې ځانونه لوی ګڼو او دوی کوچنی بولو؟ ښائي چې په دې خبره زه ساده غوندې ښکاره شم او زما دغه خبره د کوچنیانو خبره وي،مګر څه وکړم ؟ زه په رښتیا تراوسه ښه نه یم پوه شوی، چې لوی څوک دی او کوچنی څوک دی؟ ځینې کسان چې دلویوالی دعواکوي او ځانونه لوی ګڼي ماته کوچنی او واړه په نظرراځي.
ښائي چې ددې سبب همداوي چې زه په خپله کوچنی یم.
دیو کوچنی ماشوم ځمکه اواسمان هم ډېر لوی نه وي او لمر او سپوږمۍ ورته یو ټیکلی ښکاره کیږي، ددنیا لکونه او کروړونه هم دماشومانوپه نظرکې له څوشلونه زیات نه دي او هرڅه کم په نظر ورځي. پاته شوه دابله خبره چې کوچنیان زما په نظرکې خدای ولې لوی کړی دی او زه ځله هغه چاته په لویوالی قایل یم چې نوروته واړه معلومېږي. دا هم بې دلیله نه ده زه په ماشومانو کې ځینې داسې لوی خویونه اوستر صفتونه وینم چې هغه (ستاسو په اصطلاح) په ډېرو لویانو کې نشته. هغه کسان چې لوئي لري او ځانونه ورته لوی او زورور معلومېږي دخپلې کینې اوبغض په مقابل کې ډېر کمزوری دی.
که زه اوته هرڅومره لوی شو او قوت ومومو په خپلو غلیمانو رحم نه شو کولی. په زورورو باندې قهر او غضب ډېر زورور وي مګر ماشومان دغه رازنه دي، ددوی په زړونو کې کله کله عناد اوکینه پیداشي ډېر ژر بې محوه کولی شي اویوه شیبه وروسته له هغه چاسره مینه کوي چې یوساعت دمخه یې ورسره منګولې لګولې.
داکار لویان نه شي کولی، لوی خلک دخپل قهر اوغضب په مقابل کې ډېرواړه اوډېر کمزوري دي.

دا زور اوقوت دکوچنیانو په برخه رسیدلی دی، چې دحسداوعناد اورمړکړي او داجهنم په ګلزاربدل کاندي.
ددنیا لوی لوی غمونه او مصیبتونه چې دلویانو ملا ماتوي په کوچنیانو ډېر تسلط نه لري اود حواد ثو ډېره زوروره سیلۍ ددوی له شونډو خندا او خوشحالی نه شي وړلی.
دویٔ په همدغه جکړکې خپل کاغذي پتنګان په هواکوي او خاندي، ددوی تصور او تخیل له دوزخ نه فردوس جوړولی شي او مونږ په جنت کې هم له مارانو او لړمانونه نه شو خلاصیدی.
دوی په ډېر لږ څه ډېر زیات خوشحالیږي یعنې ډېره زیاته خوشحا لی په ډېر لږ شي اخیستلی شي مګرلویان په ډېرڅه هغومره نه خوشحالیږي.
په دې سودا دوی له هرچانه ښه پوهېدلي دي او نورپکې غولېدلي دي.
دکوچنیانو په زړه کې چې هرڅه وي هغه په خوله هم ویلی شي مګر لویانو ته دغه حق پوره حاصل نه دی. داجتماع اداب اوقیود، عرف او عادات اصول اوقوانین په لویانو حکومت کوي او کوچنیان دعقل له غلامۍ نه هم خلاص دي.
داخبره صحیح ده چې انسان او ل په جنت کې و، وروسته بیادغه نیمګړی جهان ته راغی.
دهر ماشوم سرګذشت همدغه دی، ما شومان او کوچنیان ټول په جنت کې دي، دمور غېږه دماشوم لپاره جنت دی، دمیندو تیونه دشودو لښتي دي، دحیات اوبه همدغه سپینې پی دي چې دمیندوله تورو پلونو لاندې پټې دي.
ترڅوچې ماشوم، ماشوم دی او له اندېښنوسره نه دی اشنا، ددنیاله غمونو نه داسې بې غمه دی لکه چې په دې دنیا کې بیخې نه وي اوپه بل جهان کې اوسي.
کله چې له دغه معصومیت نه لږ غوندې لرې شي او شیطان یې وغولوي نو له جنت نه بهر شي او دنیا ته راشي.
اوس پوه شوئ! چې دبلوغ اولوبوالی علامه له شیطان سره اشنا کېدل او غولېدل دی.

جګ برجونه

دکلا برجونه او دېوالونه ډېرجګ و، دکلا شاو خوا خندق ډېر ژور و.
له دغه جګوالی سره دغه ټېټوالی ترلی و او دلوړتیا راز په همدغه کنده کې پټ و، ترڅو چې یوځای ډېر ژورنه شي دچابرجونه نه جګېږي.
د یوه لوړېدل او دبل ټیټېدل یوله بله ترلی دی.
داجګ برجونه هرچاله لرې لیدل مګر دالویه کنده له لرې چانه لېده او دنژدې خلکوهم ډېر پام ورته نه و.
زمونږ سترګې له ډېرلرې ځایه لوړ ځلی او جګ برجونه ویني مګر ژورې ځاګانې اولوېې کندې څوقدمه هغه خوانه ویني.
ددې هسکو دېوالو نو او لوړو برجونو خټه له همدغه ټیټ ځایه اخیستل شوېده، داخټه د سنډا له پښو لاندې پخه شوه او ډېرو خلکو په لتو و وهله بې له دینه دادېوالونه او برجونه نه لوړ یده.
یوه لوړمقام ته رسېدل دغه راز کارونه په مخکې لري او ټیټ همدغسې جګېږي.
ددنیا جاه وجلال،عزت او منزلت هماغه لوړ برجونه دي چې سرګذشت یې له ډېر ټیټ ځایه شروع کیږي.
کوم سرچې دډېرو خلکو په مخکې په تعظیم ټیټ نه شي نورسرونه ورته په احترام نه ټیټېږي.
هغه چې بل ته لاس په نامه نه وي ولاړ نور ورته لاس په نامه نه درېږي.
دا هغه پور دی چې سړی یې یوه ته ورکوي اوله بل نه یې غواړي.
که داخبره تاسې نشئ منلی، نوراشئ دخان نوکران وګورئ! هغه چې دخان په مخکې خپل سر ډېر ټیټوي په نورو باندې تفوق لري او درجه یې لوړه ده.
هغه آس چې دارباب دسپرلی لپاره په کمندکې ولاړ دی له نورو آسونونه ډېر قدر لري او مېتران یې ډېر ښه خدمت کوي.
که مونږ حقیقت ته ښه ځیر شو عزت ډېر ځله په ذلت ګاټه شي او باداری دغلامۍ نتیجه ده.

ډېر خلک شته چې دشخصيت ګټلو لپاره خپل شخصيت له پښو لاندې کوي او دعزت لپاره عزةالنفس قربانوي.
څنګه چې دهقانان غنم په خاوروکې شيندي او بيا دغنمو درمندونه اخلي، دوی هم عزت او شخصيت له خاورو لاندې کوي او ودې ته يې منتظروي.
په دنيا کې لږ کسان دي چې خپل فطري او طبيعي لوړوالی په بل شان ساتي او دلوړو برجونو غوندی نه دي، بلکه دغرو له جګو څوکوسره شباهت لري.

حقيقت

لکه چې ريا په عبادت کې وي او شيطنت په هوښيارۍ کې.
دښمنی هم کله ددوستۍ په جامه کې پټه وي او رقابت دمحبت په څېرښکاري. ډېر محبتونه دي چې ډېر پټې کينې په کې پټې دي.
په ډېرواحسا نونو کې ډېر زيانونه پت دي.
ددې زمانې خندا دماشومانو اوساده ګانو خندا نه ده چې يوازې دمينې اومحبت له پښته وي.
ددې وخت ښيګڼه هم که هرڅومره ښکلې وي عفت او تقویٰ پکې نه شته او ډېره رسوايي ورسره ملګرې ده.
درقيبانو احسان او مهرباني دخلکو په نظرکې څوانمردي معلومېږي مګرله دغه باران سره تندر، بړبڼ اوسېلابونه ملګري دي.
زه ددښمنانو مروت عاليجنابي ګڼم، مګر صداقت اومحبت ورته نه شم ويلی.
همدغه سبب دی چې زه دروغ او ريا بېخي نه شم رټلی او په ځينو مواردوکې ورته ډېرښه نومونه هم پيداکوم.
زه پوهېږم چې عاليجنابان خپل رقيبان څنګه وژني؟ ماته معلومه ده چې قاتلان ټول يو راز نه دي، ځينې خپل رقيب په توره وژني، ځينې په ټګۍ اوځينې په احسان، ته کولی شې چې دخپل رقيب سر د احسان په زور ځانته ټيټ کړې او له خپل حقه هم ورته تېرشې مګرله رقابت نه نشې تېريدلی.

په احسان او مهرباني رقیب محوه کېږي، مګر رقابت نه محوه کېږي رقیب وژل او رقابت وژل ډېرفرق لري. ډېرو خلکو خپل دښمنان مړه کړه، مګر دښمني مړه نه شوه.

د پهلوانۍ په میدان کې یو پهلوان بل ته د ملګر تیا لاس غځوي او احترام په ځای کوي، مګر ځان ورته نه ځملوي.

دغه راز احسان دزور او قوت خاوندان له چاسره نه شي کولی دانیکي یوازې دضعیفانوکاردی.

هغه چې خلک ورته سخي وائي اوستا ینه یې کوي، عالیجناب به وي، مګر دخیر خاوند نه دی.

دخان او ملک دالویه اوښکلی مهمانخانه (مېلمستون) چې ګورې په زور اوجبر جوړه شوېده او ډېر کورونه یې د خپلې ودانۍ لپاره وران کړیدی.

دا راز سخیان دخوارانو او غریبانو ګېډې نه مړوي، بلکه خلق خواروي او وږي کوي یې.

حجره چلو ل او مېلمانه پالل په حقیقت کې د ډېرو وږی کول او دلږو مړول دی.

دغه اسراف او تبذیر چې تاته جود او سخامعلومېږي دپاکې او حلالې ګټې نتیجه نه ده که څوک په ظلم او زور په چل اوفریب پردی مالونه خپل نه کړي دغه راز لوی دسترخان نه شي غوړولی.

دچاپه کورکې چې هره ورځ پسونه او چرګان حلالېږي له هغه سره ارو مرو یا د لیوانو قوت ملګری دی یا دګیدړانو چل اوفریب.

که څوک غواړي چې ربښتیانی سخي او دخیر خاوند وګوري نولاړدې شي هغه دهقان دې وګوري چې یوه لاروی ته یې سکړک او شړومبې په مخکې ایښی دی او په خپله یې هم همدغه خوراک دی.

څوک چې پردی مالونه په چا باندې نه خوري او دخپل زیار او زحمت په ګټه مېلمه او مسافر پالي په سخاوت نه دی مشهور مګر دخیر خاوند ورته ویلی شو.

هغه چې خانقاه چلوي او په لنګرکې یې ډېر وږي مړېږي، په ظاهره خودی نوروته ډوډۍ ورکوي مګر په حقیقت کې دی د نورو ډوډۍ خوري.

دغسې پیراو فقیر ته که ډېر خلک ډېر څه راوړي اوله ډېروغښو سوداګرونه په تول کې دروند خېژي ربښتیانی فقیر ویلی شو ځکه چې دده هرڅه دنورو ما ل وي اوپه خپله هېڅ نه لري.

ښتکه چې دخان او ملک سخاوت دپردی ما ل برکت دی دشیخ کرامت هم دنورو د کرم نتیجه ده. هغه څه چې مونږ ته په ظاهره ښه ښکاري په حقیقت کې ښه نه دی او اصلي څېره یې ډېره بده ده. مونږ دیوه لښتي رواني او به پاکې ګڼو که څه هم دلارو او د کوڅو ډېرې پلیتې اوبه ورسره ګډې شوي او ډېرو ځارویو پکې بولې کړي دي.
ډېره ښه ده چې زمونږ سترګې دحقیقت دلیدو لپاره نه دی پیدا او هروخت ظاهر ته ګورو.

لویه خدایه ؟

که زه ښه وکړم ته راسره ښه کوې که بدوکړم دبدو سزاراکوې.
که ستا مینه زما په زړه کې وي په محبت راته ګورې.
که زه بې مینې شم ستا مهرباني کمېږي.
ستا دمحبت بارانو نه په ما باندې هغه وخت ورېږي چې زما په زړه کې رحم وي. زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې راسره کوې.
زما نېکبختی او بد بختی زما په عمل پورې اړه لري او جنت ته یا دوزخ ته تګ زما دښه عمل اوبدعمل نتیجه ده.
زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تاته په خپله آئینه کې وګورو ستا په باب دغه شان فکر کوو. که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شان ته وګورو ته زمونږ له خیا ل اوفکر نه ډېر لوی یې.
مونږ چې دځان غوندې خلکو لپاره کالی نیسو او هغه دسرپه سترګو نه وینو یالنډوي یا اوږده.
مونږ پوهیږو چې ستا ستاینه له مونږ نه پوره نه ده.
مونږ ډېر واړه اوکوچني یو، ته ډېر لوی یې.
دا زمونږ کاردی چې دښوپه مقابل کې ښه وکړو او دبدو په مقابل کې بد، که مونږ ښوک ووهو حاکمان هم مونږ وهي.
که مونږ په ځمکه کې غنم وشیندو اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي، او زمونږ آب ودانه ځمکه هم بې عوضه نه پرېږدي. که دیوه نیا لګي پالنه او روزنه وکړو خوږه مېوه او یخ سیوری را کوي.

که سوداګرو ته پیسې ورکړو هرڅه چې وغواړو راوړي یې.
که له یوه ماشوم سره مینه وکړو له مونږ سره مینه کوي.
ستا شان له ټول مخلوق نه ډیر او چت دی.
ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نده.
ستا کړه زمونږ د کړونه نه پیداکیږي.
ستا محبت زمونږ دمحبت مولود نه دی.
ته خالق یې او مونږ مخلوق.

ماشومان

مونږ ناست وو، ماشومانو زمونږ له څنګه لوبې کولې.
کله به یو له بله ونښتل چیغې به جګې شوې ژړا انګولا به وه.
کله به د خندا شور او زوګ دومره اوچت شو چې په عذاب به ئې کړو.
یوه به چې دبل دلوبو شیان ګډوډ کړه هغه به په قهر شو او کنځلې به ئې کولې، زمونږپام نه و، یوراپاڅېده دبل مخ ئې شوکارې کړ د هغه په مخ وینې وبهېدې اوله مستۍ نه جنګ جوړ شو.
مونږ وېل: خیردی واړه دي نه پوهیږي.
زمونږ لویوالی داتقاضا درلوده چې دکوچنیانو طفلانه لوبې هېڅ وګڼو او ملامت ئې نه کړو. ماشومان دعمر او وجود په لحاظ په رښتیا له مونږ نه واړه دي مګر دومره واړه نه لکه مونږ چې دخدای په دربار کې واړه یو.
دماشومانو پوهه به له مونږ نه لږه وي مګر زمونږ پوهه دخدای په حضور کې هېڅ نه ده یا هېڅ ده.
هلته مونږ له ماشومانو نه ډېر واړه یو، او زمونږ پوهه ډېره لږه ده. زمونږ لوبې هم دوړو غوندې دی.
زمونږ خندا اوژړا هماغسې ده.
ماشومان پوهیږي چې واړه یو، او مونږ نه پوهیږو.
راشئ! چې په دې خبره ډېر خوشحاله شو او دلوی خدای لویوالی ته په ډېر امیدوګورو.

شعر او ادب

دانسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزیز معلومېږي چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وائي. له دماغ نه علم او فلسفه پیداشو، له زړه نه شعر او ادب.

اروپایان زړه دعواطف اونفسي احوالو ځای ګڼي، مسلمانان دایمان او عقیدې ځای ته زړه وائي.

صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت دزړه کار دی.

عشق او مینه په زړه کې وي.

شعرله زړه نه الهام اخلي او له زړه سره کار لري.

داروین وائي: ((هغه لوی کما ل چې دتحول اوتکامل په لاره کې یوازې د انسان په برخه رسیدلی او نور ژوي ترېنه محروم دي دانسان قلبی عواطف دی چې په رحم، مروت، کرم، شجاعت نوعه پرستۍ ترېنه تعبیر کېږي.

که انسان غواړي چې له حېوانیت نه لرې وي باید دغه عواطف ښه ورروزي))

د عواطفو روزل د شعر کاردی او شعر ته دعواطفو او احساساتو دظهور او تجلیاتو کوه طور ویلی شو.

څنګه چې دلمر وړانګې او پلوشې لومړی ځل دلوړو غروپه څوکوپرېوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي، دغسې دعواطفو او احساساتو پرتو هم دشاعر په زړه له نورو نه زیات لوېږي او ځینې زړونه لکه دغرونو څمځې او غارونه دغه رڼا یا بیخي نهویني یا یې ډېره لږه ویني، همدغه عواطف او احساسات چې دشاعر له زړه نه الفاظو ته را نقل شي شعر ترې جوړشي او په زړونو اثر کوي.

هو! دشعر موضوع ښکلی خیالات، عالی احساسات، دزړه تاثرات، دغم او خوشحالۍ خوبونه، د روحي او جسمي ښکلا اغېزې اوعشق او محبت دی.

که دغه شیان په یوه ښکلي تعبیر اوښو الفاظو کې بیان شي چې دفصاحت او بلاغت مراعات پکې په ښه شان شوی وي، شعر ترېنه جوړشي او ډېرښه شعر هماغه دی چې په دغه معیار برابروي.

څومره چې د یوه شاعر فکر او خیا ل ازادوي او دمحدودیت له قیوداتو راوتلی وي هغومره یې شعر لوړ او عالي وي.

که يوشاعر دنورو په شان هرچاته او هرشي ته سر ټيټوي اوپه فکر کې يې دبغاوت جذبه نه وي موجوده له هغه نه دښه شعر هيله نه شي کيداى.

شاعر بايد دفکري انقلاب علمبردار او بت شکن وي.

شاعر ته نه ښايي چې د زاړه منطق درس دعقل له زاړه بوډا نه واخلي اوپه زړه لاره په زاړه فکر پسې لاړشي.

دشاعر خيا ل بايد ډېرلوړ پروازوکړي اوله ډېرهسک ځايه دغه جهان ته وګوري.

دشاعر نظر بايد دنورو غوندې نه وي اوهرڅه په بل شان ووينې دشعر او ادب ژوند دفکر په ابتکار کې دی او تقليد يا ابتذا ل دشاعر مرګ دی.

دشعر او ادب دنيا په دلدارۍ او دلبرۍ-ولاړه ده شاعر بايد په هرڅه او هروخت کې زړه ته رجوع وکړي او ډېر حساس زړه ولري.

هغه چې په زړونو کې هيجان، تاثر او حساسيت نه شي پيداکولى او زړونه نه خوځوي شاعر ورته نه شو ويلى.

که داخبره رښتياوي چې انسان په هروخت او په هرحا ل کې د زړه په خوښۍ پسې روان دی او زړه په دماغ باندې حکومت لري يعنې دعقل ادارک دقلبي تما يلاتوله تاثير لاندې وي نو ويلى شو چې ديوه ملت عقلي او ذهني سيراو حرکت هم دشعر او ادب تابع وي او شاعران په نفسياتو او روحياتو کې تغير او تحول راوستلى شي.

همدغه شعردی چې په زړو کې زلزلې او طوفانونه پيداکوي اوکله يکې داسې صبراو سکون ږدي چې غرونه يې ثبات او استقامت ته حيران وي.

که دارښتيا وي چې دچرګانو په نارو بيده خلک له خوبه پاڅيږي، نو دابايد ومنوچې د شاعرانو په نغمو ديوه ملت احساسات او جذبات راويښيږي او په دې اسرافيلي شپېلۍ کې بل راز تاثيرات موجود دي.

کوم فيلسوف چې هر څه بدګڼي او زندګی توره په نظر ورغلې ده، هغه هم شعر ته ښه ګوري او شعر دانسان د پاره يوه ښه پناګاه بولي.

شوپنهاور وائي ټولې بدبختۍ دانسان له نفس څخه نشئت کوي او له ژوند سره ډېر مصيبتونه اوغمونه ملګري دي که څوک يوه داسې چاره لټوي چې له بد بختيو نه لرې غوندې په امن کې شي بايد په صنعت او هنر کې مستغرق شي او دښکلا په مظاهروکې ځان ورک کړي.

په دغه حا ل کې سړی په ظاهر ه له خلکوسره وي مګر په معنی کې یوازی وي او دنیا ورته لکه یو سراب معلومیږي چې د ده لمنه نه شي لمدولی.
په همدغسې بیخودۍ کې انسان ددنیا له شراو شوره اسوده کیږي او دبې نیازۍ مقام ته نږدې کیږي چې غیرله حقایقو بل شي ته متوجه نه وي دغه صنعت او هنرچې دشوپنهاور په نظرکې دښکلا مظهردی او دی ورته ښه پناګاه وایي شعردی. که چیري په دغه غم لړلی جهان کې دسعادت او نیکبختۍ پلوشو کله کوم کور رڼا کړی وي هغه به دشعر کور (بیت) وي.
دشاعر خیالي دنیا ترډیره حده له غمونو او مصیبتونو نه پټه ده او هلته داسې بې دردسره بیخودی شته چې له سړي نه هرڅه هیروي. تاسې شعر اوادب ته په عادي او معمولي نظرمه ګورئ دشعر تومنه او قدسیت په نظرکې ونیسئ، هغه څه چې په زړونوکې پیدا کیږي او په زړونو اثرکوي هغه عادي او معمولي څیزنه وي. دادغم او خوشحالۍ ترانه د انسان په ژوندانه کې ډیره زیاته اغیزه لري او انسان ترینه هیڅکله نه شي بې نیازه کیدی.
دیوه ملت ژبه، کلتور، اخلاق، په شعر او ادب ساتل کیږي د یوه ولس دذوق او شعور، د فکرا وخیا ل، داحساساتو او عواطفو هنداره شعر او ادب دی. هرڅومره چې د یوه ملت شعر او ادب عالي وي هغومره بې اخلاق، نظر او روحیات لوړوي او له لوړو ملکاتو او انساني فضایلو سره یې ارتباط او تعلق زیات وي. شعر او ادب دبشر علایق له دین او مذهب سره ټینګوي او په هوښیارۍ کې بېنا یي او همدردي پیداکوي.
کله چې زړونه کلکیږي یا توریږي نوشعر پکې رقت او صفائي پیداکولی شي. هغه څه چې انسان دمادیت له غلامۍ او بت پرستۍ نه ساتي شعردی. عارفانه ذوق، انساني عاطفه، حکیمانه شعور دشعر په نغمو و ده کوي او دحسن ونظر علایق همدغه شی ساتي.
کوم ملت چې شاعر نه لري زړه نه لري، سترګې نه لري، عواطف نه لري او د ذوق وتمناله خونده محروم دی.
شاعران داکولی شي چې دانسان فرعوني غرور په تواضع بدل کړي او ددوهی ملنګ ته د شاهجهان خوی او مړې سترګې ورکړي.
غم او سرور دشاعر هدیه ده چې له زړونو څخه یې اخلي او زړونو ته یې ورکوي نو کوم قدر او قیمت چې دانسان په بدن کې زړه لري په یوه جامعه کې ئې شعر او شاعر لري.

دادب راز

چاچې دشعر او شاعر په باب ډېر فکر کړی دی او دواړه یې ډېرښه پېژندلی دی هغه وائي ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه په بل هېڅ شي کې فکر نه کوي.

دغه راز شاعر خپل ځان په خپل شعرکې ښئی او مونږ ګمان کوو چې زمونږ تصویر یې ایستلی دی. شاعر ځکه په مونږ ګران دی چې زمونږ د زړه خبرې کوي او زمونږ خاطرات رایاد وي. شعر د زړه غږ دی او دزړه غږ د منطق له غږ نه ډېر قوي دی.

شاعر پوهېږي چې عقل او منطق، دلیل اوبرهان په مونږ باندې حاکم نه دی بلکې غرایزاو احساسات زمونږ رهبري کوي د همدې لامله هغه له احساس او غریزې سره خپل تعلقات ټینګ ساتي او له زړه سره کار لري.

هغه څوک چې زړونوته ښه ښه پیغامونه راوړي او زړونه خوشحالوي شاعر دی، هغه پیغام چې دمعشوقې له خوا عاشق ته راځي شعر دی.

شاعر له مونږسره دعشق او مینې په کار کې کومک کوي او له دېنه ښه کومک بل نه شته.

شاعر پوهېږي چې له ناامیدۍ نه څنګه لذت اخیستل کېږي اوغم څنګه خوږوالی پیداکوي.

شاعران لکه ماشومان ډېرښه ښه خوبونهویني او په همدغو خوبونو د زړونو تسلي کوي.

که دغه خواږه رؤیا او ښکلی تخیلات نه وي د ژوندانه تحمل ډېر ګران دی.

څه شی چې مونږ ته ژوند خوږ اوښه ښکاره کوي دهغه شي تصوردی چې په ژوند کې بېخي نشته.

تاسې له شعر او شاعرنه علمي حقایق مه غواړئ دشعر هدف حقیقت نه دی جما ل دی ښکلا او جما ل لکه علم په ټینګ اساس نه دی ولاړ.

دعلم په دنیاکې په یو څه پوهېدل خوندلري او په شعر اوادب کې ایهام اوابهام مزه دار وي. دلته سِراو راز، پرده او حجاب کما ل دی. هلته تشریح، تفصیل، تحلیل او تجربې ته ضرورت دی.

هغه جذبه چې دانسان په روح ډېر اثر لري د سِر جذبه ده.

هېڅ ښکلیتوب بې پردې او بې حجابه نه دی.
هرڅه چې مونږ خوښو و ارو مرو یې په مخ باندې دسرِپرده پرته ده.
انسان له هغو اشعارو سره شدیده علاقه لري چې ځینې برخې یې ابهام لري او مختلف تعبیرونه پکې کېدلی شي.
په شعر کې یوازې د غریزې رهبر ي کافي ده.
شاعر باید دخپل فن په قوانینوکې ډېر تاو راتاو نه شي چې لطف او زیبا ئي یا خپل معصومیت له لاسه ورنه کړي.
دلوړ اوعالي شعر د پېژندلو معیار بل شی نه دی له ژوند سره ارتباط دی، هرڅومره چې یو ادبي اثر له ژوندانه سره ښه ارتباط ولري هماغو مره ورسره علاقمندي زیاته وي. په شعر او ادب کې ساده انشأ له نورو سبکونو نه زیات پایښت لري، مګر ساده انشأ دانه ده چې بېخي بې پیرایې وي او مختلف اجزا او عناصر پکې نه وي. هغه انشأ چې مختلف اجزا او عناصر پکې داسې وېلی شوی او ګډشوی وي چې تشخېص او تجزیه یې نشي کېدی ساده انشأ ورته ویلی شو.
څنګه چې دلمر رڼا ظاهراً سپینه او یو رنګ معلومېږي مګر په حقیقت کې له اوو رنګونو څخه جوړه ده، ساده انشأ هم له دغسې ترکیبه پیدا کېږي.
غرض دا چه په شعر او وینا کې سادګي ښه ده او سادګي له ښه امتزاج، او عالي نظم او د اجزا له ښه تناسب څخه پیدا کېږي.
هغه انشأ چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل لري یعنې لکه رعداو برق داسې وي د لیکونکی عجز او تصنع ښئی.
دغه راز هنر ښودنه له واعظانو سره ښایي، په شعر او ادب کې سادګي لوی صفت دی نه کاکه توب او طمطراق.
شعرله علم او فلسفې نه دین او مذهب ته ډېر نږدې دی او الهامي څیزدی، په شعر کې عواطف او خدائی فکرونه ډېره اغېزه لري.
په شعر او ادب کې یوازې بشر ولتوئ اوبس.
اناتول فرانس چې په ادب کې ډېر زور فکر لري شعر او شاعر، ادب او ادیب ته په دغه نظرګوري او دغسې یې معرفي کوي.

نوی کال

مونږ حسابي خلک یواو له ځان سره یوحساب لرو.
زمونږ په حساب زوړکال ختم شو او دنوي کال په سربانديې موقدم کېښود.
مونږ پوهېږو چې زمونږ حساب نورو غونديې نه دی.
دهغوئ نوی کال دشلم قرن شپږپنځوسم کال دی او مونږ دڅوارلسم قرن پنځه دېرشم کال ته نوی وایو.
په رښتیا چې مونږ په خپل حساب ډېرښه پوهېدلي یواو پوهېږو چې په کوم زمانه کې ژوند کوواو څومره بېرته پاتي یو.
مونږ هم د زمانې په ګړندی ګاډۍ کې سپاره یو او چېرته ځو. دا ګاډۍ لکه دوزیر انو موټر کال په کال نوی کېږي مګر په زړو او خرابو لارو روان یو، ځکه ګړندی نه شو تللی.
مونږ په کال، کاله او کالوکې ژوند کوو او ډېر خوشحالېږو چې له زاړه کوره نوی کاله ته او له زاړه کال نه نوی کال ته لاړشو.
هو! مونږ نوی کال ته خوشحالېږو او هرکله غواړو چې نوی لوښی پیداکړو اوپه نوي پیاله خوله کېږدو که څه هم دزړې زمانې د قرمزاوجانان لوښی ددې وخت له لوښونه ډېرښه دی.
زمان او مکان هم دوه ظرفه (لوښی) دی چه زمونږ ژوندورپورې تړلی دی او په دواړو کې مو نو یتوب خوښ دی، مګر د مکان په ساحه کې زوړ اونوی ښه پېژنو او پوهېږو چې دغه ښار نوی اوهغه زوړدی، دا ودانۍ زړه او دابله نوې ده، خو دزمانې په زړښت او ځوانۍ کې لکه چې تېروتلی غونديې یو.
دزمانې ظرف چې هرڅومره زړېږي زموږ په حساب هماغومره نوی کېږي.
مونږ د زمانې اغازته نږدې وختونه زړه زمانه بولو او دزمانې وروستیو پېړیو ته نوی عصر او نوی زمانه وایو.
نوی کال هم په همدغه حساب بنادی.
د اتیاکالو بوډا خپل و روستی کال نوی ګڼي او دخپل ماشوم توب زمانه ورته زړه معلومېږي، هرکال چې نوی کېږي له ځان سره څه نوي شیان راوړي ځکه پې نوی ګڼو.

له نوي کا ل سره نوي خيالونه، نوي فکرونه او نوي کارونه ملګري وي.

که نوی کا ل خپل ټول کالي نوی نه کړي يوڅه خو نوی کوي او ځينې زړې جامې له ځانه لرې غورځوي.

مونږ هيله لروچې نوی کا ل په ډېرو نوو جاموکې ووينو او ډېر نوي شيان ورسره وي.

مونږ له نوی کا ل نه په رښتيا نوی څه غواړو او په دې پوهيږو چې زوړبوډا په نوې جامه کې هم زوړ دی اونوی ځلمی په زړو جاموکې زوړ نه دی.

که نوی کا ل زړوښکاريانو ته نوې مرغۍ راولی نو ی کار ورته نه شو ويلی، دنوی کا ل دلومړی ورځې مېله هم څه نويتوب نه لري ځکه چې زمونږ په هېواد کې دهر نوی کا ل شروع په مېلو او ساعت تېريو کېږي او قلبه کشی يعنې د کار اغاز رسماً يوه نمايشي لوبه وي.

مونږ بايد په دې پوه شو چې نوی کا ل له مونږ نه څه غواړي او په خپله څه کوي؟

نو ی کا ل سم د لاسه دورځو په اوږدولو او دشپو په لنډولو پيل کوي.

يعنې دخوبونو وخت کموي او دبيدارۍ وخت دکار او فعاليت د پاره زياتوي.

دتيارې او تورتم عمر لنډوي او دڼا عمر اوږدوي.

که مونږ د نوی کا ل په رمز او اشاره پوه شو د پسرلي بريښنا ګانې همدغه مطلب ته اشاره کوي چې دنوی ژوند اساس په برق او برښنا اېښودل شوی دی او هغه زمان تېره شوه چې د حيات او به په تورتم کې وې او ژوند په تياروکې و.

دنوی کا ل له شروع کېدوسره سم په هواکې اعتدا ل پيداکېږي او دژمی سوړوالی ورکېږي.

دنوی کا ل لومړی درس همدغه دی او ساړه زړونه يې نه دی خوښ.

راشئ! چې دزمانې په تقاضا ځان پوه کړو او پيروي يې وکړو.

زما د لاس نیا لګیه!

زه نه یم خبر چې ته چېرته وې او له کوم ځایه راغلې.

دومره پوهېږم چې له نورو ګڼو نیالګیوسره په یو ه تنګ ځای کې ولاړوې، هلته ستا د لوئېدو او غټېدو لپاره زمینه مساعده نه وه ځکه ستا تعلق له هغه ځایه قطع شو او دلته راغلې.

زه ستا په راتلو ډېر خوشحاله یم او تاته په خپل انګړکې ځای درکوم.

زه غواړم چې ستا تعلق او ارتباط له دغه کاله سره ښه ټینګ شي ستانیلې او ریښې هرې خواته وغځېږي، ستا څانګې او ښا خونه په دغه هوا او فضا کې ډېره وده وکړي او له تانه غټه ونه جوړه شي، زه به ستا دترقۍ او لویېدو لپاره زیار کاږم ته دلته زما له اولادونوسره په دغه کاله کې اوسېږه ! دا ځای په تا باندې نه تنګېږي دا ستا کور دی ته ددغه کاله له ماشومانو نه یوماشوم یې.

زه هیله لرم چې ستا له سیورې لاندې ډېرخلک کښېني.

ستا شګوفه او خوږه میوه هرڅوک ووینې، ستا له څانګواو ښاخونونه دمرغانو خوږې نغمې واورم.

زما نیالګیه! که زه تاشین او سمسوروو‌ینم څومره به ښه وي.

ستاښایسته شګوفه، ستا سیورۍ او ستا مېوه به زما لپاره ډېر لوی نعمت وي، که دغسې ښه اثراو دغه شان نېک عمل له مانه یادګارپاته شي دابه زما نیکبختي وي.

زه دغه د ګلابو بوټې اودغه دعکاسۍ نیالګۍ هم ستا له څنګه ږدم او تاته دا ښیم چې زما زیار یوازې دمیوې لپاره نه دی زه ستا له شګوفې اوشنو پاڼو سره هم ډېره مینه لرم.

که له ماسره ګېډه شته اوبې خوراکه ژوندنه شم کولی له ماسره سترګې هم شته او په مخ باندې پوزه هم لرم.

څومره به ښه وي چې سبائي ستا له څانګو دمرغیو خواږه اوازونه واورم او په خوږو نغمو را ویښ شم.

زما نیا لګیه ! ته په دغه هواکې وده کوي باید خپله خوشبوئي هواته وسپارې او دهوا مرغان له تانه استفاده وکړي.
هغه ورمه چې ستا کاله ته راځي باید له ځان سره یوځه یوسي.
دشاتو مچۍ باید ستا له کوره بینوا لاړې نه شي.
کشکې زما دوستان اوملګري ستاله سیوري لاندې خوشحاله کښېني او دلته دخوشحالۍ خندا واورم.
یوه خوله خندا او یوه شېبه خوشحالي په دې ارزي چې زه څوکاله ستا خدمت وکړم او له لرې ځایه اوبه درته راوړم.

دفکر پالونکی

پیراو فقیر نه بې چې خلکو ته دعا وکړې او د هر چا لپاره دتسلی زیارت شې.
فیلسوف اوعالم نه بې چې خلک درنه علم او پوهه یوسي.
طبیب نه یې چې د رنځورانو علاج وکړې.
پیسې نه لرې چې حاتم طایي شې او وږي ماړه کړي.
قاضي یا حاکم نه یې چې عدالت وچلوې او د حق ملګری شې.
دغه راز افتخارات ستا په برخه یوهم ونه رسېده.
ته یوشاعر او لیکونکی یې، مګر له تانه ښه شاعران اوښه لیکوالان ډېر پیداکیږي سره له دې زه تاته په ډیرقدر ګورم او تا ته په ډېر لوی حق قایل یم.
دلته دفکر اوقلم خاوندان ډېر دي، مګر دفکر او قلم دازادۍ علمبرداران ډېر لږ دي ځکه ستا مقام له نورونه هسک ګڼمه.
که څوک تاته د فکر خاوندونه وائي زه ورسره کارنه لرم مګر که دفکر خاوند تا خپل حقدارونه ګڼي زه به ورته بې انصافه ووایم.
هغه څوک چې په وطن کې هیڅ نه لري او دوطن دازادۍ دپاره سر ورکوي په وطن باندې حق لري.

همدغه وجه ده چې دفکر پالونکی مقام له فکر لرونکی څخه ډېر اوچت دی او زه هم دواړو ته په یوه نظرنه ګورم.

د ژوند نغمه

ټول غلي دي. هېڅوک څه نه وائي. دژوندانه نغمه غلې ده.
په دغسې چوپه چوپتیا کې ذوقونه مري، فکرونه محوه کېږي نشاط او خوښي لکه وحشي مرغه له انسانانو نه تښتي.
زه غواړم د دغه سکوت طلسم مات کړم او خپله سرینده وغږوم.
داسرینده ما دعشق له هېواده او د بلبلو له کوره راوړېده.
زما د سرېندې آوازډېر خوږ دی.
راشئ! کښېنئ زما نغمې واورئ، زه نه غواړم چې ارزوګانې مړې او زړونه ساړه وي.
زه داحساساتو او جذباتو دویښولو دپاره راغلی یم.
دغه ده ما خپله سرینده را واخیستله او خپلې نغمې شروع کوم.
اه- داڅه وشوه؟ له دې سرېندې نه خو هېڅ اوازنه پورته کېږي.
سرینده خونه ده ماته تارونه یې هم په ځای دي داولې نه غږېږي؟
ولې بې سره ده؟ له دېنه لویه ضایعه بله نشته.
پوه شوم او وپوهېدم داسرینده دبلبلو له کوره ده اوبې دګلونو له خوا بل چېرته نه غږېږي.
داسرینده له عشق سره ارتباط لري او تارونه یې په هماغه مقام پورې تړلی دی.
زه باید ګلزار ته ننووزم او دګلونو په حرم کې دخپلې سرېندې اواز واورم.
زه باید دنرګس سترګې، دغوټۍ خندا، د چندړولښتې، دسنبلوپرېشانه زلفې وګورم اود حسن په ګلزار کې خپله سرینده وغږو م.
بې له دېنه دا خاموشي نه ورکېږي او خوشحالی نه پیداکېږي.
داتورې وربځې باېد دلمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.
دبلبلو پنجرې او قفسونه باید مات شي.
دباغ تړلی ور باید بېرته شي چې خوشحالی راشي او ذوق و شعور سترګې وغوړوي.

دژوند نغمه دغه تقاضا لري اوبې له دېنه په ژوندانه کې نشاط او سرورنه پیداکېږي.

نوی فکر

هر چېرته لاړم، هرچاته ورغلم ښکته پورته ډېر وګرزېدم.
ښارونه مې ولټول په هېڅ ځای کې یې له هېچا سره پته نه وه.
هغه څه چې زه غواړم دلته نه پیداکېږي. چاچې غټه څوکۍ غوښتله پیداېې کړه، څوک چې په نوي موټر پسې ګرځېده هغه دی پکې ناست دی، هغه چې په پیسوپسې لا لهانده ؤ بانکونه یې ډک کړه.
یوازې زه خپلې ارزو ته ونه رسېدم، په رښتیا چې زه په ډېر نادر او نایاب څیز پسې ګرځم او زما حرص له ټولونه زیات دی.
هو! زه نوی فکر، نوی خیا ل او نوی جهان غواړم.
دلته نوې راډیو ګانې، نوي فلمونه ، نوي ساعتونه، نوي فیشنونه پیداکېږي مګر نوی فکر او مضمون نشي پیداکېدی.
دلته شاعر انو ډېرې سندرې وویلې ، خو نوی فکر پکې نه و.
پسرلی بیا هماغه ګلونه راوړل چې مونږ څو ځله لیدلی اوبوی کړ ی دی، مونږ په قرنو قرنو دګل اوبلبل زوړ مضمون اړوو را اړوو مګر نوی څه نشو پیدا کولی.
مونږ نوي مضمونونه په زړو موضوع ګانوکې لټوو او دزړې بودۍ په سرنوې دړی ږدو.
دلته میندې نوي اولادونه راوړي مګر دماغونه نوي فکرونه نه شي راوړی.
دلته ښځې له کورونونه وتلی شي، خونوی مضمون له دماغونو څخه نه راوزي. دلته دا عادت دی چې پېغله دپلار په کاله کې زړېږي اوبیا ودېږي. دلته اوس هم دزړوفکرونو کاله ته ریباران ځي او راځي، اوله نوو نه زړې خبرې ښې خرڅېږي.
دلته دبوډۍ په ټا ل کې زړې ارزوګانې زانګي او زاړه سرو دونه غږېږي.
دلته به خیرات خواره ملیونران شي، بیسواده به رئیسان شي.
ښځې به په مېړونو زوروړې شي، ملایان به د رندانو په مجلس کې ګډون وکړي مګر نوی فکر او نوی مضمون به پیدا نشي.

زمونږ کوچنيان چې پيداشي نوسپين ږيري وي او په ډېره زړه زانګوکې څملي زمونږ للو ډېره زړه ده او زړه دائي زمونږ دما شومانو تربيت کوي، زمونږ ځوانان که ږيرې ونه خريي نوسپين ږيري ورته ويلي شو.

مونږ نوی خولۍ په سر کړی مګرنوي فکرونه مو رد کړ. نوي ښارونه موجوړ کړه، مګر زاړه بوډاګان پکې ناست دي زړې قصې کوي.

مونږ د زړو بوډاګانو په محفل کې زوړ راګ غږ وو او له سپين ږيرونه د ځوانانو اتڼ غواړو.

دا آرزو بيهوده ده زه بايد په نوي فکرپسې بل چيرته لاړ شم.

داشی له زړو شاجانيانوسره نه شته.

که د اتياکالو بوډا نوی واده وکړي هم زوړ دی. که زوړ سړی نوی پوستين واغوندي بيا هم زوړ دی. که له زاړه ښاره نوی ښارته راشی هم زوړوالی ورسره دی.

هو! کور يې نوی دی مګر فکريې زوړدی، په دغسې نوي کور کې نوی فکر او نوی مضمون نه پيداکيږي.

زوړ فکر

سترګې ئې مه خلاصوئ! کوم ښکلی مخ به ووينې ليونی به شي.

ميخانه به وګوري مست به شي، ځان به ووينې خو دبين به شي.

دبل عيب به ووينې بدبين به شي.

پريږدئ چې سترګې يې پټې وي او څه نه ويني.

کوښښ وکړئ! چې په ښو او بدو پوه شي او څه زده کړي.

که دی دسواد اوعلم خاوند شوکه دی په سمه لاره روان شو.

که ده د ښو اوبدو تميز وکړ بيابه يې سترګې پرانيزو.

دسترګو پردې به يې غوڅې کړو دسترګو غړولو اجازه به ورکړو.

پخواله وخته دده سترګې مه خلاصوئ.

دی بايد هرڅه په پټو سترګو قبول کړي او سپين سترګی نشي.

دی بايد هرڅه دزړه په سترګو ووينې اودسر سترګې يې ترلی وي.

نادانی او ناداری

په کورکې ئې غله نه وه جامې بې هم زړې او شکېدلې وې.
پور چا نه ورکاوه مزدوري نه پیداکېده حیران و چې څه وکړي او ډوډی ځانته څنګه پیدا کړي؟
وروسته له ډېرو اندېښنوله کوره راووت اوشپه ډېره تیاره وه.
پخوا تردې بې کله غلا نه وه کړې ځکه زړه نازړه په یوه کاله ننووت اوپس له ډېر تردد نه بې غلا ته زړه ښه کړ.
په دغه شپه دده بخت بیدارو، ځکه چې دکاله خاوند ویده و.
ده په بیړه بیړه یو څه ما ل راټول کړ او په وېره وېره بې کور ته راووړ.
وائي چې دغله په غره کې ځای نه شته نو په کاله کې به يې څه حا ل وي.
له ده سره داسودا ډېره زیاته وه چې که سباته بې خلک کور ولټوي او دغلا ما ل ترېنه واوزي خوکا له به په جیل کې پروت وي اوله دینه به هم بد بخته وي.
ده بله چاره ونه لیده دکوټې په یوه کنج کې يې دځمکې په کیندلو شروع وکړه چې دغلا ما ل خوندي کړي، مګر یو ساعت وروسته له خاورو لاندې یوداسې ګنج راښکاره شو چې دسرو اوسپینو زورور دولت پکې پروت و.
کله چې داپټه خزانه راښکاره شو ه غل وپوهېده چې په ټول کلي کې ده غوندې بل بډای نه و، اوده غوندې د ذلت شپې هم بل چا ندي تېرې کړي.
هو ! ده د خزانې دپاسه په لوږه شپې تېرولې، دده په کاله کې هر څه و مګر دی ناخبره و او خپل شته ورته نه ومعلوم.
دی نه پوهېده چې زه لوی بډای یم او زما په کورکې هرڅه شته.
دده ناداري په حقیقت کې نا داني وه نور څه نه و.
ددغسې سړي په حا ل افسوس په کاردی او که دیوه ملت دغه حا ل وي له دینه لویه بد بختي او دافسوس خبره بله نشته.
دناپوهانو فطري اومعنوي استعداد همدغسې له خاورو لاندې پټ پاته کېږي، لکه چې د ناپوهه ولس معدنونه پټ پاته وي او څه کار ترینه نه اخیستل کېږي.

سیند

دوچو ډاګونو، ددښتو او میروله څنګه لوي سیند بهیږي ،مګر دغې وچې بیدیاته اوبه نه ورکوي. په دغسې وچکا لی۔ کې چې په اوبوباندې سرونه ماتیږي سیندلکه شوم بخیل په شتاب درومي او زمونږ تندې ته نه ګوري.

کله چې سیند په چپو راشي کورونه اواباد پټې هم له ځان سره یوسي.

همدغه سیند له مونږ نه هغه خوابل راز روان دی اوله نوروسره یې رویه بل راز ده، هلته دغسې ورانی نه کوي. دومره بخل نه لري. دغه راز بې رحمي پکې نه شته. هلته د سیند په غاړه زرشویان دسیند له شګو نه زر راباسي.

ما هیګیران پکې په خرو اروکبان نیسي او ښکاریان یې په لوی اوستر ډنډ کې هیلۍ ولي.

هلته له سیند نه ډېرې لوېې ویالې بیلې شویدي، ډېرلوی لوی ډاګونه له اوبو لاندې شوه، کلي او ښارونه ابادشو ه، شاړې ځمکې په ثمر راغلې، دغلو او مېووپکې څه کمی نه شته. هلته دسیند په مخکې لوی لوی بندونه جوړ شوه. دبریښنا ماشینونه ودریده، فابریکې او کار خانې په کارو لوېدې خلک اباد اوماړه شو.

داسیند ولې دلته دغسې او هلته هغسې دی.

مونږ ته په قهر دی او په هغوی پېزوینه لري، دلته ډېر تنداو په خیزونو روان دی، هلته غلی او ارام بهیږي.

دلته کوړ و ووړ ځي او خپله مجرابدلوي، هلته په خپله ټاکلی لاره روان دی اوبې لارې نه ځي. په رښتیا چې سیند دلته ډېر ورانی کوي او هلته دیوه نظام او قانون تابع دی چې ورانې ته یې نه پرېږدي.

زمونږ ګناه دسیند په غاړه ده، سیند له مونږ نه ډېر څه وړیدي او ډېریې رانه وژلي دي، دا سیند خوني سیند دی او له مونږ سره یې زړه دښمني ده، ځوځله یې زمونږ کورونه وران کړی او اباد پټي یې رانه په وارو وارو وړی دی.

زموږ ټوله ګناه دسنید په غاړه ده، سیند زورور دی اوپه مونږ باندې هروخت ظلم او تېری کوي.

آه- مونږ ځومره ناپوه یو، چې دغه رازفکر کوو او په خپله ګناه نه پوهیږو، مونږ خپله ګناه د سیند په غاړه اچوو، دسیند په غاړه خو مونږ پراته یو په رښتیا چې دا زمونږ ګناه ده دسیند نه ده.

سیند له چاسره دښمني نه لري، سیند هرتږی ته اوبه ورکوي او دهر چا خیرنې جامې پاکوي، سیند پوخ کار غواړي او پاخه بندونه ورته په کار دي.

که زمونږ کارپوخ وای او زمونږ بندونه پاخه وای زمونږ ویالې نه وچیدې او زمونږ پټي اوبو نه وړل.

مونږ د سیند په بندو بست پوه نه شو او له سیندنه موکار وانخیست.

داسیند دژوند اوحیات سیند دی. په ده کې د ورانۍ او ودانۍ دواړه قوتونه موجود دي.

سیند، دهرچا ظرف او استعداد ته ګوري هغومره اوبه ورکوي.

دمځکی خاوند او د منګوټی خاوند ته سیند برابره برخه نه ورکوي او نه ورو لښتیوته د لویو ویالو په اندازه څه ورکولی شي.

سیند دهر چا کار ته ګوري او هغسې ورسره کوي یعنې خام بندونه ورانوي او پاخه بندته ځان تسلیموي.

هغه ځوک چې د ژوندانه سیند په خپل سر پریږدي او یوه معینه مجرا ورته نه شي ټاکلی له ژوندنه استفاده نه شي کولی.

عقیده

په سترګو یې څه نه لیدل مګر دخدای کتاب یې ترځنګه و او مسجد ته راغی.

ده هغه آسمانی کتاب په تا خچه کېښو د او په لما نځه ودریده. کله چې له عبادت نه فارغ شو او له مسجد نه روانیده هغه کتاب پاته شو او یوبل کتاب لاس ته ورغی.

دی ړوند و، کتاب یې نه لیده اوپه کتاب نه پوهیده، مګر ډیر ټینګ یې په غیږ کې نیولی و.

ده ته دا نه وه معلومه چې په کتاب کې څه دي او دچا کتاب دی؟ له ده سره ټینګه عقیده وه مګر پوهه اوبینا ئې ورسره نه وه.

ده دخدای لپاره دغه کتاب ښکلا وه او لکه تعوید له ځان سره یې ګرزاوه.

عمل

هغه خپله امسا ټکوله او بازارته راغی. په سترګو یې څه نه لیدل. مګریه نامه یې هرڅه پېژندل له ده نه خپلو ماشومانو وځکې غوښتې وې.

دی په همدغه شي پسې راغلی و.

ددنیا بازارته ډېر زانده راځي او څه اخلي، دکانداران دهغوی په سترګو کې خاورې اچوي او ردي مالونه ورکوي.

ده ته هم دکاندار له خاورنه ډکې وځکې ورکړې چې هرڅه ورسره ګډو.

دی روان شو او په لاره کې یې ځولۍ له لاسه خوشې شوه.

ده د ځمکې په مخ لاس وګرځاوه او هرڅه یې راټول کړه.

دی نه پوهېده چې خپل کاله ته څه وړي؟ او دده وځکې څنګه دي؟

ده غوندې ډېر ړانده دلته راځي اوهغه څه وړي چې دوړلونه دي.

هو! ړندو عمل همدغسې دی، مګر، ړوند نو له دینه زیات څه کولی شي؟ ړوند که په سمه لاره لاړ نشي باید معذور یې وګڼو.

عبادت او دعا

د رحمت بارانونه ونه وربېدل چینې وچې شوې په کارېزونوکې دمرغۍ منبوکه نه لمدیده. دونو پاڼې په پسرلی کې زیړې وې، په سمسورو باغونو خزان ولګېده، په خلکو دولړې هیبت راغی.

ټول دعبادت او دعا لپاره بیدیاته ووتل، پاک خدای ته یې زارۍ کولې مونځو نه یې کول، درودونه یې ویل، دعاګانې یې کولې د باران تږي و، زورور بارانونه یې غوښتل.

دغسې داخلاص عبادت ، دغه راز د سوزدعاګانې کله دوی نه وې کړې په دغه وخت کې د دوئ تعلق له خدای سره ډېر زیات و. دوی باور درلود چې روزي له خدای سره ده، بېوډی له اسمانه راځي اوځمکه دخدای دستر خان دی.

هرچاله خپلو بدو عملونو توبې ایستلې، دهریوه له سترګو اوښکې بهېدې، مګر داسمان له سترګو یوه اوښکه هم تویه نه شوه.

دباران په انتظار کې ورځ بېګاه شوه، ماښام هرڅوک خپلو کورونو ته لاړل، دقبلې له خوا توره وريځ راښکاره شوه چې ډېره زياته تياره ورسره وه، خلکو ويل دحيات اوبه په تورتم کې دی. زموږ دعا قبوله شوه اوس به داسې زورور باران وورېږي چې غرونه رغونه به په اوبو ماړه شي او دځمکې تنده به ماته شي. داتياره وروړو زياتېده کلي کورونه، غرونه رغونه په دغه تورتم کې ورک شو. له اسمانه ډېر زورور باران راښکته شو چې تالندې، برېښنا ګانې له هيبته ډک غږونه او زورور سيلا بونه ورسره و.
دهوا موجونه په دغه شپه طوفاني معلومېده، باران ديوه زور ورآپت هيبت درلود، سېلاب له غره نه ډېرې غټې تيرې رغړولې دهرچا دايقين و چې هر څه به سېلاب يوسي، مالونه، اولادونه ښځې او نربه ټول تباه شي دمړو پته به نه وي معلومه، کلی کورونه به له خړو لاندې شي او هېڅوک به هيڅ پيدانه کړي.
دغه ډار بيا په کلی د ژړا انګو لا آوازونه اوچت کړه، خلکو بيا پاک خدای ته رجوع وکړ. هماغه اوراد او هماغه درودونه بيالوستل کېده هرچا به دعا کوله چې باران ودرېږي او د خدای له قهر نه نجات ومومي.

بې زړه

د ا يمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی.
چې وړوکی و له شيشکو او پيريانو ډارېده چې لږ غوندې لوی شو دملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده.
په کور کې د ادې ډار و او د باندې د دادا.
اوس چې لوی دی دخان ډار، دملک ډار، دحاکم ډار يې په زړه کې ټينګ ځای نيولی دی. په لاره کې ورسره دغلو وېره ده او په کورکې دغلېمانو له وېرې خوب نه ورځي.
لويه خدايه ! په کوم زړه کې چې دغومره ډېرې وېرې وي ستا وېره ډېرځای نه شي پيدا کولی.
په دغسې زړه کې ستا خوف ته ډېر لږ ځای پيداکيږي، که ستا ډاراو دظالمانو ډارپه يوه زړه کې يوشان موجود وي له دېنه لويه ګناه بله نه شته.

کشکې دوی یوازې له تا وېربدلې او ستا د دښمنانو ډارېږي په زړه کې نه وای. دخلکو ډار ستا وېره په زړونوکې کموي او ایمان ته زیان رسوي، ستا ضعیفه بندګان یوازې له تانه نه وېرېږي له نورونه هم وېرېږي دوی اوس د ز ورورو په مخ کې حق نه شي ویلی اوته دحق طرفدارېږې، ته په دروغو خپه کیږې او دوی له ډاره رښتیا نه شي ویلی.

ستا ظلم نه دی خوښ دوی له وېرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي هغه مسلمان اوس چېرته دی چې یوازې له تا وېرېږي اوبس. ستا بنده باید د ډار بنده نه وي او دنمرود له اوره پې ستر ګه ونه سوزي.

ملك او ملا

دکلي ملک به چې هرڅه کول ځوک پې مخې ته نه شو ورتلی. زور وکه زورور دواړه له ده سره و. هرڅه دده په لاس کې اوهرڅوک دده لاس لاندې و. هېچا دخپلې خور او لور واک نه درلوده. دکلي غوړي او چرګان هرڅه د ده ؤ، ښایسته ښځې به ده کره وې، ښکلي هلکان به د ده په مخکې ګرځېدل او هرچا به دده خدمت کاوه.

یوه ورځ په کور او کلي کې دا آوازه خپره شوه، چې هغه بې موره او بې پلاره هلک چې په علم پسې تللی و دعلم او کما ل خاوند شو هغه اوس له ډېرې پوهې سره بېرته وطن ته راځي، هر چاته سمه لاره ښئی هرڅوک په حق پوه کوي او هر چاته حق وائي، ځکه چې هغه دحق ملګری دی او له ظلم سره دښمني لري.

دا آوازه په ملک باندې ښه ونه لګېده.

ملک له دغه هلک نه وډار شو او پرېشانه خوبونه پې ولیدل. ملک پوهېده چې هغه خیرات خور ملا نه دی، دهغه ستر ګې ډېرې مړې دي او په زړه کې پې د زورورو ډار نشته.

هغه هېڅکله بې له خدایه بل چاته سرنه ټیټوي له هغه سره دحق جذبه او حقاني قدرت شته او په وینا کې پې بل شان تاثیر موجود دی.

څو ورځې پس ملا له یوې امسا سره راغی، ظلم او ناروا ته پې بد وویل د زور اوقوت مخه پې ونیوله خلک پې په خپل حق پوه کړه او دمظلومانو ملګری شو.

دده ملګري ورځ په ورځ زیاتېدل او په اولس کې پوهه اوبیداري پیداشوه، هغه ملک لري شو او په ځای پې بل ودرېده، دغه بل ملک هغسې ملکي نه کوله او ډېر به سم چلېده. چې علم او پوهه پیدا شي ملکان سمېږي او خلك سم ملك دروي.

دفرعون اوموسی قصه، دملک او ملا افسانه همدغه معنیٰ لري.

هلکان باید په علم پسې لاړ شي او د علم رڼا له ځانه سره راوړي.

شاعر

شاعر یوازې پرېږدئ ځکه چې دی د جرګو او مرکوسړی نه دی.

هغه چې له نورونه ګټه کوي باید نوروته ورشي.

دی غواړي چې له ځانه استفاده وکړي، نه له بل چانه.

هغه وخت چې برخې وېشلې کېدې سازنده پې دساز او سرو د مجلس ته راوباله اوشاعر پې له خلکو نه لرې یوازې کښېناوه. شعر اجتماعي شو، مګر د شاعر په برخه تنهایي ورسېده.

څوک چې په آزادۍ مین وي هغه هېڅکله ځان نه شي مقید کولی.

د آزادۍ معشوقه هغه وخت چاته ځان ښئی چې له نورونه بېل او یوازې وي. شاعر له ځان سره عشق لري او په ځان مین دی.

دی نه غواړي چې په نوروکې ورک شي او نورو غوندې شي.

دی له خلکو سره همدردي لري مګر له خلکو سره ناسته ولاړه نه شي کولی عاشق دی خو معشوقه نه لري.

دردلري، مګر دوانه خوري.

ذلت پې نه دی خوښ او عزت ته هم په ښه سترګه نه ګوري.

دده طبیعت بل شان دی.

دی تاسې ته لاره ښئی مګر په یوه لاره درسره نه شي تلی.

سبا

هغه ورځ چې تراوسه يې نه دلمر وړانګې دغرونو په سرولويدلی دی او نه يې د پېښو او واقعاتو مطلع چاته معلومه ده د سبا په نامه يادېږي.

دا ورځ لکه يوه پټه معشوقه له هر چانه پټه ده او دسحر نسيم يې هم له مخه پوړنی نه دی لرې کړی.

دانه ده معلومه چه دغه ورځ به څه له ځان سره راوړي او څه به له ځا ن سره يوسي.

دچمن په ګلونو به شبنم ورويږ او که ږلی؟

يو اشنا به په سرو سترګو له بل نه بېل کړي او که دوه خواږه ياران به غاړه په غاړه کړي.

دا ورځ له دغه مجهوليت او معماتوب سره دهرچاپه زړه کې محبوبيت لري او هرڅوک ورته په اميد ګوري.

دهرچا کار او زيار دسبا ورځې دښه والی لپاره دی او دنن ورځې دعمل نتيجه د سبا ورځې په لمن کې لټوي.

هرڅوک هيله لري چې دنن ورځې زحمت به د سبا ورځې په راحت بدل شي او سبا به له نن نه ښه وي.

په همدغه اسره د ژوندانه مشقت سپکېږي او داميد مزی غځېږي، دنن ورځې بندی دسبا ورځې آزادي په خوب کېويني او همدغه راز خوبونه دغمونو تله سپکوي.

چاچې نن دخوښۍ او خوشحالۍ ډولۍ کاله ته راوړېده هغه يقين لري چې سبا ته به د زوی پلار شي او له دغې خوشحالۍ نه به بله خوشحالي پيداشي، دا غولوونکی سبا هېڅکله نه سبا کېږي او ترقيامته دوام لري.

د ژوندانه ټول خوږوالی په همدغه شي کې پټ دی، که دغسې سبا ته څه اميدو نلرو د ژوندانه تحمل هېڅکله نه شو کولی.

ځمکه او اسمان په همدغې ورځې پسې سرپه خېږې سرګردانه ګرځي او داتيا کالو بوډاهم له دغې ورځې نه نا اميده نه دی.

که دسبا ورځې مينه زموږ له زړونو نه و اوزي مونږ بيا ژوند نه شو کولی ځکه چې زړونه سړېږي او ارزوګاني مري.

که مونږ له سبا سره خپل تعلقات قطع کړو ډېر تاوان به وکړو او خپل ژوند به فاني وګڼو.

زمونږ نظر به بیا لرې خار نه کوي او ډېر لنډ به ګوري.
په دغسې حا ل کې مونږ بیا اوږده اوږده فکرونه نه شو کولی او دمریخ سفر رانه پاته کېږي.
دسبا ورځې فکر زمونږ په اخلاقي ژوندکې هم ډېره اغېزه لري او دبشر هر راز مادي او معنوي ترقیات ورپورې تړلي دي.
دهقان دهمدغې ورځې لپاره کر کوي او باغوان په باغ کې نیالګي ږدي دخرما زړی په ځمکه کې کرل او دخرماله ونونه خرما ټولول د هغو کسانو کاردی چې سبا ته امیدونه لري او دنن ورځې په تنګه دایره کې ایسارنه دي.
څومره چې دانسان ذهن او دماغ ترقي کړیده، په هره اندازه چې انسان لوی شوی او پوه شوی دی هغومره یې له سباسره تعلق زیات شوی دی دسبا ورځې غم خوړل د سبا لپاره فکر کول، دسبا ورځې ضرورت او احتیاج په نظرکې نیول دډېرو پوهانو او د ډېرو لویانو کاردی. زه لوی او کوچنی په همدې پېژنم چې یو ډېر لرې ګوري اوبل ډېرنز دې ګوري د یوه سبا هم ډېرلرې اودبل لنډ دی.
دمسلمان سبا پس له مرګه هم شته، دده نظر باید ډېرلرې ځا روکړي او ابدي ژوند په نظر کې ونیسي.
ابدي ژوند همدغه دی چې سړ ی له سبانه غافل نه وي او د سبا اندېښنه ورسره وي.
نن او سبا هغه دوه مېلمانه دي چې یوځې او بل راځې. مونږ له یوه سره وداع کوو او دبل په خدمت مشغولېږو.
زموږ خدمت باېد دسبا ورځې دپاره وي او خپله آینده په نظرکې ونیسو دعقل او دور اندیشۍ تقاضا همدغه ده.

„بله ډیوه"

دپسرلي ګله!

ستا ښايسته اوګلالي څېره په جهان کې څومره قدر لري. آسمان له دومره لويوالي سره هر سحر دشبنم په پاکو او رڼو څاڅکو ستاښکلي مخ وينځي او ځمکه دخپل زړه له نمه اوبه درکوي.

دځمکې مخ په تاښايسته دی. هوا ستا په وږمو معطره شوه، دبلبل خوږه نغمه ستا د جلوې برکت دی، شاعران ستا په ستاينه په جامعه کې مقبول شو، ښکلو پېغلوتاته په خپل اوربل باندې ځای درکړ، بوراستا په مينه په غزلو کې وستايل شو.

په شعر او ادب کې ستا برخه ډېره زياته ده، دمينې او محبت ډېر ښه سوغات ته يې.

مګر ګوره چې پخپل جمال اوکما ل مغرورنه شې او له باغه ونه وزې.

تا غوندې ډېرښکلي اوښايسته ګلونه دهېواد په غرو رغوکې پيداشوه چې نه چاوليدل او نه چا وستايل.

که ته هم له دغه چمن نه ووتلې او په غرونوکې دې ځای ونيو، نه به بلبل پيداکړې او نه ماليار.

ته دخلکو له نظره مه لرې کېږه او ځانته ما ليار پيداکړه!

دانسان داعادت دی چې مطلق ښه نه ستائي او هرښه څيزښه نه ګڼي، هو! دی هماغه شی ښه بولي چې ده ته نږدې وي او د ده خپل وبلل شي.

دلته هر څوک، خپل، ښاغلی ګڼي او هريو دخپل باغ ګلونه ستايي.

ته هېڅکله دخلکو له نظره لرې کېږه مه!

ستا ښايست دخلکو د توجه او التفات نتيجه ده.

که ته غواړې چې هرڅوک دې قدروکړي او په خپل سر دپاسه ځای درکړي لکه نرګس هر چاته په ښه سترګه ګوره او لکه دباغ غوټۍ هرسحر خلکوته خانده!

په دغسې التفات او يوه خوله خندا سړی دخلکو زړونه خپلولی شي.

په يوازې ګلتوب او ګلا ليتوب هېڅوک قدر او منزلت نه مومي او نه په تش ښايست دلبري او دلر بايي کېږي.

راشــه زمــا د بــاغچې ګــل شــه   چې هر سحر دې په ديدن اوبه کومه

„بله ډيوه“

د رمې خاونده

دتورې کېږدۍ او دلوښې رمې خاونده!
په دې سره او ټکنده غرمه کې، په دې وچه بېديا او سپېره صحر اکې چې يخې اوبه، يخ سيورى، توده ډوډۍ، شودې اومستې، کوچ او پيروى،کورت او غوړي، پوڅى او پنيرونه هرڅه له تاسره دي په خوارانو اوبېو زلورحم وکړه!
له لارويونه خپل خوړونکى سپى ايسار کړه!
هرڅوک چې ستا کېږدۍ ته په هېله او اسره راځي، هغه له خپلو سپيونه ساته او قدرې کوه!
په دې وچ ډاګ کې بل سيورى نه شته يوازې ستا سيورى ته هيله اواسره کيږي.
که ته خپل سپى ونه نيسې له ډېنه لويه بې رحمي بله نه شته.
اى دخروړو سپيو خاونده!
ستا دسپيو تاوان له تارسېږي او د دوى په ضرر ته نيولى ئې.
سپى اونفس دواړه يو شانته دي.
ته خپل سپى ونيسه! او په مونږ رحم وکړه!
ته پخپلو سپو دا ګمان مه کوه چې دوى به هروخت ستا غليمانو ته وغاپي.
دوى ډېر ځله داسمان ستورو او سپوږمۍ ته هم غاپي.
ستا په ملکرو او دوستانو هم بلوڅې او غوټې وهي.
آه- هېڅوک زما نارې نه اوري.
دخپلو سپيو حملې هم نهويني.
زما غږ ترکېږدۍ نه رسېږي.
دوى ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ويني؟
ولې په چارحم نه کوي؟ پردي خوبه نه وي؟
کېږدۍ خو دپښتنو معلومېږي.

„څه ليکل يا ليك پوهه"

بې ګناه بندي

پرېږدئ ! دابې ګناه بندي پرېږدئ!
مه وېرېږئ، دده په آزادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.
فساد او شرارت له ده نه نه پیداکیږي.
دده بندي کول لویه ګناه ده.
داهغه یوسف دی چې دبې ګناهۍ په سبب زندان کې لوېدلی دی.
که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده سنجولی شي او ستاسې دبلې ورځې غم خوړلی شي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.
ستاسې ورې به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.
تاسې دغه ښکلی موجود په تورو ځاګانو کې مه غورځوئ.
په زندانونو کې یې مه اچوئ.
په لېوانو او پړانګانوېې مه خورئ.
دی به ستاسې د ګډوو ډو او پرېشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډېرې سختې، مبهمې او مجملې غوټې به پرانېزي.
دی دراتلونکی حا ل پېشبیني کولی شي.
دطبیعت په رمزونو او اسرارو پوهیږي.
دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ورمعلوم دي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدئ!
دده په آزادۍ باندې علم اوپوهه زیاتیږي.
وطن رڼا کیږي، ړانده بینا کیږي.
دی له خپلو جفا کارو وروڼوسره هم ښه سلوک کوي.
دی ډېر پېچومي او اړولی شي.
ډېر کړې لارې سمولی شي، او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ماخوب لیدلی چې دابندي خلاصیږي او دسلطنت په کرسۍ کښیني.

ښه فکر وکړئ!
دابندی څوک دی؟
پس له ډېره فکره وایم!
فکرد ی فکر!

«څه لیکل یا لیك پوهه»

نظر لالا

په یوه ستانه کورنۍ کې یوسپین ږیری خدمتګار او سېده چې هرچابه ورته نظر لالا ویل.
داسړی دماشومتوب له وخته دبوډاتوب ترزمانې په دغه کاله کې و اوخپل ژوند یې په همدغه کاله کې خاورې کړ.
دی ددې کاله نسبي سړی نه و او دخدمتګار په حېث یې کارکاوه، مګر مزدور ورته نه شو ویلی، ځکه چې دمزدور په شان کاریې نه کاوه.
هېڅوک به خپل ځان دځان لپاره په کارکې دغومره ستړی نکړي لکه چې نظر لالا ددغې کورنۍ په خدمت کې ستړی اوستومانه و.
کوم کارچې څوک دیوې تینګې اولوړې عقیدې لپاره کوي هېڅ حریص او په ګټه مین سړی یې د پېسو لپاره نه شي کولی.
ده دغه خدمت دخدای لپاره کاوه او په داسې جذبه یې کاوه چې دلمانځه دفوتېدو هم څه ډېره پروا ورسره نه وه.
په دغه سړي کې ډېر زیات اخلاص، امین توب او صداقت موجود و چې په دې وخت کې یې مثل او نظیر نه شي پیدا کېدی یا ډېر لږ پیداکیږي.
داسړی بې نامه اوبې نشانه سړی و، جامې به یې تل زړې او خړې وې، مګر دزړه صفائي یې دومره زیاته وه چې زه ورته حد او اندازه نشم ټاکلی.
په کوم کلي کې چې نظر لالا اوسیده د جاه او جلال خاوندان او دعلم وفضل صاحبان هم اوسېدل چې ځینو مرېدان هم نیول مګر زه له هغو ټولو نه نظر لالا انتخابوم او له نورونه په ادب تیرېږم.
زما داعادت دی چې له مخدوم نه خادم ته په محبت ګورم او له پیرنه مې مرید خوښ دی.

له ماسره اوس دافکر ډېر پوخ شوی دی چې دخېر او برکت خاوندان په ساده مسلمانانو
کې ډېر موندلی شو او پوهان او هوښیاران دبل لپاره له خپلې ګټې نه نشي تېرېدلی.
څوک چې دخدای لپاره د نورو خدمت کوي او خپل ژوند دنوروله ژونده قربانوي هغه
لکه نظر لالا داسې وي چې خپله مادي ګټه هېڅ نه پېژني او په پردی کاله دومره زهېروي
چې له هېڅا سره به دخپل کاله دغومره غم نه وي. داسړی په تور او سپین نه پوهېده،
الف اوبې پې نه و لوستی، د لفظ او معنی فرق پې نه شوکولی، مګر دنیکۍ او خېر رسولو
په لوړه مبدائې ټینګه عقیده لرله او داجذبه پکې دعشق حدته رسېدلې وه، نظرلالا
دهرچا په نظرکې ډېرسخت اوبخیل سړی معلومېده، هرچا به ویل چې ده غوندې
سخت سړی بل نه پیداکېږي، په رښتیا چې دده پېرزوینه په ځان باندې ډېره لږه وه، مګر
بخیل ورته نشم ویلی اوډېر حاتمان زه ورځینې ځاروم.
کله به چې دکاله خاوند، نظر لالا له کا بله ننګرهارته استاوه چې څاروي او پسونه بوزي
نویو څو ډوډی به پې پخې کړې او ډېرې لږې پیسې به پې هم ورکړې چې په لاره کې
ځان ته کوم وخت څه نګولی واخلي یا چېرته د څاروو لپاره څه واښه پرې رانیسي.
داسړی به له کا بله لغمان ته ولاړ او څاروي به پې هم ورسول، مګریوه میاشت یادوه
مېاشتې پس به چې څوک مېلمانه راغلل او چرګه به په کار شو نظر لالا به هغه پیسې په
چرګورو ورکړې چې میلمانه په نبه شان عذر شي او دکاله دخاوند نبه نوم وساتل شي.
دی هغه راز خدمتګار نه و چې له خپل مخدوم نه څه واخلي او دځان لپاره پې
ذخیره کړي بلکه ده به هغه ته څه ورکول او خدمت پې ببخي وړیاو.
دده خور او خوریې ډېر غریبان و، مګر هېڅ بد ګمانه سړی هم داګمان نه شو کولی چې
دی دې هغوی ته څه ورکړي.
که کله به د کاله خاوند دده په خاطر هغوی ته څه ورکړه دی به خپه کېده او ددغه کاله
زیان ورته لکه دایمان زیان معلومېده.
دنظر لالا دا عادت و چې چرګ غږ به له خوبه پاڅېده او دسپېدو په رڼاکې به غره ته
روان و، ترڅو به چې لمر څرک واهه ده به له غره نه دخسو ګېډی راوور، چې سبا ناری
به پې وکړ، نو بیا به په نورو کارو پسې روان شو او ټوله ورځ به پې کار او خدمت کاوه.
ده به پس له ماښامه هم د شپې تر لسو بجو د میلمنو خدمت کاوه او ډېر ناوخته به ویده
کېده.

دده په کارکې درخصتۍ او تعطیل ورځې نه وې او دناروغۍ دپاره یې هم فرصت نه درلود.
دی د عادت او ډېر کارکولو په وجه له پولادونه هم کلک و.
هغه ګېډۍ چې ده د شپېتو کالو په عمر په شاباندې راووړ ددې زمانې ښه ښه ځوانان یې نه شي ورلی.
ده به هرکله دخمتا پیوندي کالي اغوستل او خوراک یې هم ډېر خوارو. ترڅو به چې ډېر مجبور نه شو نو داختر په ورځ به یې هم نوي کالي نه اغوستل، په دغه کاله کې به چې هرڅومره ښه څه پاخه شوه، دده برخه به پکې ډېره خواره وه، ځکه چې ښه ډوډۍ دده له ستونې ښخه نه تېرېده او په همدغه وجه به دچرګ ورمېږ دده برخه وه، نظرلالا له تودې ډوډۍ سره هم دښمني درلوده اوچې په کور کې به سېره پرته وه تودې ته به یې لاس نه ورووړ.
په همدغه سبب دی په بخل مشهور و اوهرچابه ورته سخت اوبخیل ویلې.
دا و د خلکو قضاوت چې له حقیقت نه ډېر لرې و اوپه ډېرې ظاهر بینۍ بناو، هغه څوک چې خپل ژوند دبل لپاره وقف کړي او هېڅ دنیایي ګټه پکې له نظرلاندې نه وي هغه ته به څنګه بخیل ووایو.
هو! نظر لالا په ځان باندې بخیل وځکه چې له ځانه تېرو اوخپل ځان یې بل ته بخښلی و.
ده ته به که چا دخدای دپاره څه ورکړه هغه یې دبل دپاره اخیستل اوبل ته یې ورکول.
داایثار اوفداکاري چې پدې وخت کې لکه د اینځر ګل یا دمرغۍ پۍ ډېر نادر ښیز معلومېږي، له انساني غرایزو سره ډېر موافقت نه لري او مثالونه یې ورک دي.
داراز سړی دخلکو په نظرکې ډېر ساده او ډېر احمق معلومېږي.
په عقل او پوهه داګمان نه شي کېدی چې چاته ددغسې ایثار او فدا کارۍ اجازه ورکړي.
خپل ځان خواروِل اوبل پالل، له ځانه تېرېدل او دبل په ښه ورتلل دعقل او فکر کار ندی د دغسې کارونو د پاره یو لوړ معنوي عشق په کار دی او د نظر لالا ا خلاص غواړي.
ددغه کاله هرڅه دنظرلالا په لاس کې وو او دده په امانت دارۍ هرچا داسې یقین درلود چې هېڅ شک پکې چانه شو کولی.
زه دهغه چاستا ینه نه کوم چې نظرلالا ورته ډېر اخلاص او عقیدت درلود.

زما په نظر کې دستایلو وړنظر لالا دی او دده په ښه سړیتوب ټینګه عقیده لرم.
دی اوس له نظره پناه دی او زه دده زیارت ته په ډېر اخلاص ورځم. په هغه ادیره کې چې دی ښخ دی نور قبرونه هم ډېر دي او په ځینو باندې لا جنډۍ هم ولاړې دي، مګر دده حسنات راته ډېر درانه معلومېږي.
په رښتیا چې زما خادمان خوښ دي او ښه خلک په خدمتګارانو کې وینم.

جبر او اختیار

هغه کارچې دانسان په اراده او اختیار نه وي شوی دفخر وړنه دی او دملامتۍ موجب هم نه ګرځي، یعنې که دچا ونه ټیټه وه، ګرم نه دی که چا متوسط قداو قامت درلود ورته نه شو ویلی چې ډېر ښه کار دی کړی او اندازه دې ساتلې ده.
که یوسړی خپل سپین مخ تورکړي ملامت دی، مګر دحبش مخ که هرڅومره تور وي څوک یې نه شي ملامتولی، ځکه چې دده اختیار او اراده پکې دخل نه لري.
که یوسړی خپل غلیم په جنګ کې مړکړي او خپل شجاعت ښکاره کړي حق لري چې په خپله توره او توریالیتوب فخر وکړي، مګر که مرغۍ ولي او سړی ولګېده که څه دده ډېر زورور او زړوردښمن وي خپل بریت نه شي تاوولی او توریالی ورته نشو ویلی.
هېڅوک یو ګونګ په حق نه ویلو نه ګرموي ځکه چې هغه مجبور او معذوردی، مګر هغه چې ژبه لري او له ډاره حق نه وایي له ملامتۍ نه نه خلاصېږي که څه هم یوڅه مجبوریت دلته هم شته او اختیار نیمګړی دی.
دجبر او اختیار مسله ډېر اړخونه لري او دغه فیصله څه اسانه خبره نه ده.
زه په دی ځای کې دا اراده نه لرم چې له علمي څېړنې نه کار واخلم زما مقصد بل دی اود ملایانو په کار کې کارنه لرم.
زه حتی الا مکان له فلسفي بحثونونه ډډه کوم مګر کله کله مې د موضوع تعلق او ارتباط مجبوروي چې په معقولاتو کې مداخله وکړم. زه نه وایم چې انسان مختار دی ځکه چې مونږ ډېر مجبوریتونه لرو او د جبر مظاهر دلته بیخي ډېر دي.

مونږ مجبور یو چې په وچه مز ل وکړو، ځکه چې دلته بحر نشته او زمونږ په هیواد کې بیړۍ نه ګرزي.

همدغه شان مونږ له کابله ننګرهار ته په هوانه شوتلی، ځکه چې هوائي سرویس نه دی جاري، مګردغه راز مجبوریتونه په ځینو نورو ځایو کې نه شته هلته یوسړی اختیار لري چې په هواځي که په بحر کې او که په وچه.

اوس پوه شوئ! چې جبر او اختیار په هرځای کې یو شانته نه دی او ټول انسانان یو راز مجبور نه دي.

ډېر مجبوریتونه پخوا وو چې اوس نه شته او خپل ځای یې اختیارته پرې ایښی دی. یو ماشوم چې اول پیداشي هېڅ اختیار ورسره نه وي او دبل په غېږ کې ژوند کوي، په خپله نه چېرته تلی شي او نه راتلی شي. خملول او پاځول یې دبل په لاس کې وي او کالي بل څوک وراغوندي، مګر څومره چې لوئېږي او غټېږي هغومره دموړله غېږې لرې کېږي او له مجبوریت نه اختیار خواته درومي، کله چې په خپلو پښو روان شي نو بیا خپل مخ په خپله وینځي او پخپله خوښه له کاله اوزي یا کاله ته راځي.

کله چې ځوان اوځلمی شي، دکاله واک او اختیار هم د ده شي او دپلار په جایداد تصرف وکړي.

په هره اندازه چې دژوندانه درجه اومرتبه لوړېږي مجبوریت کمېږي او اختیار زیاتېږي. یو کاڼی که څوک هرې خواته غورځوي، او هر راز لوبې پرې کوي کولی یې شي، مګر ونې او بوټې دغسې نه دي، یعنې دنبات مجبوریت له جماد نه لږدی ځکه چې دحیات اثرپه ده کې زیات دی.

له ونو او بوټو نه بیا د ځارویو اختیار ډېردی اوجبر نورهم تخفیف موندلی، انسان چې له حیوان نه پورته مقام لري، اود تکامل په لاره کې وړاندې دی دده اختیار نورهم زیات شوی او له خپلې ارادې نه ډېر کار اخلي.

په انسانانو کې هم دوحشي او مدني انسان، عالم او جاهل انسان، دقوي او ضعیف انسان په اختیار کې ډېر فرق موجود دی مګر بیاهم په هرحا ل کې یو څه مجبوریتونه شته او په جبر او اختیار کې ډېر فلسفي بحثونه کیدی شي. ددنیا ډېر پوهان پدې عقیده دي چې دانسان ډېر لږ کارونه په ظاهر ه ارادي او اختیار ي معلومېږي، مګر په حقیقت کې د مجبوریت اثروي اوخبره له اختیاره وتلې وي.

دوی وائي هغه سړی چې ډېر په غيظ او غضب کې وي او په همدغه وجه د چا د وژلو اراده وکړي مونږ ورته د اختيار خاوند نه شو ويلی، ځکه چې دی په دغه حا ل کې دداسې اغېزو اونفسي تاثراتو محکوم دی چې له دغه کاره ځان نه شي ژغورلی او پخپلو احساساتو حاکميت نه لري که مونږ پوه شو چې دی په دغه وخت کې له يوه ليوني نه څه فرق نه لري او په طبيعې حا ل کې نه دی، دی به ارومرو مجبوره ګڼو او دغه کارته به غير اختياري ووايو.

همدارنګه هغه څه چې يوعاشق دعشق په جذبه کې دعشق دپاره کوي له مجبوريت نه نه وي خلاص او اختياري ورته نه شوويلی.

ددغو خبرو خلاصه او نتيجه داده چې شديد محبت او شديد بغض دانسان اختيار سلبوي، او هغه څه ورباندې کوي چې په عادي او طبيعي حا ل کې يې يو عاقل انسان نه کوي د همدې لامله ډېر خلک په خپلو ځينو کارونوبل وخت پښېمانه کېږي او پوهېږي چې ښه يې نه دی کړی.

ځينې نوريه دې عقيده دي چې انسان داختيار خاوند دی، که ښه کوي بايد ښه ورته ووايو اوکه بد وکړي بايد بد يې وګڼو، دوی وائي که انسان دعشق لپاره کوم کار کوي او که ددښمني دپاره په دواړو حالوکې دغه کار دده ګڼل کېږي او په ده پورې تعلق نيسي ځکه چې دغه مختلف احوا ل چې د زوروري مينې يا دشديد عنادپه اثرپيداکېږي او نفسي ياروحي اغېزې ورته ويل کېږي په خپله له نفس څخه عبارت دی اونفس دهمدغو احوالو او کيفياتو نوم دی هسې نه چې کوم بل شی په نفس اغېزه کوي او اختيار يې سلبوي.

ارسطو دجبر او اختيار حدود ډېرښه ټاکلی دی او پدې باب کې يې ډېر ه ښه فيصله کړېده. دی وائي هغه کار چې يوسړی په خپله اراده نه کوي او دده اختيار پکې هيڅ دخل نه لري ښه او بد يې ده ته نه دی راجع او دده کار ورته نه شوويلی يعنې که يو زورورباد يوسړی کومې خواته يوسي يايې څوک لاس اوپښې وتړي اوله يو ځايه يې بل ځای ته وړی نو دلته اختيار سلب دی اوپه مجبوريت کې هيڅ شک او شبه نه شته مګرکه يوسړی دخپل شرافت د ساتلو لپاره کوم کارکوي اوخپل عزت او وقار يې يوه کار ته مجبوروي نو دغه راز مجبوريتونه دجبرله قانون لاندې نه راځي.

دی دمثا ل په ډول وائي: که دیوه سړي مور اوپلار یا او لادونه دیوه ظالم اومستبدله تهدید لاندې وي چې دده په تسلیمېدو او اطاعت هغوی له زیان او ضرره محفوظ پاته کېږي او که اطاعت ونکړي هغوی ضایع کېږي نو په دغه صورت کې دا سوال پیداکېږي چې که دغه سړی د هغه ظالم له خواپه یوه ناوړه کارمامورشي، دی په دغه باب کې مجبوردی او که مختار؟

ارسطووایي چې دلته جبراو اختیار مخلوط شانته دی مګرد اختیار جنبه غالبه ده ځکه چې ددغه کارپه کولو او نه کولوکې دترجیح او انتخاب مسئله مېنځ ته راځي نوهره خواچې دی انتخابوي او ترجیح ورکوي هغه دده خوښې او ارادې ته راجع ده او دده کار ګڼل کېږي.

دی وایي په دغسې مواردوکې که سړی ناوړه او بدکار وکړي دغه راز مجبوریتونه معقول عذرنه شي کیدای په دغسې مجبوریت باید سړی پښې کېږدي او هغه څه وکړي چې انساني شرافت او وجدان تقاضالري .

شجاعت او شهامت چې یو اخلاقي فضیلت دی په همدغسې مواردوکې ځان ښئی او د افتخارحق پیداکوي.

هغه د سر خطر چې په جنګ او جګړه کې یو بې زړه سړی تېښتې ته مجبور وي، دخلکو په نظرکې څه اعتبار نه لري په همدغه وجه له تورو او ټوپکو نه تښتېدونکی هرچاته سپک ښکاري او هغه چې له مرګه نه وېرېږي او په ایستلو تورو ورځي دخلکو په نظرکې درانه معلومېږي.

که په دغسې مجبوریت خلک قائل وای هرڅوک به له جګړې څخه تښتېده او هیچا به هغه ته په سپکه نه کتل.

هغه افتخار چې د شجاعت او شهامت خاوندان یې ګټي ددغسې مجبوریتونو په نافرمانۍ کې پټ دی لکه چې عار او ذلت ددغه راز مجبوریت اطاعت او انقیاد ته ویل کېږي.

دخان واده

له خوبه راپاڅېدم، دډول او سرنی اواز مې ترغوږه شو او ډېره لویه ورارابنکاره شوه چې ډېرخلک ورسره خوشحاله روان و او دخان په واده کې یې لاسونه غورځول.
زه هم له دوی سر ه ملګری شوم او په دې خوشحالۍ کې مې ځان شریک کړ. ددې ښادۍ دډول او سرنی غږ ترډېر لرې ځایه رسېده او ډېرو خلکو پکې اتڼونه کول.
چا به ډزې کولې، چابه اسونه ځغلول، ځینو به ټوکې او مسخرې کولې په دغسې خوشحالیوکې ماښام تیاره کلي ته ورسېدو او ډولۍ دکاله په مخکې ښکته شوه.
دکلي ښځې په ډېرې خوشحالۍ راغلې او د ډولۍ پردې یې جګې کړې همدغه وخت خندا او خوشحالۍ خپل ځای غم او ژړاته پرېښود او د امعلومه شوه چې دغې ښکلې ناوې دخپلې ازادۍ لپاره ډېره لویه قرباني ورکړه او داجباري واده ملایې ماته کړه.
ددغه حا ل په لیدلو د هر چا په احساس کې بدلون راغی او مونږ وپوهېدو چې کله خلق جنازه هم په ډول او سرنی وړي او په غم دښادۍ ګومان کوي.
په دنیا کې ډېرداسې غمونه شته چې دخوشحالۍ په ډولۍ کې پټ دي او دخلکو په شعور او تمیزمسخرې کوي.
زما پوه ملګری په دغه ورځ وویل: په رښتیا چې خوشحالی څوک په زوراو جبر یاپه ډېرو پیسو کورته نه شي وړلی.
مګرخان لا تراوسه په دغه حقیقت نه دی پوه او خپله خوشحالۍ په دغه ډول غواړي.
„ څه لیکل یا لیك پوهه„

غم او خوشحالی

زما اشناله ډېرو غمونو سره ناآشنادی، دهغه په کاله کې چا دماشوم ژړانه ده اوریدلی او د خپلو ماشومانو په مرګ او درد یې هېڅکله نه دی ژړلی.
هغه د ځوی او لور پلار ندی چې د اولاد په تبه شری یا کوی غمجن شي.
هغه حا ل چې یو پلار یې دخپل کوچنی زوی یا ځلمی زوی دځانکدن په وخت کې ويني دی ترینه ناخبره دی.

ده غوندې بې غمه سړی ډېرلږ پيداکېږي اوپه همدغه سبب بې دخوشحالۍ برخه هم ډېره لږه ده.
دی چې په خپل کاله کې خپل خلف الصدق نه ويني په زړه کې ډېر ځورېږي او ځان بدبخته ګڼي، مګر دده دغه غم زمونږ په نظرکې دهغه چاله غمه ډېرسپک دی چې دوه زامن يې ژوندي دي اويوه دده په غېږکې خدای ته ځان سپارلی دی ځکه مونږ هغه ته دفاتحې دپاره ورځو اوده ته نه ورځو.
زمونږ داعادت دی چې که دچاپه کاله کې نهه مياشتنی اولاد مړ پيداشي وير ورسره نه کوو اوهغه هم دغم کمبله نه غوړوي، مګرپه کوم کاله کې چې د دوه ورځو ماشوم مړشي هلته د غم او مصيبت مجلس جوړېږي اوخلک ورسره همدردي کوي.
موريس مترلينګ وايي: "تاسې په مليار دونو نطفې ضايع کوئ مګر خوابدی کېږئ نه او دغه راز ضياع د چا د غم او خپګان موجب نه ګرځي".
ددې خبرې معنی داده چې زمونږ غمونه معقول نه دي، محسوس دي، هره ضا يعه چې يوازې عقل پرې پوهېدی شي او احساسات ورسره تعلق نه لري همدغسې بې اثره وي.
زمونږ خوشحالی هم لکه زمونږ غم په عقل او منطق اتکانه لري بلکه دشعور او احساس نتيجه ده.
غم او خوشحالي يوه په بل پورې تړلي دي او يوله بله نه بېلېږي ځينې ګمان کوي چې خوشحالی له بې غمه خلکوسره زياته ده او هغه ښوک ډېر نېکبخت دی چې هېڅ غم نه لري مګر حقيقت دغسې نه دی او ښادي هرچېرې دغم په اندازه ده.
حقيقي بد بختي په بې غمۍ کي ځای لري او بې غمه سړي ته که سړی وويلی شو نيکبخت خو ورته هېڅکله نه شو ويلی.
غم او خوشحالي لکه د يوې ټوټې دوه مختلف مخونه دي، چې اصل يې يو دی. ښنګه چې شپه او ورځ يو په بل پورې نښتي دي او هر کاله ته دواړه وړاندې وروسته راځي، دغم او خوشحالۍ ارتباط هم دغه راز ټينګ دی که ښوک وغواړي چې هغه يو خپل کاله ته پرېږدي او دابل ايسار کړي له دېنه لويه اشتباه بله نه شته.
داسې کيدی شي چې ورځ اوږده شي او شپه لنډه، يا شپه لويه وي او ورځ وړه وي مګر داسې ورځ چې شپه ونلري يا داسې شپه چې ورځ ورپسې نه وي په دنيا کې نشته.

که لمرتراخرته پاس په تندی ځای په ځای ولاړوای او دزماني په رنګ کې هېڅ تغیراو تحول نه وای موجود، هېڅوک به نه پوهېده چې شپه څنګه وي او دهمدې لامله چې شپه به چانه پېژندله په دې به هم نه پوهېده چې ورځ څنګه وي اوڅه کیف لري. غم او خوشحالي هم لکه شپه او ورځ یوپه بل پېژنو که غم له دنیا نه ببخي لاړشي خوشحالي هم ورسره ځي که ژړانه وي خندا هم نه شته.

هماغسې چې هڅې له چرګې پیداکېږي او چرګه له هګۍ نه، غم او خوشحالي هم یو دبل اولاد دی.

انسان باید په دې پوه شي چې غم او خوشحالۍ یو ظاهري او اعتباري فرق لري یعنې دا فرق هم لکه دشپې او د ورځې فرق دسترګو او نظر فریب پیداکړیدی چې دعقل او بصیرت خاوندان پرې نه غولېږي بلکه ړانده هم دواړه یوګڼي. څوک چې دعقل سترګې لري او دفلسفي شعور خاوند دی هغه زماني ته په بل شان ګوري اود شپو ورځو له سپینو او تورو پردونه هغه خوا بې رنګه زمانه په بل ډول ویني هغه پوهېږي چې دزماني دواړه مخونه یوه شي ته مسنوب دي او یو حقیقت دوه رنګه بنئې.

ډېره ښه ده چې عقل او پوهه په مونږ ډېر تسلط نه لري او مونږ پې له وهم او خیا ل نه لرې کړي نه یو، ګڼې اوس به شپه او ورځ راباندې یوه وه او خوشحالۍ به هم راباندې غمېدلې وه.

زمونږ غمونه او زمونږ خوشحالی زمونږ په ژوندکې هغه سوزاو سازپیداکوي چې بې له هغه د ژوند کیف او خوند نه پاته کېږي.

غم د خوشحالۍ څکلو ذایقه اواحساس روزي او خوشحالۍ لکه د خوږو میوو خوراک، ترخو مرچو ته ضرورت لري.

که په دنیاکې ترخه شیان نه وي خواږه ډېر ژر زړه و هي او بې خونده کېږي.

دژوندانه خوند غم او خوشحالۍ ته ډېر ضرورت لري او په دغه خوندکې دعواطفواو احساساتو خاوندان ډېره برخه لري. هغه ړانده هوښیاران چې په ظواهرو نه غولېږي او دغم او خوشحالۍ په فرق نه دي قایل، له دغه نعمته محروم دي، که مونږ ډېر عمیق فکروکړو هماغه شی مونږ ډېر خوشحالوي چې مونږ پې ډېر خپه کړي یو او ډېر ځله هغه شي ته خوشحالېږو چې زمونږ غم پکښې پټ دی. ډېر ښه ده چې په جهان کې دغه راز

ژور فکرونه ډېر لږدي او احساسات مونږ ته دغه موقع نه راکوي چې دغمونو او خوشحالیو حقیقت ته ډېر ځیرشو.
ډېر خلک دي چې یوه ورځ پې ګرانه ښځه مري او دی غمجن کیږي مګر بله ورځ نوی واده کوي او نوی خوشحالۍ هغه زوږ غم ببخي هېروي نو دغه د خوشحالۍ ډولۍ اوهغه دغم جنازه یوله بله ډېر ربط لري که هغه غم دغه کاله ته رانشي دغه ښادي هم نه شي راتلی.
داوصا ل په حقیقت کې دهغه فراق نتیجه ده او په هغه ویرکې دغه سرور او سرودپټ دی.
هرخومره چې دخوشحالۍ دپسرلی بارانونه زورور وي هغو مره پې سیلابونه هم زورور دي، له دغې زورور بارانونو سره تندر اوږلۍ هم شته، لکه چې له ډېرو لو یو افتخاراتو سره ډېرلوی خطرات ملګري دي.
همدغه وجه ده چې زه له سپکو او کوچنیو غمونو څخه لوی او ستر غمونه ډېرښه ګڼم.

اخلاقي اساس

شوپنهاور وائي: داخلاقو دپاره له ترحم نه ښه اساس نه شته، انساني اخلاق باید په همدغه اساس قایم وي.
دده په نظرکې اخلاقي عمل هغه دی چې دشخصي ګټې هېڅ اثرپکې نه وي. او محض دبل دخېر دپاره وي.
کانت وایي: د انسان هغه عمل اخلاقي ارزښت لري چې خاص د انساني تکلیف د پاره وي.
دده په نزدانسانیت یوقانون لري، چې مخالفت ترینه ښه نه دی اوانسان مکلف دی چې له دغه قانون سره سم وچلیږي، دده په نظرهغه کارچې دقانون د پاره کیږي اوهغه کار چې دقانون دپاره نه وي شوی مګر له قانون سره موافق وي یو له بله فرق لري.
دی هر نیک او ښه کار اخلاقي عمل نه ګڼي د ده په فکر اخلاقي عمل هغه دی چې خاص د قانون د پیروۍ او دانساني تکلیف دپرځای کولوپاره اجرا شوی وي، نه دشخصي ګټې دپاره.

په همدغه سبب د يوه سوداګر صداقت او راستي چې دتجارتي ګټې دپاره وي نېک کار ګڼي مګر اخلاقي عمل ورته نه وائي. همدارنګه هغه څوک چې ډېر زړه سواندی وي او په همدغه سبب له خلکوسره نيکي او احسان کوي دغه رازنيکي او احسان دکانت په عقيده اخلاقي عمل نه دی.

دی وائي که دغه سړی له خلکونه ډېرې جفا ګانې ووينې زړه به يې سخت شي، بيا به له چا سره احسان او نيکی نه کوي، مګر هغه څوک چې دخلکو جفا ګانې ويني او محض د تکليف دپاره له خلکوسره ښه کوي داکار اخلاقي قيمت لري او اخلاقي عمل ورته ويل کيږي.

مترلينګ وائي: هغه مينه چې انسان يې له انسان سره لري بايد له ډېر لوړ اوهسک ځای نه ا خيستل شوی وي، که يو انسان وکړی شي چې له انسانانو سره عشق ولري او بشر دوستي دعشق له کوره واخلي نه ښائي چې له ترحم نه کار واخلي او مينه يې د مرحمت او مهربانۍ رنګ پيداکړي.

که څوک چاته د عدالت له مخې څه ورکولی شي داحسان له لارې دې څه نه ورکوي، که د چاله لاسه پوره وي چې دانسان احترام وکړي دلجوئي اوتسلي ورکولو ته حاجت نه شته .

دی دانسان دپاره له چانه رحم او شفقت نه غواړي، دا حسان له ورکړې نه د عدالت ورکړه ښه ګڼي او له نوازش نه يې احترام دانسان لپاره غوره ګڼلی دی.

داسړی دعشق طرفداردی، دده په مذهب بايد شاه او ګدايوله بله عشق ولري ده ته له شفيق نه رفيق ښه ښکاري او له هغې مينې نه کرکه کوي چې يو مهربان بادار يې له خپل صادق خدمتګار سره لري دغه راز مينه چې د ترحم او شفقت رنګ لري يوانسان لوی اوبل کوچنی ښئی په دې مينه کې چې هرڅومره مهربانۍ پرته ده هغومره پکې د محبوب حقارت هم شته مګر په عشق کې کبراولوئي نه ځائيږي او اغاتوب نه مني.

دی انسان ته په ډېرلوی حق او ډېر زيات احترام قايل دی مګر دغه حق ورته په سوا ل اوګدائي د استرحام له لارې نه غواړي، دعدالت په اساس يې غواړي.

که بشر ښه انصاف وکړي خواران اومزدوران په بډايانو باندې ډېرلوی حق لري خو دغه حق پټ پاته دی اوخلکو هېر کړی دی.

روسووائي: „هروخت چې تاسې يوآسمان خراش قصر وينئ يقين وکړئ چې د يوه ولايت کورونه ددغه قصر دبنا دپاره وران شوی دی“. که چېرې سم او صحيح حساب مينځ ته راشي ډېرلوی بډايان د ډېرو زياتو خلکو پورو ړي دي او د دوی خيرات په حقيقت کې ددغه پور نيمګړی ادا ده که يوسړی په دغسې احساس خوار او غريب ته څه ورکوي احساس يې ډېر لوړ او عالي دی او له هغه بل نه چې داکار خپل رحم او کرم ګڼي عالي همت او لوړ شعور لري.

دچا پوهه چې دعشق په آب وهواکې وده وکړي او عواطف او احساسات يې په عقل غالب وي هغه دمترلينک په شان فکر کوي او له نورو پوهانو نه يې فکر بل راز وي.

ښه او بد

خدای خبردی چې غل وکه خوني و، ياې کوم ډېرد شرم کارکړی و، هرڅه چې و خو خلکو يې متې تړلې وې او حاکم ته يې راووست. هر يوه ويل دی ډېر بدسړی دی مونږ دده له لاسه ډېر په عذاب يو، دی بايد بندي شي او ډېره سخته سزاووينې.

حاکم هغه بد وګڼه او زندان ته يې ولېږه دهغه خپلوان، اخند زاده صاحب ته ورغلل او هغه يې حاکم ته وروووست، کله چې حاکم د آخندزاده صاحب له راتګه خبرشو يوه ټوټه مخې ته ورغی، دهغه لاسونه يې ښکل کړه او په ډېر عزت يې خپل ځای ته راووست.

دآ خند زاده صاحب له خبرې هېڅوک نه شو وتلی، حاکم هم دده امرته غاړه کېښوده او بندي يې خوشی کړ.

ما چې دغه حا ل وليد په دې پوه شوم چې دلته دښو اوبدو فرق شته، ځکه د ښه سړي لاسونه ښکلوي او دبدوسړو لاسونه تړي، مګر ټول دښو او بدو په فرق يوشان نه دي پوه شوي دهمدې له امله هغه سړی چې دخلکو په نظرکې بدو آخند زاده صاحب ښه وګاڼه اوله بنده يې خلاص کړ.

زما ملګری وويل: دوی دښو او بدو په تميز کې ډېر غولېدلي دي. دوی وائي زمونږ ملک ډېر بد سړی دی ځکه چې دغلو ملګری دی او غله په حاکم باندې خوشې کوي، مګر همدغه کار چې آخند زاده صاحب وکړ هغه ته بدنه وائي.

هرکله چې خونيان او داړه ماران بنديان شي دده په برکت خوشې کېږي او ګنهکارو شفاعت دده کاردی.

دی یوازې له حاکمانو نه غله نه خلاصوي، که شکر انه غټه وه په اخرت کې یې هم دخلاصولو ذمه کوي او پس له مرګه یې هم ملګری دی.

که یو حاکم یو غل دملک په خوله خوشې کړي داکار دوی ته بد ښکاري مګر که د آخند زاده صاحب په سفارش یې پرېږدي نوبیا په ښه سرېتوب او دینداری کې حسابېږي.

د هرچا بدي که په ډېرو پردو او رنګونو کې پټه وه هغه د دوی په نظرکې ښه سرې دی اوکه چا خپله بدي نه پټوله یایې نه شوه پټولی دوی ورته بد وائي او په بدنامه یې یادوي.

دوی هغه غل ګڼي چې دسوداګروقافلې وهي او دبډایانو په کورنو داړې غورځوي، مګر دهغه چا لاسونه اوپښې ښکلوي چې په چل او فریب دخیراتو نو قافلې خپل کاله ته راګرځوي او دمسکینانو حق غصبوي.

پخوانۍ ډیوې

په کاله کې برق لګېده مګر پاس په رف باندې د تورو تیلو مسینه ډیوه ایښې وه، په څنګ کې یې یوه بله ډیوه هم وه چې یووخت پکې شمع بلېده.

هغه خوا دخاورینو تیلو لاټین ښکارېده او داسې معلومېده چې هرې ډیوې په خپل وخت کې داکور رڼا کړی او دکاله خلکو یې په رڼا کې ډېرې شپې سبا کړې دي، مګراوس ترینه څه کارنه اخیستل کېږي او دشپې په کورکې برقونه بلېږي.

دزمانې داعادت دی چې زاړه شیان له کاره باسي او نوي شیان په کار اچوي مګر خلک خپل زوړ حا ل نه هېروي او زړو شیانوته په جګو رفونو باندې ځای ورکوي.

داعادت بدنه دی چې څوک زاړه خدمتونه هېر نه کړي او زړو خدمتګارانوته په قدر وګوري مګر کارباید له نوو شیانو واخیستل شي او په کورونو کې وخت په وخت نوی رڼاګانې پیداشي.

انسان په هروخت کې یوې رڼا ته محتاج دی او دارڼا هرکله خپله څېره اوخپله وضع بدلوي دعالم تغېر چې ددنیا یوقانون دی همدغه تقاضا لري چې هرڅه باید یو راز اوبل رازشي او یوازې لوی خدای تل ترتله په یوه حا ل باقي وي دهمدغه بدلون او تغېر په وجه د علم اوپو هې رڼا هم هر وخت خپل فانوس بدلوي او دلوښو په بدلون په لوښوکې پراته شیان هم بل راز کېږي.

هغه رڼا چې دخاورو له تیلو پیداکېږي هغه نور چې دلمر او سپوږمۍ له کوره راځي، هغه برېښنا چې داوبو له ابشار څخه حاصلېږي د ظرف او محل په اعتبار یوله بله بېلېږي که څوک په دغو ظاهري صورتونو ونه غولېږي، او حقیقت ته ځیر شي نو دشړ شمو او پنبې په بوټو، د غوزانوو او زیتونو په ونو کې یوه رڼا موجوده ده چې په هر راز ډیوه کې بیل کیف پیدا کوي. که څوک هغه تېل چې په ډیوه کې ویني په پنبه کې وویني یا دغه سیزونکی برق چې په برقي نغریوکې ګوري په اوبوکې ولیدی شي هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره زره کې یوه رڼا ویني چې دصحراپه کاڼوکې هم شته هغه نور چې کلیم په کوه طورکې لیده دښونه په هره ونه کې شته مګر محرمانه سترګې غواړي.

که دانسان تعقل قوي شي اود حواسوله قیده واوزي (که څه هم دبشر اوسنۍ پوهه هماغه رڼا ده چې د حواسو له کړکیو راننوتلې ده) په هرشي کې به یونور ګوري او دوجودپه نړۍ کې به داتور اوسپین نه وي اوس مونږ د حواسوله تاثیر لاندې یو چې په تیلو غوړ لاسونه په پندانه وچوو.

که لوښي او ظروف زمونږ دنظر مانع نه شي نو په هرکوزکې دیوې ویالې یا دیوې چینې اوبه دي او دټولو مشرب یو دی.

که مونږ د سیند او ویالې، دکوهي اوکاریز، دواورې اوباران په نومونو ا وصورتونو ونه غولېږو نوواوره ږلۍ اوباران دیوې کورنۍ خلک دي او اور او اوبه هم دومره پردي نه دي. په حقیقت کې همدغه خوږوا لې دی چه په خټکی، هندوانه، توت، انګور ناک او مڼه کې پې حلول کړی او په هر محل کې پې بېل صورت بېل خونداو بېل نوم پیداکړی دی.

هغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو مېوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول یو کیف لري او دکجورو او اربشو مېنځ کې څه فرق نه شته په دغسې کتنه چې سړی له اشکالو اوصورتونونه هغه خوا وګوري سړي ته دامعلومېږي چې کورت او شړومبې له یوې غرکې راوتلي دي او مایعات او جمادات زمونږ ظاهري حواسو بېل کړی دی.

هغه وخت چې زمونږ تماس او تعلق له مادیاتو نه قطع شي او مجردشو ښائي چې دنن ورځې علم او معرفت بل رازشي او دغه رڼا بل شانته ووینو، هغه وخت به دنن ورځې د

تنویر وسایل لکه ددې کوټې ښکاره ډیوې په کارنه وي، او علم وپوهه به په نورو قالبونو کې ځان ځرګند کړي چې اوس یې مونږ نه شو لیدلی.

„اجتماعي نظریات„

انتخاب

زما ملګری له اجتماعي مسایلو سره ډېره زیاته علاقه لري. کله چې ولس د شورى لپاره وکیلا ن انتخابوي یا دحکومت مشرخپل وزیران ټاکي دی په انتخاباتو باندې په زړه کې سل اعتراضه لري.

دده په نزد سم او صحیح انتخاب ډېر مشکل کاردی اوکه دغه کاربل څوک کوي دی پکې ډېر عیبونه پیداکولی شي.

دی وائي دګوستاولوبون دا خبره رښتیا ده چې په خلکو باندې حکومت کول دومره ګران کارنه دی لکه چې په خلکوکې لایق کسان پېژندل او انتخابول مشکل کار دی.

زما ملګری دایوه لویه اشتباه ګڼي چې اجتماعی کارونه داسې کسانو ته وسپارل شي چې هغوی په خبروکې ډېر مهارت لري او په خبرو ډېر ښه پوهېږي. ده دکوم عالم دا خبره ډېره خوښه کړې ده چې په خبرلو څو او نطاقانو کې دفکر خاوندان ډېرلږ پیداکیږي.

دده په نزد هغه څوک چې ډېرې ښې خبرې کولی شي ښه ښه کارونه نه شي کولی او ډېر فکر کوونکي هم دکارخلک نه دي.

زه دده داخبره ځکه ښه ګڼم چې دی په خپله دفکر خاوند دی او په خبروکې هم ډېر ښه دی، هغه څوک چې دځان په باب کې هم له حقه نه تېرېږي او دقضاوت په وخت کې په ځان هم حکم کولی شي باید ښه یې وګڼو او په قدر ورته وګورو. اوس خوبه پوه شوي یاست چې زما ملګری په اجتماعي مسایلو کې څومره عمیق فکر لري مګر زما علاقه له ده سره په فکري او علمي دقت نه ده بنا، بلکه د ده شعري اوادبي جنبه مې ډېره خوښه ده.

دی علاوه پدې چې شاعر او لیکونکی دی په شعر او ادب کې ډېره ښه نقادي هم کولی شي یعنې که هرڅومره ښه شعر بدپه نظرورغی یادشعر خاوند ښه سړی نه و، دی پکې داسې باریک عیبونه پیداکولی شي چې نوریې په ذره بین هم نه شي لیدلی، مګر کوم

شعر چې دی په خپله انتخاب کړي هغه هم ډېر ښه نه وي يايې نورپه ښه والي نه شي پوهېدای.

ګورئ ! زما مقصد دانه دی چې دی ښه شعر او بدشعر نه پېژني بلکې يقين لرم چې ادبي محاسن او معايب ورته ډېرښه معلوم دي، زما په نظرکې دی ډېرښه شاعردی، مګر دده له باريک نظرڅخه په وېره کې يم چې داخبره يې په مزاج بده ونه لګېږي، ځکه چې اناتول فرانس په خپل يوه کتاب کې ليکلی دی چې ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه بل څوک په نظرکې نه لري.

زما دغه ملګری يوه ورځ دوطن په کاردارانو باندې بحث کاوه چې ځينې يې ښه ګڼل اوځينې بد، ماچې دده دغه انتخاب وليد په دې پوه شوم چې دشعرله پېژندلو نه دسړو پېژندل ګران کاردی او داشخاصو په عمل کې دومره اختلاف نه شته لکه چې په نظرکې شته.

داکيدی شي چې ډېرخلک په يوه چلم خوله کيږدي، مګرفکرونه او نظرونه يورازنه دي.

دحسن انتخاب، دشعر انتخاب، دشخص انتخاب په هرځای کې يوه اختلافي مسله ده چې دهر چا د ذوق اونظر په لحاظ فرق کوي که هر څېرته لاړشئ، او هرچاته لاړشئ يو به دبل په انتخاب اعتراض کوي او دغه شکايت به هرځای موجود وي.

حجازي دايران ډېرښه او مشهور ليکوال ليکي: زما يوه دوست چې له ډېرو ښو ليکوالو څخه دی دايران په فرهنګستان انتقاد کاوه چې په دغه علمي اوادبي انجمن کې ولې ځينې بېسواده اشخاص په عضويت انتخاب شوي دي او لياقت ته نه دی کتل شوی؟ مګر څومره چې ده دايران دفرهنګستان اعضا ووته بدويل هغومره يې د فرانسې داکاډمۍ اعضا ستايل اود هغوی انتخاب يې ډېر صحيح ګاڼه، څو ورځې وروسته چې زه (حجازي) دفرانسې داکاډمۍ له يوه غړي (مسيوماسين يون) سره په پاريس کې مخامخ شوم نو داکاډمۍ بحث مينځ ته راغی او هغه په ډېر قهر وويل: ((د فرانسې له اکاډمۍ نه خرابه دستګاه بله نشته، څو ورځې پخوا يوتن دکتابونو ناشر يعني کتاب فروش چې داکاډمۍ دځينو اعضاوو کتابونه دتملق دپاره چاپوي اوخر څوي يې داکاډمۍ غړی شو چې د ادبياتو په پوله هم نه دی تېرشوی)).

داقصه همدغلته پرېږدئ! راشئ چې دفرانسې داکاډمۍ انتخابات داناتول فرانس په وخت کې وګورو.

دغه لوی او مشهورلیکوال ل په خپل یوه کتاب کې ددووتنو (شاګرد او استاد) مذاکره داکاډمۍ دیوه غړي په باب داسې لیکي:

شاګرد: مسیو ..... داکاډمۍ په عضویت انتخاب شو او دا انتخاب زه ډېر بد ګڼم. دا سړی دمعاشرت په ادابو ډېرښه پوهېږي اوله هر حزب سره تګ راتګ لري،سر بېره په دې یوې لوړې کورنۍ ته هم منسوب دی او وراره یې دکلیسا واکدار دی، دی په خپله هم ډېر څه لري او په کاله کې یې ډېرښه شراب پیداکېږي مګر ذوق او هنر نلري او دلوړې قریحې خاوندنه دی ځکه راته دغه انتخاب ډېر ناوړه معلومېږي او په بد نظر ورته ګورم.

استاد: ناوړه انتخاب ته هېڅکله بد مه وایه اوپه دې پوه شه چې په کارونوکې د تصادف او اتفاق برخه ډېره زیاته ده هغه کارچې تاسو ته مسخره معلومېږي په حقیقت کې یوانتقام دی چې تقدیر یې دتفریح لپاره دعقل او تدبیر له خاوندانو څخه اخلي.

تاته دې دامعلومه وي چې په دغسې انجمنونوکې دهوس اوتفنن دپاره هم ځای پرېښودل په کار دی. دقریحې اونبوغ خاوندان غالباً دمعاشرت اوګذران خلک نه وي.

که یوه جامعه سل په سلوکې عقلي او منطقي وي سل په سلوکې به دتحمل وړنه وي او د عدالت له ساړه فشار لاندې به هر څه ساړه وي. کوم انجمن چې یوازې له لویو او فوق العاده اشخاصو جوړ شوی وي ډېر ژر خلق به ورسره علاقه ولري.

ډېره ښه ده چې ټیټ او حقیر اشخاص له دوی سره ګډشي او دتفریح باعث وګرځي، په دغه صورت کې به ټیټ کسان له لوړو کسانو نه علمي او معنوي استفاده کوي او لویان به هم چې خپله مقایسه له دوی سره په نظرکې نیسي خوند اخلي. داکار د دواړو په ګټه دی او اکاډمۍ په دغه ډول دخپلو مهموغړو اهمیت نوروته ورکولی شي څنګه چې دلمر او ستورو څخه ځینې ذاتي او ځینې اکتسابي ځلښت لري داکاډمۍ اعضا هم باید دغه راز وي چې دځینو رڼا ځینو نوروته انتقا ل او سرایت وکړي.

دغه راز ناوړه انتخابات ددغه انجمن دحیات اوبقا لپاره ډېرضرور معلومېږي او ډېره ښه ده چې اکاډمۍ دخپلو غړو په انتخاب کې اشتباه وکړي یا دتصادف له تاثیرلاندې راشي اودغه راز خلک هم انتخاب کړي.

که ناوړه اشخاص هېڅکله داکاډمۍ په غړیتوب نه انتخابېدلی نو هغو کسانو ته به ډېر لوی توهین او تحقېر متوجه و چې اکاډمۍ نه قبلولی مونږ باید دغه راز ظاهري اشتباهات حقیقي هوښیاري وګڼو او په نفرت ورته و نه ګورو.

دعقل برخه په ژوندانه کې

پاک خدای چې ژوندپیداکړ غرایز یې هم ورسره پیداکړه چې ژوند وساتي او دحیات شمع مړه کېدوته پرې نږدي.

همدغه غرایزدي چې دهوا مرغان او دځمکې ځناور یې دزېږولو اونسل ساتلو کارته داسې متوجه کړی چې هېڅ غفلت پکې نه ځائېږي، دهمدې لامله د هوا مرغان هرکا ل نوي کورونه جوړوي او نوي هګۍ پکې ږدي له هګیونه بچي را ایستل او بچوته دانه په خوله کې راوړل دغریزې کاردی.

یوکوچنی ماشوم چې په لومړی ورځ دمورپه تي باندې خوله ږدي اوروي یې، بې له غریزې بل لارښوونکی نه لري. هغه پاملرنه چې یوه چرګه یې دخپلو بچیوپه نسبت لري کوم تعلیمي کارنه دی بلکه دغریزې او فطرت په تقاضا اجرا کیږي کومه شهواني قوه چې نراوښځه یې یو دبل په نسبت لري د غریزې غوښتنه ده چې د ژوند ساتلو او دنسل د بقا دپاره په انسان او حیوان کې وجود لري، یعنې دژوندانه ساتنه او دنوع پایښت دغرایزو وظیفه ده. هرکله چې غرایزپه حیوان کې ډېرقوي دی او په انسان کې ضعیف غوندې دی نو انسان ته عقل هم ورکړشو چې دژوند په کارکې له غرایزوسره مرسته وکړي او دغریزې په خوښه استعما ل شي یعني عقل یوه آله ده چې غریزه یې استعمالوي، نوعقل باید د ژوندانه د وسایلو برابرولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي نه دا چه د حقایقو اوپټو اسرارو دکشفولوکار ترېنه واخلو اوبېځایه یې استعما ل کړو.

دعقل اصلي کارهمدغه دی چې له مادې سره تعلق پیداکړي او په موادوکې تصرف وکړي طبیعي او ریاضي علوم دامدعا ډېره ښه ثابتوي چې دعقل کارله جسم اومادې سره دی چې باید ابعاد وپېژني اوکمیت ته متوجه شي ځکه چې دکیفیت پېژندنه دعقل کارنه دی اوعقل ددغه مقصد دپاره نه دی پیداشوی همدغه سبب دی چې انسان یاله کیفیت نه بېخي غافل دی یا کیفیت ته هم دکمیت په نظرګوري. مثلاً زمانه په اصل کې کیفیت دی او د کیف له مقولې لاندې راځي مګرانسان دخپلې ساعت تیرۍ لپاره چې دژوندانه یکنواختي ورکه کړي دغه کیفیت د کمیت له مقولې لاندې راووست او دځمکې حرکت، د ستورو حرکت او نور حرکتونه یې زمانه وبلله.

هئیت، نجوم، ریاضیات په همدغه مفیده اشتباه بنا شوه او ددغې لوبې غلطې په وسیله لوی لوی مقصدونه حاصل شول.

که انسان ښه غور وکړي پوهیږي چې عقل انسان ته ددې لپاره ورکړ شوی دی چې د آلاتواو مصنوعاتو په جوړولوکې ترېنه کار واخیستل شي او یوڅه جوړ کړي نه داچې په څه پوه شي او دکمیت ادارک وکړي.

دغرب پوهان په دغه رازښه پوهېدلي دي، ځکه یې دژوند ښه کولو په کارکې له عقل اوپوهې نه ډېر کاراخیستي دي او زمونږ پوهان په نورو تصوراتو کې غرق دي.

مونږ باید د جوړولو او پوهېدلوپه فرق قایل شو.

جوړول اسانه کاردی مګر پوهېدل ګران کاردی.

دشاتومچۍ عسل جوړوي مګر په حقیقت یې نه پوهیږي.

مونږ ژوند کوو او د ژوندوسایل برابروو، مګر د ژوندانه په حقیقت نه یو پوه شوي.

ډاکټران او طبیبان د ژوند په خدمت ترډېره حده موفق شوي دي او دزړه حا ل، دسږو حا ل ورته معلوم دی، مګر ژوند نه پېژني او له روح نه نا خبره دي.

دانسان ډېره لویه او مهمه وظیفه د ژوندانه ساتنه او روزنه ده.

عقل اوفکر، علم او فن دهمدغه مقصد دپاره دي چې دژوندانه اسباب او وسایل برابر کړي،اوپه همدغه لاره کې ترېنه کارواخیستل شي.

حسابي خبرې

استاذ ویل: تاسې باید هروخت له ځان سره حساب وکړئ اوحسابي خلک اوسئ!

دده یوحسابي درس دا ؤ: که یو عدد له بل سره داسې یوځای کړوچې یوپاس اوبل لاندې وي لکه: $۲^{۲}$ نو څلور (۴) ترېنه جوړیږي او د دواړو وجود هم په خپل حا ل نه پاتې کیږي. که دواړه څنګ په څنګ یوځای کړولکه: ۲ ۲ نو دوه ویشت ۲۲ورنه جوړیږي او دوه شل کیږي.

ددواړو عددونو شکلونه او صورتونه هم په خپل حا ل پاتې کیږي ځکه چې دلته دملګرتیا او ورورولۍ رازیت دی او په هغه بل صورت کې تفوق، تسلط اومحوه کول معلومیږي.

ده ویل: که دوه مساوي عددونه لکه:(۱ ۱) (۲ ۲) (۳ ۳) هر یو له بل نه وړاندې یا وروسته کړو نتیجه یې یوه ده مګرپه دوه متفاوتو عددونو کې تقدیم او تاخیر ډېر زیات فرق راولي اوپه مقدارکې ډېر تفاوت راځي.
که مونږ یو او نه یو ځای کړو او داسې یې لیکو (۱۹) نونس کېږي، مګر شل کېږي نه. که همدغه دوه عددونه داسې ولیکو (۹۱) خبره سلوته نږدې کېږي او ډیر زیاتوالی پکې راځي.

„څه لیکل یا لیك پوهه"

شعر او فلسفه

وریځې پورته په هواکې دي ځاګاني ښکته په ځمکه کې.
هغه څه چې په هسکو وریځو کې شته په ژورو ځاګانو کې هم شته.
په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتېږي.
دلوړ خيا ل او دژورفکر نتیجه یوه ده.
ته! یاخپل نظر ډېرلوړ کړه یاپه خپل ګرېوان کې ډېر سرښکته کړه!
دشاعر او فیلسوف فرق همدغه دی.
زه شعر اوفلسفه دغه شان ګڼم .

„ لوړ خیالونه او ژور فکرونه"

ولاړې اوبه

له ښاره ووتم سمه او ودانی مې پرېښوده، دلوړو غرونو سره ته وختم.
له هغه ځایه ستاسې لوړې مانۍ ډېرې ټيټې ښکارېدې اوپه دې پوه شوم چې مونږ په ډېر ټيټ محیط او ټيټه هواکې ژوند کوو.
دغره له سره ډېرلرې ځایونه لیدل کېږي، او نظر ډېرلرې ځار کوي څکه ما هم دزمان او مکان په لرې ګوټ کې هغه څه لیده چې د کور او کلي خلکو نه شو لیدلی.
همدغه وخت زه وپوهېدم چې فرعون او قارون په کلو اوښارونو کې پیداکېږي مګر خدائی تجلیٰ په غرونوکې ځان ښئی او کلیم له کوه طورنه الهام اخلي. دلمر لومړی رڼا

دغرو په ځوکوپرېوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي. شپانه غرونو کې دي او قصابان په ښارونوکې.

دبو دا او زردشت نبې نښانې په غرونو کې دي او دفرهاد دعشق داستان دغره ازانګه ده.

دغرونو او به ډېرې پاکې او ډېرې رڼې دي دغرونو هوا ډېره صافه اوبې دوړو ده.

تاسې غرونوته يوازې دکميت په لحاظ مه ګورئ دکيفيت په لحاظ هم هلته ډېرڅه شته چې په سمه کې نه شته .

که په غرونو کې قيمتي لعلونه شته نو دغرونو ښکلي اوښايسته منظرې هم په ښارونوکې نه پيداکېږي.

زه غرونو ته دننداروا و تماشو لپاره تللی وم او دولاړو اوبو سيل مې کاوه، ماته چاويلي و، چې هلته يو ډېرلوی ډنډ دی چې پخوا به پکې ښاپيريو لمبل اوملوک به له بدرۍ سره همدغلته کتل.

زه لاړم او دغه ډنډمې وليد د ډنډ په غاړه ډېرساعت کښيناستم او تر ډېره وخته له فکراو خيا ل سره مشغول وم.

دغه لوی ډنډ دصبر اوسکون په مقام کې څه شور او فرياد نه کاوه د حا ل په ژبه يې خپل عميق احساسات داسې ښکاره کول:

زه د لويو غرونو په ډېره لويه کنده کې ايساريم او دولاړو اوبو په نامه يادېږم، زما ليدوته خلک راځي او زما مهيبه منظره ويني، هيڅ لا مبوزن دا جرئت نه کوي چې زما په سر راودانګي او زما مخ په څپېړو ووهي. په ماباندې دچا بيړۍ نه ګرزي زما کبان څوک نشي نيولی، د هيچا جا ل په ماباندې نه دی لوېدلی، زه دهېچا په واک او اختيار کې نه يم، مګر په عين حا ل کې بې واکه اوبې اختياره يم. زما په پښوکې لکه غرونه لوی لوی زنځيرونه پراته دي او زه يې ځای په ځای دروليٰ يم.

هغه آزادي چه له مستو سيندونو او زوررو سيلابونو سره شته له ماسره نه شته.

زه عمق لرم، شور او مستي، موج او حرکت نه لرم.

زما قوت او طاقت ايساردی، ما ځان ته ديوې چينې او يوه لښتي قدرته مجراپيدا نه کړه او ددغو ماشومانو ازادي هم زما په برخه ونه رسيده زه ډېر لوی قوت يم مګر ازاد نه يم، ايساريم ځکه هيڅ نه شم کولی او هيڅ رانه جوړنه شوه.

زما عمر عبث تېرېږي نه رانه برق او بریښنا پیداشوه نه سمسورباغونه، نه مې جهان ولیده او نه جهان ولیدم. زه ښارونو او ودانۍ ته ښکته نه شوم ماځپل موج او حرکت ونه لید او د شوراو مستی په کیف ونه پوهېدم، زه دځان غوندې نورو ډنډونوسره یوځای کېدای نشم، مګر د کابل سیند دکونړ له سیند سره یوځای کېږي او دواړه له اباسین سره خپل موجونه خپل شور او خپله مستي یوځای کوي.

قید او اسارت عزیزان له عزیز انو نه لرې ساتي، څکه دیوه کوهی اوبه له بل سره نه شي ګډېدلی او یو ډنډ بل ډنډ ته لاره نه لري مګر داسمان وریځې یوله بله ګډېږي او دیوه باغ مرغۍ بل باغ ته ځي.

زما طبیعي میل دانه دی چې ځای په ځای غلی ولاړیم او هېڅ حرکت نه کوم زه دسېلابي حرکت او طوفاني قوت غوښتونکی یم.

زه باید دغه سکندري سد مات کړم او ځانته لاره پیداکړم.

که زه له دغه قیده خلاص شم، زما له طوفانه به خلک ووېرېږي او زماله فیضه به ملکونه آباد شي.

زه به بحر او دریاب ته لاره پیداکړم اوهلته به بې برخې نه یم.

زما په زړه کې ډېرڅه شته، مګر دشور او غوغا ژبه نه شته.

ته زما دحا ل په ژبه پوه شه او زما په حا ل کې عمیق فکر وکړه.

هغه وخت چې زه د ډنډ په غاړه ناست وم لکه صاحب حال په بل حا ل کې وم او دخیال پروازونه ډېر او چت و.

په دغه وخت کې زه له لوړو خیالونو او ژوروفکرونو سره اشنا شوم او ډېر لرې به مې کتل.

همدغه وخت ماته دپسرلي زورور بارانو نه رایاد شوه چې له دې لوړوغرونو په ډېر شوراو زور مخ ښکته روان و او هېڅا یې مخه نه شوه نیولی.

دهغه سېلاب تعلق داسمان له وریځو او اسماني بریښنا ګانوسره وه څکه یې ډېرې ځمکې لاندې کړې او له هره قیده ازاد و.

دا ډنډ له ټیټ او ژور محیط سره علاقه لري، څکه ځای په ځای ولاړ دی او عمري قید تېروي.

ای هغو کسانوچې د پوهې او هوښیارۍ عمق ته پرېوتي یاست او په اسفل السافلین کې ژوند کوئ په دې پوه شئ چې دغه رازلوی ډنډونه دهغه شبنم مقام او منزلت نه شي

پيداکولی چې دشپې دګل په نازکوپاڼو پرېوزي او سحر دلمر دوړانګو او حرارت سره آسمان ته خېژي.

هغه اوبه چې دنورو څاڅکانو په تل او تور تم کې دي پدې نه شي پوهېدی چې د پسرلي بارانونه اوسېلابونه څنګه دي او څه کوي؟

دغه راز لوړ مضمون دغسې ټيټوته نه شوويلی، او د ژورو څاڅکانو په اوبو کې ددنيا زورور بادونه هم موج او حرکت نه شي پيداکولی.

ښه حاکم

هغه چې نه نفس لري نه نفسي خواهشات.

نه ئې په زړه کې ډارشته، نه طمع.

نه له موقوفۍ وېرېږي نه دترفيع پروالري.

نه رشوت اخلي نه تنخواه.

نه له چاسره عناد لري، نه دچا مراعات کوي.

نه دچا مخ ګوري ، نه د چا څټ.

نه زورور پيژني نه غريب.

نه يې څوک خپل دی او نه پردی.

نه سفارش مني نه تملق اوري.

نه چاته خاندي نه چاته وچولی تريووي.

پوهېږئ! دا حاکم څوک دی؟

هو! قانون او عدالت.

د مولف پېژند ګلوی

ګل پاچا الفت د لغمان دعزيز خان په کڅ کښې په ۱۲۸۸ هه ش ۱۹۰۹ ع کښې زېږېدلی دی.

پلارئې ميرسيد پاچا اونيکه ئې سيد فقير پاچا دی چه د نسب سلسله ئې د حضرت عبدالقادر جيلانی په واسطه حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم ته رسېږي.

ده په غيررسمی مدرسو کښې د ننګرهار او کابل له مشهور استاذانو څخه دصرف، نحو، منطق، تفسير، حديث، معاني اوبيان کتابونه لوستی دی.

په ۱۳۱۴ ش کښې د انيس د ورځپاڼی په اداره کښې د کاتب په حيث مقرر شو.

په ۱۳۱۵ کښې د انجمن ادبي د تاليف او ترجمې په څانګه کښې په عضويت قبول شو.

په ۱۳۱۶ کښې ئې سربېره په عضويت د زېری جريده هم چلوله.

په ۱۳۱۸ کښې د پښتو ټولنی دصحافت د مديريت معاون شو.

په ۱۳۱۹ کښې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مديرشو.

په ۱۳۲۰ کښې د اصلاح د ورځپاڼې دپښتو مشاورشو.

په همدغه کال د پښتوټولنی عمومی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی شو.

په ۱۳۲۵ کښې د اتحاد مشرقي د جرېدې مديرشو.

په ۱۳۲۷ کښې د مشرقي د قبائلو عمومي مدير شو.

په ۱۳۲۸ کښې د جلال آباد د خلقو له خوا د ملي شوریٰ په (۷) مه دوره په وکالت انتخاب شو او په شوری کښې دوهم معين وټاکل شو.

په ۱۳۳۱ کښې د لغمان دقرغيو خلقو له خوا د شوری د اتمې دورې په وکالت ومنل شو.

په ۱۳۳۴ کښې د جلال آباد له خوا د لويې جرګې وکيل شو.

په ۱۳۳۵ کښې په لومړی رتبه د پښتوټولنې رئيس مقررشو.

د ۱۳۳۰ کال د جوزا له مياشتې د ۱۳۳۲ کال تر آخره د اولس د ملی جريدې د امتياز خاوند وچه ده پخپله دفارسی او پښتو مضامينو په ليکلو او تهيه کولو کښې ډېره زياته برخه درلوده.

د ده چاپ شوي کتابونه دادي:

۱- دپسرلی نغمه ۲- بله ډیوه ۳- لغوي څېړنه ۴- پښتو سندرې ۵- عالي افکار ۶- څه لیکل یا لیک پوهه ۷- ادبي بحثونه ۸- پنځم جلدپښتو کلی په ۲جلدو کښې ۹- د ازادی پیغام ۱۰- غوره اشعار ۱۱- لوړخیالونه او ژور فکرونه ۱۲- منطق ۱۳- غوره نثرونه.

او نا چاپ شوي کتابونه ئې دادي:

نوی څرک-ښه لمسون-نوی سبک-اجتماعی نظریات- څه کورم او څه اورم- دتهولني علم (ترجمه)- د موفقیت لار (ترجمه)- سربیره پدې ئې د کابل په سالنامو (کالینو) کښې څو رسالې چاپ شوي او څو سالنامې هم د ده په اهتمام چاپ شویدي.

په مطبوعاتي جوایزوکښې ئې څو ځله لومړی جایزې اخیستی دی. په ۱۳۲۷ کښې ئې دصدارت عظمی له خوا دوهمه درجه تقدیر نامه واخستله، د ستوری دوهمه درجه نشان او د وکالت د دوو دورو نشانونه هم ورکړشویدي.

لیکونکی: محصل

له اباسین څخه

الفت

د کابل د سیند په غاړه په کوزنی لغمان کښې د عزیز خان په کڅ کښې یوورکوټی کلی دی، خوا و شا یې شنه کښتونه او د سیندشولګرې دي. لږ څه لرې د لویو غرونو په واورو پټې څوکې ښکاري.

دلته دوه مست رودونه بهیږی، یوې خوا ته د کونړ ښکلې دره ده چه دکونړ سیند ترې په نخانخارا اوځي.

د شرقي افغانستان په دې ښکلو دروکښې ځای په ځای دسیدانو درنې کورنۍ اوسي. پښتانه دوی ته په درنه سترګه ګوري او ((پاچهان)) ئې بولي. لکه په پسرلی کښې چه په دې درو او رغوکښې ښکلی ګلان غوړیږی د دغو پاچهانو په درنو کورونو کښې هم کله کله ډېر د پوهې خاوندان اوشاعران اوپوهان او سیاست وال پیداکیږي. سیدجمال الدین افغانی هم د دغو کونړی پاچهانو څخه و.

ښائي چه څلویښت یا پنځوس کاله دمخه د عزیز خان په کڅ کښې دیوه پاچا په واړه کهول کښې یوښکلی ګل زرغون شو او هغه یې ګل پاچا وباله، دا ګل د فطرت په لمن کښې لوی

شو، دطبیعت روزنه اوپالنه بې ولیده او لکه د کابل د سیند د غاړې خاټول د لغمان اوبو او هوا لوی که، هغه وخت مدرسه یامکتب نه وو چه دا ګل پاچاسبق پکښې ولولې خو لکه د پښتنو نوروماشومانو ده یواځې د فطرت نه درس واخیست اواسمان اوځمکې ته دومره ځیرشو چه د فطرت اسرار بې پخپل ژورکاته لڅ کړه او هغه څه بې زده کړه چه بل چا په مدرسو او پوهنتونو کښې نه وه زده کړی.

پخوانو یوه خبره کړی ده چه ډېره پخه ده (الاسماء تنزل من السماء) یعنی نومونه له اسمانه راښکته کیږي (ایښودل کیږي).

دا د لغمان د اورشو ښکلی ګل دپښتو ادب په ګلستان کښې ډېر په ښکلا وغوړید او په الفت مشهورشو، چه اوس بې مونږ ګل پاچا الفت بولو دا د الفت نوم هم له ده سره ډېر وړ دی ځکه چه زړه بې له الفته ډک دی.

الفت د پښتو ادب یو ځلاند ستوری دی که دپښتوادب نن ورځ یو بهترین لیکوال اوشاعر لری نو هغه به الفت وي.

الفت ډېر کتابونه لیکلي دي، کله دکابل او د مشرقی اتحاد مدیر وو کله په شوری کښې وو او اوس دکابل د پښتوټولنې مشر دی خو مونږ د الفت شخصیت په نورو صفاتو پېژنو، دی یو ډېر دقیق اوستر ګه ورفنان اوصنعت کار دی دالفت هنر په پښتو نثر او نظم کښې ښه ښکاري او ځانته یو خاص طرز لري. د الفت نثر هم شعر دی او نظم ئې هم شعر دی.

کوم وخت چه په نثر څه لیکي نو د فطرت ډېر نازک او واړه دقایق ویني او څرګندوي ئې.

دانسان د اجتماعی ژوند ډېرې ښېګړې په داسې ژبه بیانوي چه ویونکی د ده استدلال په ښه ډول قانع کوي.

د الفت په نثر اونظم کښې کوم فلسفي یا تاریخي استدلال نشته مګر د فطرت له هره ګوټه داسې دلایل او براهین راوباسی چه تر هر رنګه منطقي استدلال ښه اوتینګ وي.

د ده هنر هم دا دی چه ځانته خاصه د استدلال لاره لری او د ژوندانه عادي وقایع هره یوه د ده لپاره د شعر یوه بهترینه موضوع وي.

کله کله د الفت نثر تر نظم خوږ وي، خلق وائي چه نظم پیودل دی او یو ناظم مرغلرې پیودی مګر زه وینم چه الفت په نثر کښې هم بلاکوي او کله کله الفاظ هسې سره پیودی چه تر هر رنګه نظم ښه ښکاري اوغوره وي.

د هنر من (فنکار) مهارت او کمال دا دی چه عادی شی ته ښکلی رنګ ورکولی شی همدغه ګټې اوختی دي چه يو معمار ترې تاج محل هم جوړوی او د پښتنو غونډې خړه حجره هم.

دغه رنګونه او غوړ دي چه يو نالايق نقاش پرې هره تخته او د هرې ټانکی په اړخ يو ناوړه منظره نقش کوي مګر کله چه د ماهراو با هنر نقاش په قلم کارشي نويوه ټوټه ئې په زرو قيمت لری.

دا الفاظ او کلمات د شاعر اوليکوال مصالح دي که الفت هغه سره اودی او ترتيب ورکئی د پښتو ادب يو (شهکار) به وي او که د بل چا په قلم وليکل شي نو هغه به يوعام نثر يا نظم وی.

د الفت په فن باندې څه ليکل هم آسان کار نه دی خو لنډه دا چه الفت يو ماهر اوستر که ور هنرمن (آرتست) دی چه د ده په هنرکښې دا درې غټې ښيګړې وينم.

(جمال) چه د الفاظو او کلماتو غوره کول (انتخاب) او بيا د هغو اودنه (ترتيب) او پيودنه.

(نظم) ئې غټې نښانې دي.

دويم: برهان اواستدلال د فطرت له هره مظهره څخه دی يو منلی دليل جوړولی شی او د ده په نظرکښې د دنيا ټول مظاهر د استدلال لپاره ځرګندې نښې دي.

دريم: انتقاد دده د هنر غټه ښيګړه ده، دی د مظلومو خواخوږی دی.

د اجتماعي ظلمونو سخت دښمن دی پخپل ليک کښې که منظوم وي که منثور اولسی تجاوزاتو ته ګوته نيسی او د ده قلم پدې خواکښې ډېر تېره دی.

د ظالمانو اسرار لڅوی او د مظلومو او لڅو لغړو په کوټو ور ننوځي د دوی د فلاکت اوبدبختی حال ګوري اوهغه د اولس د عبرت د پاره په داسې ژبه بيانوي که د چا زړه ډېر کلک هم وي بيا به هم اغيزه پرې وکړي. د الفت هيڅ منظوم يامنثورليک نشته چه له دغو ښيګړو ځنې تش وي ځکه نن د پښتو ليکوالو په ډله کښې ((الفت)) د ټولو مخکښې اودريږي او د ده ليکونه د پښتو ادب شمله ګڼلی شي.

پای

مؤلف: گل پاچا (الفت)